

**TC
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**PETROL KRİZİ SONRASINDA SEÇİLMİŞ DÜNYA ÜLKELERİNİN
ORTADOĞU POLİTİKALARI: OYUN TEORİSİ UYGULAMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
İbrahim AYTEKİN**

**NİĞDE
Temmuz, 2014**

TC
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

PETROL KRİZİ SONRASINDA SEÇİLMİŞ DÜNYA ÜLKELERİNİN
ORTADOĞU POLİTİKALARI: OYUN TEORİSİ UYGULAMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

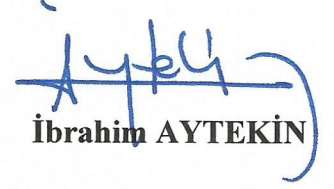
Hazırlayan
İbrahim AYTEKİN

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Okyay UÇAN

NİĞDE
Temmuz, 2014

YEMİN METNİ

Yüksek lisan tezi olarak sunduğum ‘’ **Petrol Krizi Sonrasında Seçilmiş Dünya Ülkelerinin Ortadoğu Politikaları: Oyun Teorisi Uygulaması**’’ başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.
07/07/2014.

İbrahim AYTEKİN

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. OKYAY UÇAN danışmanlığında **İBRAHİM AYTEKİN** tarafından hazırlanan **"Petrol Krizi Sonrasında Seçilmiş Dünya Ülkelerinin Ortadoğu Politikaları: Oyun Teorisi Uygulaması"** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İKTİSAT Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 07/07/2014

JÜRİ :

Danışman :

Yrd. Doç.Dr. Okyay UÇAN

Üye :

Prof. Dr. M. Başaran ÖZTÜRK

Üye :

Yrd. Doç. Dr. Ebru ARICIOĞLU

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mehmet ÖZEL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Gerek ders döneminde, gerekse de tez çalışması döneminde, desteğini, sevgisini, yardımını, bilgi ve becerisini benimle paylaşan, kendisiyle çalışmaktan mutluluk duyduğum, çok değerli danışmanım sayın: Yrd. Doç. Dr. Okyay UÇAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca maddi-manevi her türlü desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli annem Hatice AYTEKİN'e, babam Abdulkadir AYTEKİN'e ve kardeşlerimeteşekkürlerimi bir borç bilirim. Son olarak destekleriyle her zaman yanımda olan çok değerli arkadaşlarıma, mesai arkadaşlarıma ve özelliklebu süreçte bana desteğini hiçbir zaman esirgemeyensayın:Hatice ÖNTÜRK ve Recep AKBABA'ya sonsuz teşekkür ediyorum.

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

PETROL KRİZİ SONRASINDA SEÇİLMİŞ DÜNYA ÜLKELERİNİN
ORTADOĞU POLİTİKALARI: OYUN TEORİSİ UYGULAMASI

AYTEKİN, İbrahim
İktisat Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Okyay UÇAN
Temmuz 2014, 127. Sayfa

Sahip olduğu jeopolitik konum itibarıyla dünyanın gündeminden hiçbir zaman düşmeyen Ortadoğu Bölgesi, Dünya petrol rezervlerinin %60'dan fazlasına sahip olması nedeniyle dikkatleri üzerine çekmektedir. Yirminci yüzyıldan itibaren sanayi sektörünün gelişmesi, enerjiye olan bağımlılığı her geçen arttırmış ve bunun sonucunda da petrol zengini olan Ortadoğu bölgesini daha cazip hale getirmiştir. Bu doğrultuda günümüzde neredeyse tüm ülkelerin vazgeçilemez ekonomik çıkarı olan petrol, ülkeleri Ortadoğu'ya yönelik çeşitli politikalara yönlendirmiştir. Geçmişten günümüze kadar siyasi kaoslar ile yaşayan ve çeşitli savaşlara tanıklık eden Ortadoğu Coğrafyası günümüzde halen devam eden siyasi çekişmelerin ve işgallerin huzursuzluğunu yaşarken, sahip olduğu zenginliğin cezasını çekmektedir.

Seçilmiş dünya ülkelerinin ihtiyaç duydukları enerjinin, politikaları üzerindeki etkilerini analiz etmek amacıyla yapılan bu çalışmada, bu ülkelerin vazgeçilmezi haline gelen petrol, günümüzde bu ülkelerin siyasi, ekonomik ve askerî politikalarının bir numaralı belirleyicisi haline gelmiştir. Bu bağlamda her ülkenin ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini; fakat günümüzde daha çok güçlü ülkelerin dünya enerji politikalarını belirlediğini, yönettiğini ve dünya petrollerine hakim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca ulaşırken bu ülke politikalarına yön veren “Petrol”, “Oyun Teorisinin: Mahkumlar İkilemi” kuramından faydalanılarak açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Politika, Oyun Teorisi, Petrol, Dünya.

**ABSTRACT
MASTER THESIS**

**MIDDLE-EAST POLICIES OF SELECTED WORLD COUNTRIES IN THE
POST OIL CRISIS PERIOD: GAME THEORY APPLICATION**

AYTEKİN, İbrahim
Department of Economics
Supervisor: Assistant Professor Okyay UÇAN
July 2014, 127. Sayfa

Middle East Region that has never falls from the agenda as its geopolitical position draws the attention because of having more than 60% of world oil reserves. From the twentieth century, the development of the industrial sector has increased energy dependence day by day and consequently the oil-rich Middle East has been more attractive. In this regard, the oil which is an indispensable economic interests of almost all countries has led the countries to various policy towards the Middle East countries. The Middle East Region which lives with political chaos from the past and witness to the various wars, while facing the unrest of the ongoing political strife and unrest, it pays for its wealth.

This study made to analyze the affect of the energy which these selected countries need on their policy, the oil which is indispensable for these countries has become the primary determinant of their political, economic and military policies. In this context, it has been reached that each country is moving in the direction of its economic interests but today more powerful countries determine, manage and dominate the world oil the world's energy policy. While reaching this conclusion, It has been explained by benefiting from " Oil", " Game Theory: Prisoners Dilemma" theory which directs this country policy.

Key Words: Middle East, Policy, Game Theory, Oil, World.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1.Çalışmanın Önemi.....	2
1.2.Çalışmanın Amacı.....	2
1.3.Çalışmada İzlenen Yöntem.....	2
1.4.Çalışmanın Sınırlılıkları.....	3
1.5. Literatür.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU BÖLGESİ PETROL VE PETROL KRİZİ

2.1. Ortadoğu Kavramı ve Ortadoğu.....	12
2.2. Jeopolitik Konum ve Jeopolitik Konumun Önemi.....	15
2.2.1. Jeopolitik Konum Kavramı.....	15
2.2.2. Ortadoğu'nun Jeopolitik Konumu ve Jeopolitik Konumu'nun Önemi.....	16
2.3. Ortadoğu'nun Ekonomik Yapısı.....	17
2.4.Petrol ve Petrol Krizi.....	19
2.4.1. Petrol.....	20

2.4.2. OPEC'in Kuruluşu.....	23
2.4.3. Petrol Krizi.....	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ DÜNYA ÜLKELERİNİN EKONOMİK SİYASİ VE GÜVENLİK YAPILARI

3.1. Amerika Birleşik Devletleri(ABD).....	28
3.1.1. ABD'nin Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli.....	29
3.1.2. ABD'nin Ekonomik Yapısı.....	32
3.1.2.1. ABD'nin Başlıca İhraç Ettiği Ürünler.....	35
3.1.2.2. ABD'nin Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler.....	35
3.1.2.3. ABD'ninBaşlıca İthal Ettiği Ürünler.....	35
3.1.2.4. ABD'nin Dış Ticaretinde Başlıca Tedarikçi Ülkeler	36
3.1.3. ABD'nin Güvenlik Politikaları.....	36
3.2. Rusya Federasyonu Devleti.....	38
3.2.1. Rusya Federasyonu'nun Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli.....	39
3.2.2. Rusya Federasyonu'nun Ekonomik Yapısı.....	42
3.2.2.1. Rusya Federasyonu'nun Başlıca İhraç Ettiği Ürünler.....	46
3.2.2.2. Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler...46	
3.2.2.3. Rusya Federasyonu'nun Başlıca İthal Ettiği Ürünler.....	46
3.2.2.4. Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaretinde Başlıca TedarikçiÜlkeler	46
3.2.3. Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Politikaları.....	47
3.3. İran İslam Cumhuriyeti Devleti.....	48
3.3.1. İran İslam Cumhuriyeti'nin Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli.....	49

3.3.1.1. Merkezi Hükümet Organları.....	50
3.3.1.1.1. Bilgeler Meclisi (Meclis-i Hubregan-e Rahbari).....	50
3.3.1.1.2. Rehberlik Makamı(Vilayet-i Emr).....	50
3.3.1.1.3. Yasama Organı.....	51
3.3.1.1.4. Yürütme Organı.....	52
3.3.1.1.5. Yargı Organı.....	52
3.3.2. İran İslam Cumhuriyeti’nin Ekonomik Yapısı.....	53
3.3.2.1. İran İslam Cumhuriyeti’nin Başlıca İhraç Ettiği Ürünler.....	57
3.3.2.2. İran İslam Cumhuriyeti’nin Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler.....	57
3.3.2.3. İran İslam Cumhuriyeti’nin Başlıca İthal Ettiği Ürünler.....	57
3.3.2.4. İran İslam Cumhuriyeti’nin Dış Ticaretinde Başlıca Tedarikçi Ülkeler.....	57
3.3.3. İran İslam Cumhuriyeti’nin Güvenlik Politikaları.....	58
3.4. İsrail Devleti.....	59
3.4.1. İsrail Devleti’nin Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli.....	60
3.4.1.1. Cumhurbaşkanı.....	61
3.4.1.2. Yasama Organı.....	61
3.4.1.3. Yürütme(Hükümet) Organı.....	62
3.4.1.4. Yargı Organı.....	62
3.4.2. İsrail Devleti’nin Ekonomik Yapısı.....	63
3.4.2.1. İsrail Devleti’nin İhraç Ettiği Başlıca Ürünler.....	66
3.4.2.2. İsrail Devleti’nin Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler.....	66
3.4.2.3. İsrail Devleti’nin İthal Ettiği Başlıca Ürünler.....	66

3.4.2.4. İsrail Devleti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Tedarikçi Ülkeler.....	66
3.4.3. İsrail Devleti'nin Güvenlik Politikaları.....	67
3.5. Türkiye Cumhuriyet Devleti.....	68
3.5.1. Türkiye Cumhuriyetinin Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli.....	69
3.5.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.....	70
3.5.1.2. Cumhurbaşkanı.....	71
3.5.1.3. Yasama Organı.....	72
3.5.1.4. Yürütme Organı (Hükümet/ Bakanlar Kurulu).....	72
3.5.1.5. Yargı Organı(Bağımsız Mahkemeler).....	73
3.5.2. Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı.....	74
3.5.2.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin İhraç Ettiği Başlıca Ürünler.....	78
3.5.2.2. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler..	78
3.5.2.3. Türkiye Cumhuriyeti'nin İthal Ettiği Başlıca Ürünler.....	79
3.5.2.4. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Tedarikçi Ülkeler.....	79
3.5.3. Türkiye Cumhuriyeti'nin Güvenlik Politikaları.....	79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ DÜNYA ÜLKELERİNİN ORTADOĞU POLİTİKALARI:

OYUN TEORİSİ ANALİZİ

4.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin(ABD) Ortadoğu Politikaları.....	82
4.2. Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu Politikaları.....	84
4.3. İran'ın Ortadoğu Politikaları.....	86
4.4. İsrail'in Ortadoğu Politikaları.....	88
4.5. Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları.....	89

4.6. Oyun Teorisi.....	91
4.6.1. Oyun Teorisi Kavramı.....	92
4.6.2. Oyun Teorisinin Tarihsel Gelişimi.....	92
4.7. Seçilmiş Dünya Ülkelerinin Ortadoğu Politikaları Çerçevesinde Oyun Teorisi Analizi.....	93
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	104
KAYNAKÇA.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	127

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Seçilmiş Literatür Çalışmaları.....	4
Tablo 2: Bazı Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik Göstergelerinin GSYH'ya Katkıları.....	18
Tablo 3: Dünya Ham Petrol Rezervleri(Milyar Varil).....	21
Tablo 4: Ham Petrol Üretimi(Bin Varil/Gün).....	22
Tablo 5: Ham Petrol Tüketim (Bin Varil/Gün).....	23
Tablo 6: ABD Genel Bilgiler Tablosu.....	28
Tablo 7: ABD Yönetim Sisteminde Yönetim Şekillerinin Bazı Yetkileri.....	31
Tablo 8: ABD'nin 2012 Yılı Temel Ekonomik Göstergeleri.....	32
Tablo 9: ABD'nin 10 Yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri.....	34
Tablo 10: Rusya Federasyonu Genel Bilgiler Tablosu.....	38
Tablo 11: Rusya Federasyonu'nun 2012 Yılı Temel Ekonomik Göstergeleri.....	43
Tablo 12: Rusya Federasyonunun 10 Yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri.....	45
Tablo 13: İran İslam Cumhuriyeti Genel Bilgiler Tablosu.....	48
Tablo 14: İran İslam Cumhuriyeti'nin 2012 Yılı Temel Ekonomik Göstergeleri.....	54
Tablo 15: İran İslam Cumhuriyeti'nin 10 yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri.....	56
Tablo 16: İsrail Devleti Genel Bilgiler Tablosu.....	59
Tablo 17: İsrail Devleti'nin 2012 Yılı Temel Ekonomik Göstergeleri.....	64
Tablo 18: İsrail Devleti'nin 10 yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri.....	65
Tablo 19: Türkiye Cumhuriyeti Genel Bilgiler Tablosu	68
Tablo 20: 2012 Yılı Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel Ekonomik Göstergeleri.....	75
Tablo 21: Türkiye Cumhuriyeti'nin 10 yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri.....	77
Tablo 22: Mahkûmlar İkilemi Oyun Matrisi.....	95
Tablo 23: X, Y, Z ve Q Ülkelerinin Temel Özellikleri.....	98
Tablo 24: X, Y, Z ve Q Ülkelerinin Politikaları.....	99
Tablo 25: Y ve Z Ülkelerinin Mahkûmlar İkilemi Matrisi.....	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ortadoğu Haritası.....	14
Şekil 2: İsrail Devleti'nin Yönetim Şekli Şeması	60
Şekil 3:Türkiye Cumhuriyeti Yönetim Şekli Şeması.....	70

KISALTMALAR VE SEMBOLLER LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

BP: İngiltere Petrol Şirketi

DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

G-8: Gelişmiş Sekiz Ülke (ABD, Japonya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Kanada ve Rusya)

GSMİH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

İMF: Uluslararası Para Fonu

IEA: Uluslararası Enerji Ajansı

ISAF: Afganistan'da Kurulmuş Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti

KFOR: Kosova'da Güvenliği Sağlamakla Görevli NATO Barış Gücü

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

KİS: Kitle İmha Silahları

KKBG: Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

MİT: Milli İstihbarat Teşkilatı

NGO: Hükümet Dışı Teşkilatlanma

NASDAQ: ABD Teknoloji (Elektronik) Borsası

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OPEC: Petrol İhraç Eden Arap Ülkeler

SFOR: NATO Uygulama / İstikrar Kuvveti (IFOR / SFOR)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TL: Türk Lirası

TPAO: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

TUIK: Türkiye İstatistik Kurumu

\$: ABD Doları

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanoğlunun petrole tanışmasını ve petrolü farklı amaçlarla kullanımının binlerce yıl öncesine kadar uzandığı bilinmektedir. Milattan önce 3200 yıllarında Mezopotamya'da inşaatçılıkta harç katkı maddesi, gemi yapımında yalıtım ve makine malzemesi olarak; aynı şekilde tarihi kaynaklardan Milattan önce 300 yıllarında, Mısır'da mumyalama işlerinde asfaltın kullanıldığı öğrenilmektedir. Diğer taraftan petrolün yanıcı özelliğinden faydalanmak için kullanılması da eski zamanlara uzanmaktadır. Milattan önce Çin'de, Milattan Sonra Roma, İran ve Yunanistan gibi Ortadoğu ve Avrupa ülkeleri, ham petrolü aydınlatma malzemesi olarak kullandıklarına dair kayıtlar bulunmuştur. Petrol'ün çok kısa zamanda yanma ve tutuşma özelliği, eski çağlarda da, petrolün bir silah olarak kullanımını mümkün hale getirmiştir. Petrolün, ABD kıtası keşfedilmeden önce kıtada yaşayan insanlar tarafından da bilindiği günümüzde yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda görülmektedir(<http://www.pigm.gov.tr>).

Sanayi devrimi ile birlikte petrol yirminci yüzyılda büyük bir önem kazanmaya başlarken, yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra ise petrol dünyanın temel ve vazgeçilmez kaynağı haline gelmiştir. 1950'li ve 1960'lı yılların hızlı büyüme oranları bu dönemde ucuz olan petrol enerjisine borçludur. Birinci Dünya savaşı sonrasında büyük devletler tarafından işgal edilen Ortadoğu bölgesi daha sonraları bu ülkeler tarafından petrol rezervleri dikkate alınarak paylaşılmıştır. Günümüzde de sahip olduğu petrol rezervleri nedeniyle kaos bölgesine dönüşen Ortadoğu; savaşların, çatışmaların, krizlerin ve siyasi oyunların merkezi olmayı devam ettirmektedir. Petrolün ekonomik değeri ve önemi arttıkça güçlü devletlerin petrol rezervlerine ulaşmak ve ele geçirmek için Ortadoğu'daki petrol sahalarına yönelmeleri, bu coğrafya için büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Dünya petrol rezervlerinin yüzde %60'ında fazlasının Ortadoğu bölgesinde bulunması, dünyanın güçlü ülkeleri için bölgenin hayati bir önem taşımasına zemin oluşturmaktadır.

1.1.Çalışmanın Önemi

Ortadoğu bölgesi dünya'nın en eski yerleşim merkezlerinden bir tanesidir. Eski çağlarından beri varlığını devam ettiren Ortadoğu,sayırsız devletin kuruluşuna ve savaşlara şahitlik etmiştir. Medeniyetlerin beşiği ve tarihi bir bölge olan Ortadoğu,aynı zamanda temel enerji kaynaklarından olan petrol zengini bir bölgedir.Sanayileşme bakımından geride kalmış olmasına karşın, Ortadoğu'da petrol ve doğal gaz bakımından zengin ölkelerinvarlığı, bölgeyi dünyanın vazgeçilemez bir alanı haline getirmiştir. Dünya petrol rezervlerinin %60'ından fazlasına sahip olan Ortadoğu, uzun yıllar devletlerin ilgisini çekmeye devam edecektir. Başta sanayi devletleri olmak üzere, Çin ve ABD'nin petrole bağımlılığı devam ettiği müddetçe,bu coğrafyanın hem küresel ekonomiyi hem de küresel güçlerin askeri ve güvenlik politikalarını belirleyen bir konumda olmaya devam edeceğinden şüphe duyulmamaktadır.

1.2.Çalışmanın Amacı

Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler bizlere yeni bir ekonomik ve siyasi yapının ortaya çıkacağını işaret etmektedir. Yaşanan bu gelişmelerin dünya petrol ve enerji piyasalarına etkilerini incelemek, bu yeni yapının dünya enerji piyasasına ve politikasına etkilerini öngörmeye çalışmak ve bu politikalar sonucunda ortaya çıkması öngörölen değişim ve yeni düzenin açıklanması amaçlanmaktadır.

1.2.Çalışmada İzlenen Yöntem

“Petrol Krizi Sonrasında Seçilmiş Dünya Ölkelerinin Ortadoğu Politikaları: Oyun Teorisi Uygulaması” başlığını taşıyan tez çalışması, daha çok teorik ve sayısal bilgilerden faydalanarak yapılmıştır. Sonuç kısmında ise Ortadoğu'da oluşması öngörölen politikaların oyun teorisi uygulamasına uyarlanarak, çalışma oluşturulmuştur.

Çalışmaya yönelik yararlanılan kaynaklar, kütüphane, internet, yurt içi ve yurt dışı süreli yayınlardan elde edilmiş, bu yayınlar çerçevesinde kitap, makale ve tezlerden yararlanılarak çalışmanın teorik kısmı oluşturulmuştur.

Uygulama kısmı ise teorik çalışma sonucunda seçilmiş dünya ülkelerinin öngörülen yeni ekonomik ve siyasi politikalarının oyun teorisi modeline uyarlanmasıyla oluşturulmuştur.

1.4.Çalışmanın Sınırlılıkları

Tez çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü giriş kısmından oluşmaktadır. Bu bölüm’de çalışmanın önemi, amacı, izlenen yöntem ve sınırlılıklar ile birlikte son olarak literatür tarama kısmı yer almaktadır.

İkinci bölümde dünya tarihine beşiklik etmiş ve başlı başına bir dünya olan Ortadoğu coğrafyası hakkında bilgi verilmiş olup; Ortadoğu kavramı üzerinde durulmuştur. Ayrıca Ortadoğu’nun jeopolitik konumu ve jeopolitik konumun önemi hakkında bilgi verilmiştir.Dünya petrolünün büyük bir kısmına sahip olan Ortadoğu’nun ekonomik yapısı analiz edilerek Ortadoğu ekonomisinde büyük paya sahip olan petrol, petrol kavramı ve OPEC’in kuruluşu ile kuruluş amacı incelenmiştir. Son olarak1973 yılında yaşananpetrol arz şoku ve bu arz şokuna neden olan olay üzerinde durulmakla birlikte,şok sonrasında yaşanan gelişmeler üzerinde durulmuştur.

Günümüzde küreselleşme ile birlikte ekonomik çıkarlar ulusal sınırları aşmıştır. Artık ekonomik çıkarlar neredeyse tüm dünya ülkelerinin birinci öncelikli hedefi haline gelmiştir. Birçok ülkenin politikalarına yöne veren ekonomik çıkarlar son zamanlarda ülkelerin özellikle siyasi ve güvenlik yapılarını şekillendiren en büyük faktördür. Bu bağlamdaüçüncü bölümde seçmiş olduğumuz dünya ülkelerinden; ABD, Rusya, Türkiye, İran ve İsrail’inekonomik, siyasi ve güvenlik yapılarından bahsedilmiştir. İlk etapta seçilmiş bu beş ülkenin her biri hakkında genel bilgiler verildikten sonra, bu ülkelerin siyasi yapıları ve yönetim şekillerinden detaylı bir şekilde bahsedilmiştir. Daha sonra ise bu ülkelerin 2002-2012 yılları arasındaki 10 yıllık temel ekonomik göstergeleri verilerek her ülkenin ekonomik yapısı incelenmiştir. Bu bölümde son olarak seçtiğimiz bu ülkelerin güvenlik anlayışı ve politikalarından bahsedilmiştir.

Politika kavramı siyasi erklerin amaçlarına ulaşabilmeleri için çizdikleri yol haritası olarak nitelendirilebilir. Her ülkenin çıkarları doğrultusunda belirli bir politikası vardır. Bu politikalar ülke içinde olabileceği gibi ulusal sınırları da aşabilmektedir. Günümüz politikalarına baktığımızda ise pek çoğu ulusal sınırları aşmaktadır. Politika kavramından yola çıkacak olursak, son bölüm olan dördüncü bölümde seçilmiş bu beş ülkenin; ABD, Rusya, Türkiye, İran ve İsrail'in çıkarları doğrultusunda Ortadoğu'daki öngörülen hedefleri ve politikalarına değinilmiştir. İkinci ve üçüncü bölümlerin analizi yapılarak seçmiş olduğumuz dünya ülkelerinin Ortadoğu üzerine belirledikleri ve hedefledikleri politikaların oyun teorisi çerçevesine uygulamasına yer verilmiştir.

Sonuç ve öneriler kısmı ise çalışmanın teorik ve uygulama bölümleri analiz edilerek çalışmada yapılan tespitler ve değerlendirmeleri içermektedir. Ayrıca bu bölümde uygulanan Oyun Teorisi "Mahkumlar İkilemi" kuramı ile ülkelerin kendilerini siyasi ve ekonomik güvence altına almak için tehdit olarak algıladıkları ülkelere çeşitli tekliflerde bulunarak kendini garantiye almaya çalışmışlardır.

1.5.Literatür

Tablo 1

Seçilmiş Literatür Çalışmaları

Yazar(lar)	Metot	Ülke(ler)	Sonuç
Kona (2004)	Teorik	Ortadoğu Ülkeleri, ABD ve İsrail	Güvenliği tehdit eden içsel faktörlerin olumsuz nitelikteki etkisizaltılmadıkça ve güvenlik tehdidi oluşturan bu içsel unsurlara ilişkin gerekli bağımsız devlet politikaları geliştirilmedikçe bu unsurların Ortadoğu bölgesindeki devletlerde gelecekte ciddi güvenlik problemlerinin artmasına neden olması kuvvetle muhtemeldir.
Ağdemir (2012)	Teorik	9 Sahra Altı Afrika ve Ortadoğu ülkesi	İsrail'in bulunduğu konum itibarıyla komşularıyla olan sorunlarının devam etmesi, onun yeni devletlerle, bu arada da Sahra Altı Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerinin gelişeceğinin işaretlerini vermektedir.

Yazar(lar)	Metot	Ülke(ler)	Sonuç
Ermağan (2012)	Teorik	ABD, Rusya, AB, Çin, Hindistan Türkiye	Obama döneminde uygulanan politikalar, Amerika'nın dünya üzerindeki konumunu yeniden belirlemektedir. Türkiye ise, küresel siyasetin çok odaklı olduğunu, rasyonalizm düzleminde reel siyasetinin merkezine alma sıkıntıları yaşamaktadır.
Ahin (2010)	Teorik ve Tablo Analizi	İran	1979 İran İslam Devrimi İran tarihinde dönüm noktası sayılmaktadır ve her alanda köklü değişimler gerçekleşmiştir.
Efegil (2013)	Teorik	İsrail, Filistin, Mısır, ABD	İsrail yönetimi, halen daha aşırı güvenlikleştirilmiş bir dış politika üzerinden hareket etmekte ve Soğuk Savaş mantığına uygun olarak bölge politikalarını değerlendirmektedir. Fakat bu tavır, artık diğer devletler, hatta Barack Obama tarafından onaylanmamaktadır. Aynı şekilde, Hamas ve Hizbullah gibi grupların silahlı eylemleri de aynı şekilde uluslararası kamuoyu tarafından tasvip edilmemektedir. Filistinli gruplar, kendi aralarında uzlaşarak, müzakereler yoluyla soruna çözüm bulmak için gayret etmelidir.
Kemaloğlu (2012)	Rapor (Tablo Analizi)	Rusya, Suriye, ABD, Türkiye, Libya,Çin, Irak,	Suriye ve bütün Ortadoğu'daki olaylar, Rusya'nın ABD ve genel olarak Batı ülkeleri ile münasebetlerini olumsuz etkilemekte ve bizlere Soğuk Savaş dönemini hatırlatmaktadır.
Şahin (2010)	Teorik	Türkiye (1923- 2010)	Türk dış politikasındaki güvenlik kaygılarının ağırlığının azalması Türkiye'nin Batı'ya bağımlılığını azaltırken başta Ortadoğu olmak üzere yakın çevresinde etkinliğinin artmasını sağlamaktadır. Son yıllarda ortaya koyduğu barış sağlama amaçlı açık diplomasiye dayanan politikasıyla Türkiye, hem kendisi siyasi ve ekonomik kazanç sağlarken hem de Ortadoğu bölgesinin istikrar ve refahına katkı sağlamaktadır.

Yazar(lar)	Metot	Ülke(ler)	Sonuç
Şahin ve Eren (2012)	Teorik	-	Oyun teorisi iktisat teorisiyle birlikte evrilmiş, kendisi gelişirken, iktisadı da dönüştürmüştür. Ayrıca oyun teorisi iktisadın formelleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.
Çetin (2010)	Teorik ve Şekil Analizi	-	Seçmenlerin, geleceğe ilişkin belirsizlik, politikacıların kendi çıkarları peşinden koşmaları ve fırsatçı davranış hakkındaki şüpheleri azaltılarak, doğru tercih yapmaları ve anayasanın etkin bir biçimde yapılması sağlanabilir.
Öztürkler (2011)	Kapak Konusu ve Şekil, Grafik Analizi	Seçilmiş 23 Ülke	Ortadoğu bölgesinde yeniden uzun dönemli istikrar oluşuncaya dek, dünya düşük ve azalan petrol fiyatları beklememelidir.
Barzegar (2010)	İnceleme (Teorik)	Afganistan, Irak, Lübnan, Filistin	Ortadoğu’da şimdiki koşullar, İran’a avantajlı jeopolitik ve kültürel pozisyonlarından yararlanabilmesi, böylece önce bölgesel sonrasında da uluslararası pozisyonunu geliştirmesi için daha önce benzeri görülmemiş bir fırsat sunmuştur.
Özcan (2006)	Rapor (Şekil Analizi)	Seçilmiş 9 Ülke	İran sorunu, sadece bir dış politika sorunu olarak görülemez. Olabilecek ekonomik, siyasal, güvenlik ve sosyal etkileri dikkate alındığında, sadece devlet kurumlarının ilgisine bırakılmamalıdır.
Emeklier ve Ergül (2010)	Teorik	-	Enerjiye bağımlılığın bu denli arttığı günümüz dünyasında, özelde petrol genelde ise tüm enerji kaynakları için geliştirilen uluslararası politikaların da çeşitlenerek, tıpkı daha öncesinde olduğu gibi yeni teorilerle yapılandırılacağı öngörülebilir.
Svistunova (2010)	Teorik İnceleme (1990-2008)	Türkiye, ABD, Suriye, İran, Irak	Türkiye’nin iç ve dış politikasını yakından ilgilendiren Irak olaylarından sonra Suriye ve İran’a karşı da benzer askeri operasyonlar gerçekleştirilmeye çalışılırsa, hiç şüphesiz Türk yönetimi buna karşı büyük bir mukavemet gösterecektir.

Yazar(lar)	Metot	Ülke(ler)	Sonuç
Özçelik (2013)	Teorik (2000-2007)	Türkiye, ABD, Irak	Türkiye, ABD ve Irak ilişkileri realist ve jeopolitik yaklaşımlar çerçevesinde analiz edilmiştir. Türk dış politikası Kuzey Irak ve PKK çerçevesinde incelenmiştir. Bölgeye yönelik ütöpik olmakla birlikte en iyi çözüm; ABD'nin tüm askerlerini çekmeyi kabul etmesi ile birlikte Irak'ın BM aracılığıyla silahsızlandırılmasıdır.
Ertosun (2011)	Teorik	Türkiye, ABD, İsrail, Filistin, AB	Türkiye, güvenlik kaygılarının ön plana çıktığı bir ortamda, Filistin sorunuyla ilgili savunduğu ilke ve değerleri değil, stratejik ilişkilerin öngördüğü dengeleri gözetken bir politika izlemek zorunda kalacaktır.
Ersoy (2009)	Kongre Sunumu (Teorik ve Şekil Analizi)	-	1947-1965 döneminde kar oranlarındaki düşme sanayi üretiminde ve kapasite kullanım oranlarında düşmelere neden olmuştur. 1970'lerin ortalarından itibaren OPEC'in petrol fiyatlarını yükseltmesi yaşanan durgunluğun yanına yüksek maliyet enflasyonunu eklemiş ve bu da stagflasyon olgusunu ortaya çıkartmıştır.
Demir (2008)	Teorik	-	Kuruluşunun ilk aşamalarından beri ulaşılammış olan "tek vücut" olabilme becerisini göstermiş olmaktan uzak olan OPEC, görülebilir bir gelecek içerisinde de bu politikayı uygulayabilme becerisinden uzak olacaktı izlenimini vermeye devam etmektedir.
Sevim (2012)	Teorik	-	1950 sonrası dönemde, 1973 enerji krizi, 1979 İran devrimi ve 2011 yılında yaşanan Arap Baharı gibi jeopolitik eksen kayması yaratan olayların enerji güvenliği üzerinde çok önemli etkileri olmuştur. Bu bağlamda önümüzdeki 30 yıllık dönemde de enerji jeopolitiği enerji politikalarında ve enerji güvenliğinde önemli bir yer tutmaya devam edecektir.
Mut (2010)	Tez Çalışması (Teorik ve Tablo Analizi)	Irak, İran, S.Arabistan ABD, İsrail Japonya, İngiltere, Hollanda	1973 Petrol krizi Amerikalı ve İngiliz petrol şirketlerinin etkinliği artırdı. Ve bu dev şirketler uluslararası petrol pazarında belirleyici konuma geldi. "Yedi kız kardeş" olarak bilinen BP, Shell, Mobil, Chevron, Exxon, Gulf ve Texaco şirketleri hem üretim, hem dağıtım, hem de satışı üstlendikleri için büyük kazançlar elde etti ve hâlâ da etmeye devam ediyor.

Yazar(lar)	Metot	Ülke(ler)	Sonuç
İpek (2013)	Kapak Konusu (Teorik ve Tablo Analizi)	-	Sadece enerji fiyatlarında ve Ortadoğu bölgesinde istikrara öncelik veren politikalar, orta ve uzun dönemde enerji güvenliği ve insani güvenlik için yeterli değildir.
Semiz ve Akgün (2005)	Teorik	İran, ABD, Irak, İsrail,	İran'ın nükleer silah edinme çabaları ile Cumhurbaşkanlığına Mahmut Ahmedinejat'ın seçilmesinin İran-ABD ilişkileri ile bölgenin güvenliğine yönelik etkileri değerlendirilmiştir. ABD'nin Irak'a müdahalesinden sonra petrol fiyatlarında görülen dalgalanmalar ve dünyanın müşterek menfaatleri de iki ülke arasında çatışmadan çok barışı gerektirmektedir.
Özev (2011)	Teorik	Tunus, Mısır, İsrail, Türkiye,	Geçmişte yapılan hatalar düzeltilir, hasarlar telafi edilir ve taraflar arasındaki ilişkilerin düzeltilmesi için iyi bir kamu diplomasisi faaliyeti yürütülürse, Ortadoğu ülkeleri ile Batı arasındaki ilişkiler meşru bir zemine oturtulabilir ve yakın tarihte görülmedik bir biçimde çok daha olumlu boyutlara taşınabilir.
Özlük (2007)	Teorik	Ortadoğu, ABD, Irak	“Ortadoğu istisnacılığı” söylemi bölgedeki sömürünün yeni araçlarla sürdürülmesi ve işgalleri meşrulaştırma amacına entelektüel bir zemin hazırlama gayretinin yeni bir ürü-nü, sömürgeciliğin yeni keşif yolu ve kolu, yeni bir oryantalizm olabilir.
Kurt (2007)	Teorik	İran, ABD, Irak	16. yüzyıldan beri bölge devletlerinin gündeminde olan Şattü'l-Arap sorunun 21. yüzyılda da bölgede istikrarsızlık yaratan bir unsur olarak kalmaya devam edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.
Kaya 2012	Sempozyum Bildirisi (Tablo Analizi)	Türkiye, Avrupa Birliği	Enerji, yaşanan asra damga vurmuş bir yaşam kaynağıdır. Petrolün başını çektiği enerji kaynaklarına sahip olma uğruna akı-lalmaz bir hızla yaşanan siyasi dönüşümler, savaşlar ve çatışmalar, enerji faktörünün dünya üzerinde ne denli önemli bir rol sahibi olduğunu ortaya koymaktadır.

Yazar(lar)	Metot	Ülke(ler)	Sonuç
Salihi (2011)	Teorik	Türkiye, İran, Irak, ABD, Ortadoğu	İran nükleer silah üretse bile Tahran yönetiminin bu silahları kullanması pek gerçekçi olmayacaktır. Nükleer silahtan çok bu silahların işlevi üzerine düşünülmelidir. İran'ın etki alanı kısıtlandığında nükleer silahın işlevi de azalacaktır. Batılı devletlerin uzun vadeli düşünerek buna göre hareket etmesi gerekmektedir. Başta ABD olmak üzere Batılı devletler İran'ın nükleer silah sahibi olma olasılığına karşı çıkıp saldırgan politikalar izlerken, İran'ın etki alanını güçlendirmemeye dikkat edilmelidir.
Musaoğlu Ve Efegil (2007)	Teorik	ABD, Orta Asya, Kuzey, Afrika, Ortadoğu, Irak, Afganistan	Irak, Saddam rejimine nazaran daha istikrarsız, hatta bölge istikrarını ve güvenliğini, dolayısıyla uluslararası barış ve güvenliği daha fazla tehdit eder durumdadır. İç savaşa doğru giden Irak'ta durumun, Amerikan Yeni Muhafazakârlarının görüşlerinin aksi yönünde ilerlediğini söylemekte sakınca bulunmamaktadır.
Erkan (2010)	Teorik	ABD, Irak Afganistan, Vietnam, Sovyetler Birliği	Yeni seçilen A.B.D. başkanı Barack Obama'nın tutumu Irak'taki işgale son vermek yönündedir ve bunun sonucunda A.B.D.'nin Irak ve Afganistan'dan geri çekilmiştir. İkinci bir Vietnam olayı günümüzde tekrar yaşanmaktadır ve bundaki en büyük etmen kuşkusuz A.B.D.'nin Soğuk Savaş yıllarından beri izlediği dış politikaya bağlıdır.
Can (2010)	Teorik ve Tablo- Cebirsel Analiz	-	1984'te John Nash'in ekonomi dalında Nobel ödülü kazanmasıyla dikkatler ilk defa oyun teorisine çevrildi. Yirmi senelik süre teorinin iktisat ve siyasette uygulamalarının hızla büyümesine şahit olurken, 2005 Nobel Ekonomi ödülünün yine iki oyun teoriciye, T. C. Schelling ve R. Aumann'a gitmesi, oyun teorisinin hem siyaset ve hem de iktisat bilimlerinin merkezine yerleşmesine neden oldu.
Demirkan (2010)	Tablo Analizi ve Teorik	-	Oyun Teorisi günümüz bilim dünyasında oldukça popüler bir konu. Matematik, ekonomi, siyaset, biyoloji gibi bir çok bilim dalı bu teoriden yararlanıyor. Oyunlar Teorisi, içinde yaşadığımız 21. yüzyılda, gelişimini sürdürmeye devam ediyor.

Yazar(lar)	Metot	Ülke(ler)	Sonuç
Kural (2007)	Tablo Analizi ve Teorik Tez Çalışması	-	Zeki ve akılcı bireylerin arasındaki işbirliği ve çatışma durumlarına yoğunlaşan Oyun Teorisi, son yıllarda stratejik karar vermenin gerektiği durumlarda büyük bir uygulama alanına sahip olmuş sürekli gelişim içerisinde bulunan bir tekniktir.
Keskin (2009)	Tez Çalışması Tablo Analizi Teorik ve Oyun T. Uygulaması	-	Yapılan çalışmayla oluşturulan portföydeki hisse senetlerinin geçmiş döneme ait göreceli getiri oranı performanslarının oyun kuramı yardımıyla tespit edilmesi sağlıklı sonuçlar vermiştir. Ancak bu sonuçlarda görülen istikrarsızlık elde edilen bulguların geleceğe yönelik bir yatırım amacı için yalnızca bir ön bilgi niteliği taşıdığı sonucuna varılmıştır.
Özer (2004)	Seminer Çalışması Tablo Analizi Teorik ve Oyun T. Uygulaması	-	Ülkemizde çiftçilere ait kayıtların geriye dönük olarak tutmaları durumunda, işletmeler için yapılacak olan planlamada risk konusunda önemli kolaylıklar sağlaması açısından oyun teorisi etkin bir yöntem olarak kullanılabilir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1’de oyun teorisinin oluşumu ve gelişimi ile birlikte değişen dünya düzeninde, genel olarak ülkelerin Ortadoğu’ya yönelik güvenlik, siyasi, ekonomik ve enerji politika anlayışlarını inceleyen çalışmalara yer verilmiştir. Kural(2007), Can(2010), Demirkan (2010), Şahin ve Eren (2012) çalışmalarında oyun teorisinin gün geçtikçe gelişimini sürdüreceğini ve bu gelişimini sürürken de başta iktisat, matematik ve siyaset olmak üzere çeşitli bilim dallarının bu teoriden faydalandıkları ve faydalanmaya devam edecekleri sonucuna varmışlardır. Özer (2004) ve Keskin(2009) çalışmalarında oyun teorisinin geriye dönük yapılacak olan çalışmalarda kullanılmasının sağlıklı sonuçlara ulaşılacağını belirtmişlerdir. Kona (2004), Semiz ve Akgün (2005), Özcan (2006), Musaoğlu ve Efegil (2007), Svistunova (2010), Şahin (2010), Çetin (2010), Ertosun (2011), Salihi (2011), Ağdemir (2012), Ermağan (2012), Kemaloğlu (2012), Efegil(2013), Özçelik (2013) çalışmalarında ülkelerin güvenlik, ekonomik ve siyasi ilişkileri ile politikalarını, çıkarları doğrultusunda, sürekli bir değişim içerisinde olan dünya düzenine göre

şekillendirdikleri sonucuna varmışlardır. Semiz ve Akgün (2005), Kurt (2007), Özlük (2007), Demir (2008), Ersoy(2009), Emeklier ve Ergül (2010), Mut (2010), Öztürkler (2011), Özev (2011), Kaya(2012), Sevim (2012), İpek (2013) çalışmalarında enerjiye olan bağımlılığın artış gösterdiği bu dönemlerde, genel de bütün enerji kaynakları, özelde ise petrolün için geliştirilen, başta siyasi politikalar olmak üzere çeşitli politikalar oluşturulmuştur. Bunun sonucunda, özellikle de 1950’li yıllardan sonra Ortadoğu bölgesinde yaşanan istikrasızlıklar ve kaoslar gerek enerji güvenliğini gerekse de enerji fiyatlarını olumsuz etkilemektedir. Ortadoğu’da bu istikrasızlık ve belirsizliklerin sürdüğü müddetçe Dünya’nın ucuz enerji beklentisine girmemesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU BÖLGESİ PETROL VE PETROL KRİZİ

Çağlar boyunca doğal kaynaklar, başta enerji kaynakları olmak üzere insanoğlunun asırlardır tüketim aracı olarak kullandığı temel ham madde kaynakları içerisinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu bağlamda günümüze kadar hiçbir enerji kaynağı petrol kadar insan topluluklarının yaşantılarına girmemiştir. Savaş araçlarının kullanımından ısınmaya, aydınlatmadan ulaştırmaya, ilaç sektöründen elektrik üretimine, dokuma sanayisinden plastik malzeme imalatına kadar bir çok sahada petrol ve doğal gaz kaynakları, birer stratejik ham madde olarak kullanılmaktadır. Böylesi çok yaygın bir kullanıma sahip olan petrol ve doğal gazın yerine geçebilecek alternatif enerji kaynağının bulunması ve üretilmesi yakın zamanda mümkün görülmemektedir. Diğer taraftan bir kaynağın stratejik ehemmiyeti, kaynağa olan ihtiyacın miktarı ve arzu edildiğinde kaynağa ulaşım imkânı, kaynağın kullanım sahaları, yerine kullanılabilecek alternatif kaynakların varoluşu ve miktarı, kaynakların ülkeler arasındaki dağılımı ve kaynakların parasal değeri ile de ölçülebilmektedir. Bu faktörlerden yola çıkarak petrol ve doğal gaz kaynaklarının uzun bir zaman ulusal güvenlik ve savunma planlamaları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu iki kaynağın yoğun olarak bulunduğu bölgelerin başında Ortadoğu gelmektedir. Bu durumda Ortadoğu ülkelerinin iç ve dış politikalarını etkilemektedir. Aynı zamanda Ortadoğu'nun enerji rezervi bakımında dünyada lider olması, ülkelerin odak noktası haline gelemsine neden olmuştur (Ayhan, 2013: 163).

2.1. Ortadoğu Kavramı ve Ortadoğu

Ortadoğu kavramı birçok politik kavram gibi ilk olarak yirminci yüzyılın başlarında İngilizler tarafından kullanılmaya başlanır. Yakındoğu kavramının (Near East: o dönem için Osmanlı İmparatorluğunun kapladığı coğrafya) yeterli olmadığını düşünen İngilizler, Osmanlı İmparatorluğu'yla Hindistan arasındaki bölgeyi kapsayacak Ortadoğu (Middle East) kavramını ortaya atarlar. Kavramın kullanılmaya başlanmasının temelinde yatan sömürgeci kaygılar bu coğrafyanın geleceğinin şekillenmesinde etken rol oynar (Turan, 2002: 15).

Dünyanın en eski ve köklü medeniyetlerine ev sahipliği yapmış olan Ortadoğu, dünya arenasında adından sıkça söz ettiren bir coğrafya olmuştur. Jeopolitik olarak önemli bir konumda bulunmanın getirmiş olduğu avantajlar ve fırsatlar bölgenin her zaman göz önünde olmasına neden olmakla birlikte bölgeyi dünyanın odak noktası haline getirmiştir(İpekyolu Kalkınma Ajansı[İKA], 2011: 3).

1900'lü yılların başından itibaren petrolün yeni bir enerji kaynağı olarak önem kazanması, Ortadoğu'yu "petrol savaşlarının ortasına" itmiştir. Önceden siyasi ve coğrafi açıdan "Yakın Doğu" olarak adlandırılan bölge, uluslararası petrol literatürüne "Ortadoğu" olarak girmeye başlamıştır. Oysa Ortadoğu bölgesi içinde yer alan Fas, Cezayir ve Tunus, coğrafi konumu itibarıyla birçok Avrupa ülkesinden çok daha "Batı'da" yer almaktadır. Örneğin Fas, Londra'dan daha batıdadır. Bölgeye İngilizler tarafından takılan Ortadoğu adı bile bölgenin coğrafi gerçeklerine terstir(Mutlu, Taş, ve Akpınar, 2012: 12).

Ortadoğu coğrafyası dini, kültürel ve etnik çeşitlilik, petrol rezervlerinin bol oluşu, sınırlı su kaynakları, kontrolsüz ve aşırı silahlanma, ekonomik sıkıntılar, gelişmemiş siyasi kültür ve otoriter liderler gibi bu coğrafyaya ait has özellikleri içerisinde barındırmaktadır. Ayrıca yabancı güçlerin etkisi, bölgenin bulunduğu coğrafya gibi dış etkenlerden dolayı da siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik çözümler üretebilmenin ve uygulamaya geçirmenin her dönem oldukça güç olduğu çok zor bir coğrafyadır. Zor şartlar altında yaşayan bölge halkı ve ülkeleri, bugüne kadar pek çok siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri nitelikteki münakaşa, çatışma ve savaşları birebir ve en derinden yaşamıştır. Günümüzde de aynı sıkıntıları yaşamaya devam etmektedirler. Buna benzer çatışma ve savaş ortamlarının keşif varlığı Ortadoğu hakkında sürekli bir endişe, korku, huzursuzluk, güvensizlik ve kontrol edilemeyen-süreklilik taşıyan bir savunma güdüsü oluştururken, Ortadoğu devletleri bazında ise önemli güvenlik kaygıları oluşturmaktadır. Ortadoğu genelinde bu güvenlik kaygılarını meydana getiren veya dolaylı yollardan bu kaygıların gelişmesini teşvik eden birden fazla iç ve dış etkenin varlığı bir gerçektir(Kona, 2004: 114).

Ortadoğu günümüzdeki şeklini ise Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki hakimiyetini yitirmesi ve İngiltere ile Fransa'nın ardından da Amerika'nın bu coğrafya üzerinde etkin rol alması sonucunda almıştır. Ortadoğu bölgesinde bazı

devletlere dönemdeki adları ile var olurken bazıları ise daha sonra ulus-devlet yapısına ulaşmışlardır. Daha çok petrole dayalı hegomonik güç paylaşımlarının sonucu yapayharitalar kapsamında yeni devletler olarak ortaya çıkmışlardır. Büyük zorluklarla ve mücadelelerle kazanılan bağımsızlığın hemen akabinde insanların kaderlerinin iyileştirilmesikapsamında iki ideolojik fikir oluştu: Demokrasi ve İslamiyet. Zaman içinde halkın tabanına yayılan asıl demokrasi yerine en üst düzeydeki elit bir tabakanın yönettiği bir demokrasi taklidi türemesi sonucunda bu durum en çok muhafazakarların işine yaramıştır(Yılmaz, 2010: 64). Fakat tarihsel süreç incelendiğinde bu coğrafyaya özgü mevcut risk faktörlerinin güvenlik kaygılarının artmasında ve güvenlik algılamalarının oluşmasında dış etkenlerle karşılaştırıldığında daha etkili olduğu görülmektedir. Ortadoğu'daki dini çeşitlilik bölgede karmaşıklıklara ve savaş ortamlarının oluşmasına zemin hazırlamakla birlikte bu olayların oluşumunun hız kazanmasında da etkin bir rol oynamaktadır(Kona, 2004: 114).

Şekil 1
Ortadoğu Haritası

Kaynak:<http://www.tarihbilinci.com/forum/caqdas-turk-ve-dunya-tarihi-haritalari-160/orta-doğu-haritalari-6998/>

Son olarak Ortadoğu'yu Kafkasya, Balkanlar, Anadolu ve Arap yarımadalarının bağlandığı bölge şeklinde açıklanabileceği gibi denizleri ön plana çıkararak, bu coğrafyanın Karadeniz, Akdeniz, Hazar denizi ile Basra Körfezi ve Hint Okyanusu arasındaki bölge olarak da tanımlanabilmektedir. Kısacası bu bölge 3 kıtaya girip çıkan yolların bağlandığı bir bölgedir. Yine günümüzde hava ulaştırmasının önem kazanmasından dolayı, Ortadoğu toprakları Doğu-Batı arasındaki hava ulaşımında, bağlayıcı rol oynayan durumu ile de büyük bir önem kazanmıştır (Sakin ve Deveci, 2011: 288).

2.2. Jeopolitik Konum ve Jeopolitik Konumun Önemi

2.2.1. Jeopolitik Konum Kavramı

19. yüzyılın sonuna doğru dünya üzerindeki hakimiyet mücadelesi, sömürge kapma ve kazanmayışı ile ele geçen sömürgeleri koruma gayreti coğrafyaya farklı bir perspektiften bakma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Jeopolitik kavramı, bir ülkenin dış siyasetini, coğrafi konumunun belirlediğini öne süren bir siyasal bilgi tezi olarak ifade edilebilir. Literatürde bu kavram ilk olarak İsveçli Rudolf Kjellen (1864-1922) tarafından kullanılmış, ancak bilimsel anlamda, Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel (1844-1904) jeopolitiğin temellerini oluşturmuştur. Ülkenin özel konumundan dolayı kazanmış olduğu askeri (stratejik), politik ve ekonomik önemi açıklayabilmek için kullanılan kavram, bir ülkenin savunma politikası ile savunma stratejisini coğrafi etken ve olayları dikkate alan planlama temel olarak tanımlanabilir (İşcan, 2004: 49).

Jeopolitiğin değişen ve değişmeyen unsurları vardır. Bir coğrafi üitenin jeopolitiği de bu unsurların taşıdığı değer ve sahip olduğu özelliklerle açıklanabilir. Belli bir coğrafi üitenin şekli, büyüklüğü, yüzölçümü ve coğrafi mevkii değişmeyen veya statik unsurları arasında yer alır. Söz konusu bu değişmeyen unsurlardan olan “bir ülkenin dünya üzerindeki yeri”, eskiden beri bazı coğrafyacılar ve özellikle jeopolitikçiler tarafından politikada ve stratejide en büyük kuvvet unsuru olarak kabul edilmiştir. Gerçekten, tarihteki olaylar ve örnekler, bir ülkenin konumunun, dış politikası ve savunması kadar uygarlığını da etkileyen bir faktör olduğunu göstermiştir (Baydil, 2010: 2).

2.2.2. Ortadoğu'nun Jeopolitik Konumu ve Jeopolitik Konumunun Önemi

Dünya üzerindeki en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Ortadoğu birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Petrol rezervlerinin yüksek olması, stratejik konumu açısından göç ve ticaret yollarının kavşak noktası olması, tek tanrılı inanç sisteminin doğduğu yer olması ve kültürel zenginliği ile tarih boyunca süregelen ve günümüzde halen devam eden birçok olaylara ve savaşlara tanıklık etmiştir.

Küresel petrol rezervlerinin büyük bir kısmının bulunduğu Ortadoğu, sırf bu özelliğinden dolayı dünyanın göz ardı edemeyeceği bir bölgedir. Petrol'ün kalitesinin yüksekliği ve üretim maliyetinin çok düşük olması, petrole bağımlılığı devam eden tüm ülkelerindikkatlerinibu bölgeye çevirmektedir. Bölge sanayisigelişmemiş olmasına karşın petrol bakımındanmerkezi bir konumdur. Ortadoğu coğrafyası konumu gereği de stratejik avantajlar sunmaktadır(Okur, 2010: 9).

Ortadoğu'nun stratejik önemini arttıran değerler;

- Dünya petrol rezervlerinin yüzde altmış beşi Ortadoğu bölgesindedir.
- Kara ve demir yollu ağlarıyla Avrupa, Asya ve Afrika'yı bağlayan kıtadır.
- Deniz ticareti yollarının önemli bir kısmını kontrolünde bulundurması,
- Dünya tarihinin en önemli kültür ve din mirasına sahip olması,
- Tek Tanrı inanç sistemli üç Musevi dinin doğduğu bölge olması, açısından Ortadoğu çok önemli konuma sahiptir.(<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/jeopolitik/ortadogu.htm>,)

Jeopolitik olarak üç kıtanın kesişim noktasında yer alan Ortadoğu, dünyanın en önemli lojistik ve ulaşım noktalarının da kavşağındadır. İkinci Körfez Savaşı ile bölgede yaşanan son gelişmeler Ortadoğu'yu; kitle imha silahları ile balistik füzelerin en yoğun ve en hızlı yayılma eğiliminin olduğu coğrafya haline getirmiştir. Soğuk Savaş döneminde dünyanın iki süper gücünün nüfuz mücadelesine sahne olan Ortadoğu'nun, günümüzde de yoğun bir etki alanı mücadelesine sahne olduğu görülmektedir(Ödün, 2007: 15). Ortadoğu gerek ekonomik olarak gerek jeopolitik olarak çok büyük bir önem sahip olmasının yanından tek tanrılı inanç sisteminin doğduğu ve günümüzde dünyanın dört bir yanına yayılan musevilik, hristiyanlık ve islamiyetin çıkış noktasıdır.

Ortadoğu gelişimini devam ettiren günümüz dünyasındaki önemini petrolden almaktadır. Batı ekonomisinin ihtiyacı olan enerji kaynaklarına sahip olmasından dolayı büyük güçlerin bölgedeki var oluşu hayati bir önem taşımıştır(Altınbaş, 2010: 25).Dünya enerji pazarındaki devamlılıkların en önemlisi, enerjide arz çeşitliliğini arttırmaya olan ihtiyaçtır. İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlanan sanayileşme süreci, enerji talebini arttırırken 1973'teki ilk petrol krizi, dünya ekonomisini şok eden ve birçok kalkınmakta olan ülkede ani fiyat artışları sonucu yüksek enflasyon ve ekonomik bunalımlara eşlik eden siyasi krizler ve askeri darbelere kadar uzanan derin etkiler yaratmıştır(İpek, 2013: 12).

Ortadoğu'nun jeopolitik ve jeostratejik yapısı nedeniyle tarih boyunca sürekli büyük devletlerin hedefi haline gelmiştir.

“Kara altın” tabiri kullanılan petrolün 20. Yüzyılın ilk yarısından itibaren değer ve önem kazanmasıyla birlikte Ortadoğu'nun ve bu bölgeden geçen kara ve deniz yollarının stratejik önemini hiçbir yerle mukayese edilemeyecek kadar artırmıştır. Kızıldeniz ve Basra körfezi gibi yüzyıllardır deniz ticaretinde kullanılan su yolları petrolün karşı konulmaz bir güç haline gelmesiyle dünya deniz ticaretinin en yoğun yaşandığı bölge haline gelir(Turan,2002: 17).

2.3. Ortadoğu'nun Ekonomik Yapısı

Dünya ekonomik açıdan bütünleşik bir piyasa ve tek bir dünya haline dönüşmüş durumdadır. Finansal akışkanlık yanında üretim ve ekonominin uluslararasılaşması ile ulusal ekonomiler birbirine daha bağlı hale gelmiştir. Bu süreci bazıları küresel ekonomi olarak bazıları tek bir dünya ekonomisi olarak nitелеmektedir. Bu durum sanayi toplumundan bilgi toplumu ve ekonomisine geçişle birlikte oluşan gelişmelerin bir sonucu olup bir yandan ülke ekonomilerini birbirine bağlarken diğer yandan ekonomiyi ve toplumu ülke dışındaki ve dünyadaki gelişmelere ve ekonomik olaylara daha duyarlı hale getirmektedir(Yılmaz,2012: 186).

Ekonomik perspektiften Ortadoğu'ya baktığımızda Ortadoğu tarih boyunca ve günümüzde uluslararası ticaret yollarının geçiş noktası olması, petrol ve doğal gaz gibi önemli yer altı kaynaklarına sahip olması münasebetiyle ekonomik olarak çok

önemli bir coğrafyadır. Ortadoğu ülkeleri petrol zengini ülkeler olarak görülsede, aslında Ortadoğu ülkelerinin kişi başı gelir dağılımları birbirlerinden çok farklıdır.

Tablo 2

Bazı Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik Göstergelerinin GSYH'ya Katkıları(%)

Ülke	Göst.	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Tunus	Tarım	10	11	10	10	9	9	9	8	9	9
	Sanayi	29	28	29	30	31	33	30	31	31	30
	Hizmet	61	61	61	60	59	58	61	61	60	61
Mısır	Tarım	16	15	15	14	14	13	14	14	15	14
	Sanayi	35	36	38	38	36	38	37	38	38	39
	Hizmet	48	48	49	48	50	49	49	48	47	47
Libya	Tarım	4	3	2	2	2	2	-	-	2,7	-
	Sanayi	75	69	75	79	76	78	-	-	66,8	-
	Hizmet	21	28	22	19	21	20	-	-	30,5	-
Suriye	Tarım	26	22	19	19	18	17	23	-	17.1	-
	Sanayi	29	35	36	35	33	34	31	-	27.3	-
	Hizmet	45	43	44	46	49	49	46	-	55.6	-
Yemen	Tarım	13	12	11	10	10	9	10	8	-	7.9
	Sanayi	43	45	49	49	36	34	38	29	-	40.6
	Hizmet	44	43	40	41	53	57	52	63	-	51.5
Birleşik Arap Emir.	Tarım	9	8	8	8	7	7	1	1	1	1
Türkiye	Sanayi	48	48	50	52	51	54	52	44	60	60
	Hizmet	43	44	42	40	42	39	47	55	39	39
Türkiye	Tarım	11	11	11	10	9	9	9	10	9	9
	Sanayi	29	29	29	29	28	28	26	27	27	27
	Hizmet	60	61	61	62	63	64	65	63	64	64

Kaynak: (<http://data.worldbank.org/indicator>). -: Veriye Ulaşılamamıştır.

Kuveyt, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan gibi ülkelerde kişi başı gelir çok yüksek seviyelerde iken; Suriye, Yemen, Afganistan gibi ülkelerde ise yoksulluk hat safhalarda olup kişi başı gelir çok düşük seviyelerde seyretmektedir.

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ve ekonomik yapısının temel özelliğini yansıtan en önemli göstergelerden biri de GSYİH'dir. Tablo 2'de seçilmiş birkaç Ortadoğu ülkesinin tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin GSYİH'ekatkıları oransal olarak verilmiştir. Tablo 2'ye baktığımız zaman ülkeler içinde GSYİH katkısının en fazla olduğu hizmet sektöründe Türkiye'nin birinci sırada olduğu, GSYİH'ya katkısının daha fazla olduğu sanayi sektöründe Libya'nın birinci olduğu, tarım sektörünün ise GSYİH'ya katkısının en çok olduğu ülkenin Suriye olduğu görülmektedir. Ülkelerin sektör bazlı oranlarından da anlaşılabacağı üzere Libya ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi petrol rezervlerinin fazla olduğu ülkelerin daha çok sanayi sektörlerinin geliştiğini ve GSYİH katkılarının daha çok sanayi ağırlıklı olduğu söylenebilir. Petrol Rezervlerinin az olduğu Türkiye, Mısır ve Suriye gibi ülkelerin ise ekonomik yapıları daha çok hizmet sektörü bazlıdır. Bu ülkelerde turizm gelirlerinin hizmet sektöründeki payının büyük olduğu görülmektedir. Tarım sektörünün GSYİH'ya katkısına bakacak olursak tarım sektörünün GSYİH'e katkısının en az olduğu sektördür. Ortalama olarak GSYİH 'a katkısı %10 'un altında kalan tarım sektörünün gelişmemesinin en büyük sebebi çölleşme, kuraklık, engebeli tarım arazileri, ilkel tarım uygulamaları vb problemler olarak düşünülebilir. Son olarak Ortadoğu ülkelerinin ekonomik yapılarına bakıldığında ülkelerin ağırlıkla sanayi ve hizmet sektörü bir ekonomik yapıya sahip olduklarını söylenebilir. Tarıma dayalı ekonomik yapının daha düşük oranlı olduğu, Tablo 2'ye bakıldığında açık bir şekilde görülmektedir.

2.4. Petrol ve Petrol Krizi

Ademoğlunun enerjiye esas ihtiyacı, toplayıcılıktan yerleşik düzene geçmesi ile başlamıştır. Hayvancılık, tarım, ve ilkel el aletleriyle geçen bu zamanda yenilenebilir enerji kaynakları temel enerji gereksinimini karşılayabilmiştir. Bu dönemdesu ve yel değirmenleri günlük yaşamdaki gereksinimleri karşılamada yeterliydi. 1859 yılında ABD'nin Titusville kentinde Albay Drake, ilk ticari petrol kuyusunda ham petrol bulunca kömürden elde edilen yağ gün geçtikçe yerini petrolden üretilen yağa bıraktı ve gaz lambası kullanımı ABD sınırlarınaştı. Böylelikle petrol günlük yaşantımızla birlikte iktisadi ve ticari faaliyetlere dahil olmuştur (Müstakil Sanayi ve İşadamları Derneği [MÜSİAD], 2006: 40-41). Günümüzde petrol ülkelerin vazgeçilemez enerji kaynağı haline gelmiştir. 1973 yılında dünya petrol piyasasını olumsuz etkileyen,

petrol arz şoku yaşanmıştır. İsrail ve Arap ülkeleri arasına yaşanan husumetler savaşa dönüşmüş ve bu savaş esnasındabazı ülkelerin İsrail'e destek olması, Arap ülkelerini petrol ambargosuna yönlendirmiştir. Bu ambargo sonucu 1973 yılında, dünya piyasalarını sarsan iki petrol krizi yaşanmıştır.

2.4.1. Petrol

Yerküre içerisinde organik materyalin başkalaşımı ile oluşmuş ve gözenekli kayalar içerisinde depolanmış sıvı haldeki hidrokarbonlara ham petrol adı verilir. Petrolün başındaki "ham" terimi bir hammadde olduğunu ve henüz işlenmediğini gösterir. Ham petrol, rafinerilerde bileşenlerine ayrıştırılarak (damıtılarak) günlük yaşamda kullanılan pek çok ara madde ve akaryakıt ürünleri elde edilir. Petrol, yalnızca iki elementi (karbonu ve hidrojeni) içeren organik bileşiklerin bir karışımıdır. Petrol, doğal yollarla yeryüzüne fay hatları ve kayalardaki çatlaklar yoluyla sızar, birikerek katran, asfalt ve zift havuzları oluşturur(www.tpa.gov.tr).

Yirminci yüzyılın başlarında ticari üretime geçiş ile birlikte vazgeçilemez bir enerji kaynağı haline gelen ve dünyanın her yerinde birincil enerji kaynakları içerisinde ilk sıraya yerleşen hampetrolün stratejik konumunu ve önemini senelerce devam ettirmesi beklenmektedir. Dünya enerji kaynakları içerisinde petrolün%33,6'lık bir tüketim oranı ile dünyada liderliğini devam ettirdiğini; fakatdünyanınson on yıllık petrol tüketimine baktığımız zaman ise tüketim oranı düşüş trendi göstermektedir. Doğal gaz enerjisinin ise %23,8'lik bir tüketim oranının olduğunu gözlemlenmektedir(Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı [TPAO], 2011:2).

2016 yılına kadar bölgeler arası petrol ticaretinin 1 milyon v/g artarak 35,8 milyon v/g'e ulaşması beklenmektedir. Bu zaman diliminde Ortadoğu bölgesininpetrol ihracatında liderliğini kimseye kaptırmayacağı, Afrika'da (özellikle Angola ve Nijerya'da) ihracatın 1,6 milyon v/g'den 8,8 milyon v/g'e ulaşarak en yüksek ihracat artışının gerçekleşeceği bölge olarak öngörülmektedir. Bu zaman diliminde eski Sovyetler Birliği ülkelerinde ihracat rakamlarının veri kalması ve Dünya petrol ticareti,rotasını Pasifik kıyılarına doğru çevirmesi beklenmektedir(TPAO, 2012: 3).

Günümüzde, dünya petrol ve doğal gaz arzı bakımından önemli bir konumdayer alan Ortadoğu ve Orta Asya-Hazar ülkeleri bu konumlarını senelerce sürdüreceklerdir. Petrol ve doğal gazın arama, üretim ve uluslararası pazarlara taşınmasında yerel, ulusal ve küresel güç çekişmelerinin yaşandığı, büyük bir mücadeleye sahne olmaktadır. Yaşanan bu çekişme ve rekabette büyük ülkelerin ve çok uluslu şirketlerin yanı sıra IEA, OPEC gibi kuruluşlar ile çeşitli uluslararası mali kuruluşlar da belirleyici ve etkileyici roller oynamaktadırlar(Bayraç, 2009: 136-135).

Tablo 3
Dünya Ham Petrol Rezervleri(Milyar Varil)

Bölge Adı	1980	1990	2000	2010	2011	2012	2012(%)
Kuzey Amerika	92,5	96,3	68,9	217,8	221,0	220,2	13,2
Güney-Orta Amerika	26,7	71,5	97,9	324,7	326,9	328,4	19,7
Avrupa-Avrasya	98,6	80,8	107,9	139,5	143,03	140,8	8,4
Ortadoğu	362,4	659,6	696,7	765,6	797,9	807,7	48,4
Afrika	53,4	58,7	93,4	132,7	126,6	130,3	7,8
Asya- Pasifik	33,9	36,3	40,1	41,7	41,4	41,5	2,5
Toplam	667,5	1.003,2	1.104,9	1.622,1	1.654,1	1.668,9	100

*Veriler 2010 yılına kadar onar yıllık alınmış, 2010 sonrası ise birer yıllık alınmıştır.***Kaynak:**(<http://www.bp.com/>),

Tablo 3'deki dünyanın ispatlanmış ham petrol rezervleri onar yıllık periyotlarla incelenmiş olup rezerv miktarları 1980 yılından 2012 yılına kadar sürekli bir artış göstermiştir. 1980 yılında toplam ham petrol rezerv miktarı 667,5 milyar varil iken, 2012 yılında toplam ham petrol rezerv miktarı 1980 yılının iki katından fazla olup 1668,9 milyar varil olarak tespit edilmiştir. Şüphesiz ki teknolojideki gelişmeler bu rezerv miktarlarının tespit edilmesinde çok büyük bir öneme sahiptir.Bölgeleri incelediğimizde ise 2012 yılındaOrtadoğu dünya'nın ham petrol rezervinin % 48,4 dilimine yani Dünya'nın ham petrol rezervlerinin neredeyse yarısına sahiptir.

Ortadoğu'yu sırasıyla Güney-Orta Amerika % 19.7,Kuzey Amerika %13.2, Avrupa-Avrasya %8.4, Afrika %7.8, ve Asya Pasifik %2.5 ile takip etmektedir.

Tablo 4
Ham Petrol Üretimi(Bin Varil/Gün)

Bölge Adı	1980	1990	2000	2010	2011	2012	2012 (%)
Kuzey Amerika	14.063	17.540	13.904	13.843	14.335	15.557	17.5
Güney-Orta Amerika	3.747	4.507	6.813	7.367	7.449	7.359	9.2
Avrupa-Avrasya	15.088	16.106	14.950	17.755	17.451	17.211	20.3
Ortadoğu	18.882	17.540	23.547	25.763	27.988	28.270	32.5
Afrika	6.225	6.725	7.804	10.123	8.742	9.442	10.9
Asya-Pasifik	4.943	6.726	7.874	8.420	8.246	8.313	9.6
Toplam	62.948	65.460	74.893	83.272	84.210	86.152	100

Veriler 2010 yılına kadar onar yıllık alınmış, 2010 sonrası ise birer yıllık alınmıştır

Kaynak:(<http://www.bp.com/>),

Tablo 4'deki dünya ham petrol üretimi tablosunda 2012 yılı yüzdelik üretim oranlarını incelendiğinde Dünya ham petrol rezerv miktarı birinciliğini elinden bulunduran Ortadoğu ham petrol üretiminde %32.5 oranla birinci sıradadır. Ortadoğu'yu sırasıyla Avrupa-Avrasya %20.3, Kuzey Amerika %17.5, Afrika %10.9, Asya- Pasifik %9.6, ve Güney-Orta Amerika %9.2 ile takip etmektedir. Bölgelerin ham petrol üretimindeki yıllık dağılımlarına bakıldığında Dünya ham petrol rezervi oranlarındaki farklar kadar uçurumun olmadığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi Ortadoğu ülkeleri ihtiyaçları kadar olan ham petrolü üretmeleri, geri kalan miktarını ise ihraç etmeleri ve petrolü üretebilecek yeteri teknolojik gelişmeleri yakalayamadıklarından bahsedilebilir.

Tablo 5
Ham Petrol Tüketim (Bin Varil/Gün)

Bölge Adı	1980	1990	2000	2010	2011	2012	2012
-----------	------	------	------	------	------	------	------

					(%)		
Kuzey Amerika	20.008	20.316	23.574	23.464	23.397	23.040	24.6
Güney-Orta Amerika	3.322	3.623	4.855	6.222	6.405	6.533	7.3
Avrupa-Avrasya	23.950	23.247	19.582	19.057	18.974	18.543	21.3
Ortadoğu	2.044	3.559	5.021	7.861	7.992	8.354	9.1
Afrika	1.371	1.943	2.439	3.463	3.359	3.523	4.0
Asya- Pasifik	10.482	13.814	21.135	27.766	28.754	29.781	33.6
Toplam	61.177	66.503	76.605	87.833	888.79	89.774	100

Veriler 2010 yılına kadar onar yıllık alınmış, 2010 sonrası ise birer yıllık alınmıştır.

Kaynak:(<http://www.bp.com/>).

Tablo 5’deki petrol tüketiminin yıllar itibariyle sürekli artan bir trende sahip olduğugörülmektedir. 1980 yılında toplam tüketim miktarı 61.177 milyon varil iken 2012 yılına kadar sürekli artan tüketim 89.774 bin varile ulaşmıştır. Petrol tüketimrakamlarına baktığımızda ise ham petrol üretim ve rezervde birinciliği elinde bulunduran Ortadoğu, ham petrol tüketimde liderliği,Avrupa-Avrasya, Kuzey Amerika ve Asya Pasifik bölgelerine kaptırdığı görülmektedir. Petrol tüketiminin bu bölgelerde fazla olmasının temel sebebi; bu bölgelerin son yıllarda gerek sanayi gerekse ekonomik olarak büyümelerinden kaynaklanmaktadır.

2.4.2. OPEC’in Kuruluşu

Ham petrol fiyatlarındaki düşüşü önlemek amacıyla kurulmuştur. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü(OPEC); 16 Eylül 1960’da,petrol üretiminde başrol oynayan beş ülke; Suudi Arabistan, Irak,Venezüella, Kuveyt, ve İran tarafından kurulmuştur. Günümüzde 12 üyeden oluşan OPEC’e Cezayir, Angola, Ekvator, Libya, Nijerya, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri ise sonradan dahil olmuşlardır.

Kuruluşu sürecinde pek fazla önemsenmeyen OPEC, etkisini ve hegemonyasınıgün geçtikçe arttırmıştır. Dünya petrol rezervlerinin %60’ından fazlasını ve Dünya petrol üretiminin %40’ından fazlasını elinde bulunduran OPEC günümüzde dünya enerji piyasasının şekillenmesinde ve dolayısıyla dünya ekonomisi

ve politikasını yönlendirmesi bakımından azımsanmayacak kadar büyük bir roleulaşmıştır. Bir örgüt olarak OPEC'in etkisinin gerek üyeleri üzerinde gerekse dünya enerji piyasasının işleyişi üzerindeki etkisinin artması petrol sanayisinin önceki yıllarının içerisinde bulunduğu durumdan ve başlıca unsurlarının hareketlerinden kaynaklanmaktadır(Demir, 2008: 232).

OPEC'in 1973 yılındaki petrol ambargosunun ardından petrol arzını daraltması, Alaska'da, Kanada'daki Kuzey Denizi'nde ve Meksika Körfezi'nde zengin petrol yataklarının keşfedilmesine neden olmuştur.Bu durum OPEC'in enerji piyasaları üzerindeki etkisini azaltmış olmasına karşın, OPEC'e enerji fiyatlarını belirleme rolünü kaybettirmemiştir. Günümüze bakıldığında iseOPECülkeleri halen dünya petrol rezervlerinin üçte ikisine sahiptirler ve günlük petrol üretiminin de üçte birini karşılamaktadırlar(Yeğin, 2010: 25).

2.4.3. Petrol Krizi

İnsanoğlunun hayatındagöz ardı edemeyeceği kadar önem taşıyan ve endüstrileşmenin temel bileşenlerinden biri olan enerjinin, günümüz dünyasındaki önemi tartışılmayacak boyutlara ulaşmıştır. Enerji kaynaklarının bölgesel olarak dengesiz bir şekilde dağılımı, bazı devletleri enerji ithalatınabağımlı hale getirmektedirken, devlet ekonomilerinin de enerji fiyatlarındaki artışlardanolumsuz bir şekilde etkilenmelerine neden olmaktadır. Birincil enerji kaynakları içerisinde önemli bir yere sahip olan petrole bağımlılığın hızla artış göstermesine paralel olarakdünya ekonomisi yaşanan petrol krizlerindenetkilenerek ağır hasarlara uğramıştır. Bu noktada, ekonomik gelişimlerini devam ettirmek ve endüstrileşme hedeflerine ulaşmak için çalışan ülkelerin enerji tüketimlerine her zaman muhtaç olmaları başrol oynamaktadır. Enerji maliyetlerindeki artışlar ise ülkelerin iktisadi büyümelerini sekteye uğratmıştır. 1973-1974 ve 1979-1980 yıllarında yaşanan petrol arz şoklarının ardından yaşanan ekonomik resesyonlar, petrol fiyatları ile iktisadi büyüme arasında bir etkileşiminolabileceği fikrini ortaya çıkarmış ve 1970'li yıllar sonrasında enerji fiyatları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmeye yönelik birçok çalışmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır(Öksüzler veİpek,2011:16).

Petrol endüstrisinin çalışma sahası karmaşık ve dinamiktir. Bu karmaşıklığın sebebi birbirinden bağımsız veya birbirini tetikleyen fazla sayıda ve özellikte politik veya iktisadî baskıya maruz kalınmasıdır. Petrol endüstrisi, devletlerin Gayri Safi Millî Hasılasına (GSMH) hem direkt gelir üreterek hem de dolaylı yollardan (diğer sanayilere girdi kısıtlaması getirerek) etki eden enerji sektörünün çok önemli bir parçasıdır. Devam ettirilebilir iktisadi kalkınma için kesintisiz olarak bir enerji arzı gerekmektedir. Bu sebeptendir ki birçok devlet petrol kaynaklarına sahip olmayı ya da bu kaynaklara ulaşarak kontrol altına almayı arzu eder. Bu durum, petrol endüstrisinin siyasi bir merhale kazanmasına neden olmuştur. İktisadi konular eğer ulusal çıkarlar ve değerler için yeteri düzeyde önem teşkil ediyorsa, bu sefer güvenlik ve askerî konu durumuna dönüşebilir. Petrol rezervlerine hakim olabilmek için askerî gücün kullanıldığı, işgallerin yapıldığı ve birçok çatışma ile savaşın çıktığı geçmişte ve günümüzde görülmektedir(Ürün,2003:96).

Petrol fiyatlarındaki iniş çıkışların şüphesiz ki birincil sebebi üretim seviyelerindeki dalgalanmalardır. Petrol fiyatlarındaki iniş çıkışların öteki önemli sebeplerinden birkaçı ise rafineri problemleri, yığılım miktarı (özellikle kısa vadede), arz kanallarındaki problemler, jeopolitik gerginlikler, iklim şartlarındaki ani değişimler, spekülâtörlerin davranışları, petrol ticaretinin önemli oranda gerçekleştirildiği para birimlerinin değerlerindeki dalgalanmalar ve küresel ekonominin performansındır(Öztürkler,2009:72).

Zamanımızda birincil enerji kaynaklarına olan bağımlılık ve talep gittikçe artarken, mevcut enerji rezervleri de aynı şiddetle tükenmektedir. Bu önemli problem, verimli enerji kaynaklarının yer aldığı bölgelerin önemini daha fazla artırırken, aynı zamanda bu bölgeleri dünya gündeminin başına oturtmaktadır. Bu bölgelerin başında da Ortadoğu gelmektedir. Enerjinin üretim, uluslararası rekabet, büyüme, kalkınma ve dolayısıyla ülkelerin bölgesel ya da küresel güç olma konularında en önemli girdi olması yirmibirinci yüzyılda Ortadoğu'nun önemini daha da artıracaktır(Altay ve Nugay,2013:2).

Ortadoğu bölgesinin stratejik petrol üretim bölgesi olması sebebiyle bölgede gerçekleşen karışıklıklar petrolde stratejik bir rol oynamış ve oluşan her kriz ortamı petrol fiyatlarının yükselmesine zemin hazırlamıştır. Süveyş Krizi, Körfez Savaşı, Arap-İsrail savaşları, İran-İrak Savaşı gibi bölgede çıkan karışıklıklar

neticesinde petrol fiyatları hızlı bir şekilde artmıştır. 1967 Arap İsrail Savaşı'nda, Süveyş Kanalı kapatılmış ve Körfez petrolü Ümit Burnu'nu dolaşarak pazara ulaştırılmıştır. 1973 Arap ambargosu ise günümüze kadar gerçekleşmiş petrol krizleri içerisinde en derini ve en ağırıdır. Bu kriz dünya petrol fiyatlarının üç kata kadar artmasına neden olmuştur. Şunu belirtmek gerekir ki 1973 krizinden sonra dünyada birçok devlet beklenmedik durumlar için büyük oranlarda petrol stokları oluşturmaya başlamıştır (Gülbüz, 2003: 136).

1972'de 3.00 \$/varil seviyelerinde olan ham petrolün fiyatı 1974 sonunda 12.00 \$/varil olmuştur. Suriye ve Mısır'ın 5 Ekim 1973'te İsrail'e karşı taarruza geçmeleriyle başlayan Arap-İsrail savaşında ABD ve birçok batılı ülkenin bu savaşta İsrail'e destek vermesi üzerine Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri (OPEC) üretimi günde 5 milyon varil azaltarak İsrail'i destekleyen ülkelere ambargo uygulamıştır (Özhan, 2005: 32). OPEC tarafından uygulanan petrol ambargosu kararına göre, tüketici ülkeler üç kategoriye ayrılmıştır. Dost ülkeler olarak kabul edilenler bakımından hiçbir kesinti yapılmamış, buna karşılık Arap-İsrail çatışmasındaki tutumları İsrail yanlısı olarak değerlendirilenlere ambargo, tarafsız kalanlara ise kesinti uygulanmıştır (Şimşek, 2005: 74).

1973 Arap-İsrail savaşında Hollanda İsrail'e silah desteğinden bulunmuş, ABD'nin de İsrail'e destek yardımlarını ulaştırması için havaalanlarını ABD'ye açmıştır. Bunların dışında İngiltere ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri de bu savaşta İsrail'e destek vermişlerdir. İsrail destekçisi ABD ve diğer ülkelere tepki olarak OPEC petrol ambargosu uygulamıştır. OPEC tarafından üç kategoriye ayrılmış olan tüketici ülkeler içerisinde bu ülkeler, ambargo uygulanan ülkeler kategorisinde yer almışlardır. İsrail destekçisi ülkelere petrol ihraç etmeyeceğini ilan eden OPEC bu durumu da fırsat bilerek petrol fiyatlarını yükseltmiş ve girdileri arttırmayı da hedeflemiştir. Petrol arzının daraltılması ve fiyatların yükselmesi gelişmekte olan ülkeleri olumsuz yönde etkilemiştir. 1973 yılındaki petrol fiyatlarında yaşanan artış ve 1973 yılının dördüncü çeyreğindeki borsa çöküşü, 1929 krizinden sonra yaşanan en büyük krizlerden bir tanesi olmuştur ve uzun dönem etkisini hissettirmiştir (Pala, 1993: 73-76 ve http://tr.wikipedia.org/wiki/1973_Petrol_Krizi,).

OPEC, petrol ambargosu sırasında ham petrol fiyatlarının kontrol gücünün el değiştirip ABD'den OPEC'e geçtiğine dair kaygılar ortadan kalkmış, altı ay gibi kısa bir süre içerisinde fiyatlar % 400 artış göstermiştir. Petrol fiyatlarındaki bu ani ve ciddi artış arzdaki açığa karşı aşırı hassasiyeti doğurmuştur. 1973 Arap-İsrail savaşının akabinde yapılan Arap-İsrail ateşkes görüşmelerinde petrol ambargosu da müzakere edilmiş ve müzakereler sonucunda Arap ülkelerinin petrol konusundaki politikaları yumuşamış olup, ABD'ye yapılan petrol ambargosu kaldırılmıştır. Bu bağlamda 1974'ten 1978'ekadar ham petrol fiyatları 12.21 \$/varil ile 13.55 \$/varil arasında durgun bir seyir izlemiştir. Sonrasındaki İran devriminin faturası ağır olmuş ve Kasım 1978 ile Haziran 1979 tarihleri arasında yaklaşık olarak günlük 2 ile 2.5 milyon varil petrol kaybıyla sonuçlanmıştır. Irak'ın Eylül 1980'de İran'ı işgal etmesi sonucu her iki devletin toplam petrol üretim miktarı günlük 6.5 milyon varilden Kasım ayında 1 milyon varil seviyelerine gerilemiştir. Dünya ham petrol üretiminde ise 1979'dan 1980'e kadar %10'luk bir düşüş gerçekleşmiştir. Sonuç olarak İran devrimi ve İran-Irak Savaşı'nın etkisiyle 1978'de 14 \$/varil olan ham petrol fiyatları 1981'de 35 \$/varil seviyelerine tırmanmıştır (Özhan, 2005: 32).

1973 yılından sonra, OPEC atağa geçerek petrol piyasasına hâkim olmuş ve bu hâkimiyetini 1986 yılına kadar sürdürmüştür. 1986 yılında piyasa mekanizmasına geçilmesiyle birlikte OPEC hakimiyetini yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. 1986 yılı itibari ile, OPEC ve uluslararası büyük petrol şirketlerinin fiyatları belirleme gücünün kırılarak petrol piyasasını daha rekabetçi hale getirmek için serbest piyasa mekanizmasına geçilmiştir. Bu geçiş 1988 yılına kadar devam etmiş ve bu yılda tamamlanmıştır. Günümüze kadar ulaşan bu serbest piyasa mekanizması, halen devam etmekte olan ve nispeten tüketici devletlerin, piyasalar üzerindeki gücünün arttığı ve OPEC'in gücünün zayıfladığı bu zamanda, petrol fiyatları, uluslararası piyasalarda kendiliğinden oluşmuştur ve oluşmaktadır. Petrol, 1986 yılından beri hem spot hem de müştak (türev) piyasalarda işlem görmesinin yanı sıra yatırım yapmak maksadıyla da kullanılmaktadır (Solak, 2012: 119-12).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ DÜNYA ÜLKELERİNİN EKONOMİK SİYASİ VE GÜVENLİK YAPILARI

3.1. Amerika Birleşik Devletleri(ABD)

Tablo 6

ABD'ye Ait Genel Bilgiler Tablosu

Resmi Adı	Amerika Birleşik Devletleri
Başkent	Washington D.C.
Resmi Dil	İngilizce
Bağımsızlık Tarihi	4 Temmuz 1776
Yönetim Biçimi	Federal Cumhuriyet(Başkanlık Sistemi)
Din	Protestan %51,3, Katolik %23,9,Mormon %1,7,Yahudi %1,7, diğer Hristiyan mezhepleri %1,6, Budist %0,7
Yüzölçümü	9.161.966 km ²
Nüfus	314,3 milyon
Yıllık Nüfus Artışı	%0,9
Yaş Ortalaması	37,1
Toplam İşgücü	153,6 milyon
Etnik Yapı	Beyaz(Hispanikler-%16- dahil) %72,4, Siyah(Afro-Amerikalılar) %12,6, diğer etnik kökenler(Hispanikler dahil) % 6,2, Asyalı %4.8, Melez %2,9,Kızılderili ve Eskimo %0,9

Kaynak:TC Ekonomi Bakanlığı: ABD Ülke Raporu 2013, (www.ekonomi.gov.tr).

Amerika Birleşik Devletleri, 1776 yılında Bağımsızlık Bildirgesi ile devletler arenasına ilk adımını atmıştır. İlk başlarda tek başlarına hareket eden koloni devletler, gün geçtikçe birleşmiş ve birlik haline dönüşmüşlerdir.İlan edilen Bağımsızlık Bildirgesi'nde vazgeçilemeyecek dört kavram yer almıştır, bu kavramlar: Özgürlük, eşitlik, doğal haklar ve halkın egemenliği şeklindedir(Ermağan, 2012: 22). Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşu XVII. yüzyılın ikinci yarısının dünya tarihi açısından çok önemli iki olayından biriydi; bir diğeri ise Fransız İhtilali'dir. Amerikan Devrimi; Yeni Dünya düzeninde birleşme, güçlenme, yayılma ve genişlemeye öncülük ederken,Fransız Devrimi ise Eski Dünya düzeninde yirmi beş senelik bir karışıklık

meydana getirmiştir. Fransız İhtilali'nden birkaç sene önce kurulmuş olan ABD; XIX. yüzyılda büyüyerekgüçlü bir devlet konumuna gelmiş vegüçlü bir devlet olduğunu ilk kez I.Dünya Savaşındaispatlamıştır.I. Dünya Savaşısonrasında II.Dünya Savaşının liderliğini yapmış ve günümüzün süper güçlerinden biri olmuştur(Birecikli,2011: 81).

Kuzey Amerika kıtasının ortasında yer alan Amerika Birleşik Devletleri birbirini tamamlayan elli eyaletten oluşmaktadır. Atlas Okyanusuna ve Büyük Okyanusa bağlı bir kıyı şeridine sahiptir. Yalnızca iki komşu ülkeye sahiptir. Bunlar: güneyinde Meksika, kuzeyinde ise Kanada'dır. Dünyanın en zengin devleti olan Amerika Birleşik DevletleriII. Dünya savaşından sonra dünya üzerindeki etkisini ve hakimiyetini daha da arttırmış ve neredeyse her ülkenin korkulu rüyası haline gelmiştir. Bitişik 48 eyalet Kuzey Amerika'nın 1/3'ni kaplamaktadır. Birliğe katılan son eyaletler Alaska, Kanada'nın kuzeybatısında, Hawaii ise Büyük Okyanus'un ortasında yer almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri çok zengin bir ülke olmasına karşın, nüfus yoğunluğu, sağlık hizmetleri, kişi başına düşen mili gelir,ve işsiz olanların oranlarının eşit olmadığı görülmektedir(Kıvırcık, 2004: 74).

3.1.1. ABD'nin Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli

Amerikan devlet teşkilatlanmasında en mühim unsurlardan bir tanesi olan federalizmin yanında, siyasi sistemin bir başka mühim özelliği de “Başkanlık Sistemi” olarak adlandırılmaktadır. Anayasada tüm yasama yetkisinin Kongre'ye ait olduğuna dair hüküm olmasına karşın ABD Başkanı, kamu politikalarını şekillendiren en önemli makam olarak parlamento alanında etkili bir güce sahiptir. Başkanın baskınlığı Amerikan kamu yönetiminde haddinden çok hissedilmektedir(Özdemir, 2011: 9).

Amerika Birleşik Devletleri, plüralist(çoğulcu) demokrasiye dayalı, başkanlık modeliyle yönetilen federal bir cumhuriyettir. Yönetim biçimi üç basamaklıbir sistem etrafında şekil alan bu ülkede federal devlet en üst düzey idare birimini, eyaletler ise ikinci seviyeidare birimlerini meydana getirmektedir. Eyaletlerin alt düzey idare birimleri olan yerel yönetimler ise, sayıları, özelliklerive yapıları bakımından zengin bir yelpazeyesahiptir(Ayhan,2008: 10).

Egemenliğin ulusa ait olduğu hükümet sistemleri içerisinde yer alan ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin en etkilidir şekilde uygulandığı başkanlık sistemi, 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nın kabul edilmesinin hemen ardından siyasi tarih arenasına adını yazdırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yönetim şekli olarak başkanlık sisteminin tercih edilmesindeki temel felsefe; Avrupa mutlakıyet yönetimlerinde toplanan aşırı kuvvet ve bu kuvvetin kullanılmasının akabinde meydana gelecek zor kullanmayı engellemektir. Amerika devlet kurucuları, olası sıkıntıları engelleyebilmek adına federalizm ve kuvvetler ayrılığı sistemini tercih etmişlerdir. Başkanlık sisteminin yarı başkanlık sistemi, parlamenter sistem, ve meclis hükümeti sisteminden farklı oluşu, genel manada yürütme yetkisinin sadece başkan tarafından kullanılmasıdır (Gökçe, 2012: 3-4).

ABD Başkanını halkın seçmesi, başkana yasama organıyla aynı seviyede kuvvet ve otorite kazandırmaktadır. Bu nedenle ABD federal yönetim sisteminde, başkanlık sisteminin ve başkanın rolü ile etkisinin gereğinden çok olduğu dile getirilmektedir. Bunda ABD'nin bir “dünya devleti” olma isteğı ve buna bağlı politikaların da etkisi büyüktür. Teorik olarak başkanlık sisteminin, kamu yönetiminin işleyişinde, çok önemli bir bağımsızlık yetkisi veren bir sistem olduğu ifade edilmektedir. Bu bağımsızlık yetkisi sayesinde, ülke hızlı karar alabilmekte ve uygulayabilmektedir (Özdemir, 2011:9).

Son olarak Amerika Birleşik Devletleri tarihinde bir ilke sahne olan 2008 yılı başkanlık seçimleri, seçim kampanyalarının teknik ve taktiğı, başkan adayları ve sonuçları bakımından dünya tarihinde adından sürekli söz ettirecek bir seçim dönemi olmuştur. Demokratların adayları, ABD eski Başkanlarından Bill Clinton'ın eğı Hillary Clinton iken Clinton'ın rakibi ise bir “siyah” üstelik “Müslüman” olduğu iddaasın da bulunulan ve şuan ki mevcut ABD başkanı Barack Hüseyin Obama idi. Bu seçimler Amerikan tarihinde ilk kez siyahi erkek Amerikalı başkan adayının, ilk kadın başkan adayı ile mücadelesine sahne olmuştu. Bu seçim ırk, din ve cinsiyet odaklı olmasından dolayı farklı bir nitelik taşımaktaydı. Bu zamana kadar sürekli beyaz erkek adayların mücadelesine sahne olan Amerikan başkanlık seçimlerine, adaylık seçimlerini “siyahi”, “erkek” ve adı “Hüseyin” olan Obama kazanarak dünya tarihine adını yazdırmayı başarmıştır (Maral, 2012: 101-102).

Tablo 7

ABD Yönetim Sisteminde Yönetim Şekillerinin Bazı Yetkileri

Milli (Federal) Yönetim	Federal ve Eyalet Yönetimi	Eyalet Yönetimi
Para Basmak	Vergileri Toplamak	Mahalli Yönetimler Oluşturmak
Dışişlerini Yürütmek	Borç Alma	Eyalet İçinde Ticareti Düzene Koymak
Ülkeler ve Eyaletler Arasındaki Ticareti Düzene Koymak	Mahkemeler Kurmak	Seçimleri Yapmak
Ordu ve Donanmaya Sahip Olmak	Kanun Yapma ve Uygulamaya koyma	Federal Anayasa Değişikliklerine Onay Vermek
Savaş İlanına Karar Vermek	Şirket ve Bankalara İzin Vermek	Kamu Güvenliği, Huzuru ve Sağlığı ile İlgili Tedbirler Almak
Yüksek Mahkemenin Altındaki Mahkemeleri Oluşturmak	Harcamaları Genel Refah İçin Yapmak	Anayasanın Federal Yönetime Vermediği yada Eyaletlere Yasak Koymadığı Yetkileri Amaca Uygun Kullanmak
Posta Teşkilatını Oluşturmak	Bedeli Karşılığında Kamu Maksatlı Mülk Edinmek	

Kaynak:(Demir,2008: 277).

Son olarak 2008 yılından dört yıl sonra 06/11/2012 tarihinde tekrar yapılan başkanlık seçimlerinde ise mevcut başkan Barak Hüseyin Obama tekrar başkanlık için adaylığını koyarken, bu sefer ki rakibi beyaz bir erkek:MittRomneydi; fakat seçimi 64 oy farkla tekrar Barak Hüseyin Obama kazanarak ikinci kez ABD başkanlık koltuğuna oturmayı başardı.

3.1.2. ABD'nin Ekonomik Yapısı

Dünyada kapitalist sistemin en iyi örneklerinden biri olan Amerika birleşik devletleri 314 milyonu aşan nüfusu ve GSYİH ile dünya'nın önemli pazarlarından bir tanesidir. ABD dünya'nın en büyük ithalatçısı olmakla beraber, doğrudan yabancı sermaye kaynağı konumundadır. Bu nedenle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin rotalarını çevirdikleri dünyanın büyük hedef pazarlardan bir tanesidir. Dünya ekonomisini ve piyasasını doğrudan etkileyebilecek güce sahip olmasından dolayı dünyanın önemli ekonomilerindendir. Şunu söyleyebiliriz ki ABD ekonomisi dünya'nın lokomotif ekonomilerinden bir tanesidir.

Tablo 8

ABD'nin 2012 Yılı Temel Ekonomik Göstergeleri

GSYİH	16.244,6 milyar \$
Kişi Başına GSYİH	51.703\$
GSYİH Büyüme Hızı	%2,8
İhracat	1.545,71 milyar \$
İthalat	2.335,54 milyar \$
Enflasyon Oranı	%2,1
Dış Borç Stoğu	2.168 milyar \$
Para Birimi-Paritesi	ABD Doları(Simgesi \$)
Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı	4/185
GSYİH'inSektörel Dağılımı	Hizmet %79,6, Sanayi %19,2, Tarım%1,2
Genel Sanayi Üretimi	Petrol, çelik, motorlu araçlar, havacılık, telekomünikasyon, kimya, elektronik, gıda işleme, tüketici ürünleri, kereste, madencilik,
Genel Tarımsal Faaliyetler	Buğday, mısır, diğer tahıllar, meyve, sebze, pamuk, sığır, domuz, kümes hayvanları, süt ürünleri, balık, orman ürünleri,
Doğal Kaynaklar	Kömür, bakır, kurşun, molibden, fosfat, nadir toprak elementleri, uranyum, boksit, altın, demir, cıva, nikel, potas, gümüş, tungsten, çinko, petrol, doğal gaz

Kaynak:TC Ekonomi Bakanlığı: ABD ülke raporu2013, (www.ekonomi.gov.tr) ve TC Kalkınma Bakanlığı: Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013, (www.kalkinma.gov.tr).

Amerikan ekonomisinde konstrüktif(yapısal) olarak rol oynayan iki esaslı faktör bulunmaktadır. Bunlardan birincisi zengin ve verimli tabii kaynakları, ikincisi ise vasıflı işgücüdür. ABD, verimli arazileri, zengin mineral yatakları, iklim koşullarının uygun oluşu ve diğer tabii kaynakları ile ekonomik olarak genişlemenin ve büyümenin sağlanması bakımından son derece uygun bir yapıya sahiptir. ABD, aynı zamanda, haberleşme ve bilgi teknolojileri sahasında “kolay uyum sağlayabilen ve kabiliyetli” işgücünün eğitime de çok fazla önem veren bir ülkedir. Dünya’nın her yerinde “beyin göçü” olarak kabul edilen, bilim ve teknoloji alanında eğitim görmüş kabiliyetli ve zeki gençlerin ABD ekonomisine kazandırılması, problemlerin çözümünde kilit bir rol oynayan araç olarak görülmektedir(Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu [DEİK], ABD Ülke Bülteni, 2012: 4).

Dünya kapitalist sisteminin en iyi örnek ülkesi olan ABD’de üretim ve hizmetlerin yaklaşık olarak %70’ni özel sektör oluşturmaktadır. Bu durum Dünya’nın hiçbir yerinde kamu sektörünü ağırlığının bu denli az olduğu, özel sektörün ise bu kadar hakim olduğu piyasa sistemine rastlanmamaktadır. ABD’nin 2012 yılındaki GSYİH’nın sektörel dağılımına baktığımız zaman hizmet sektörü %79,6 oranla ABD ekonomisinin dinamiği konumundadır(%70’i özel sektörden oluşmaktadır). Hizmet sektörünü %19,2’lik oranla sanayi sektörü takip ederken tarımın GSYİH’daki yeri %1,2 gibi hatırı sayılır bir oranla son sıradadır.

Tablo 9’daki Amerika Birleşik Devletleri’nin son 10 yıllık ekonomik göstergelerine bakıldığında GSYİH’sı 2009 yılı hariç sürekli artan bir trend izlemektedir. 2008 yılında yaşanan finansal kriz GSYİH, büyüme oranı, kişi başı gelir ve enflasyonu olumsuz etkilemiş ve 2009 yılında ABD ekonomisinin daralmasına neden olmuştur. Bu süreçte işsizliğin de arttığını söylenebilir. Dış ticaret hacimlerine bakıldığında ise; ABD’nin ihracat gelirleri 2009 yılına kadar artış gösterirken, finansal krizin etkisiyle 2009 yılında ihracat gelirlerinde bir düşüş görülmektedir. 2010 yılından sonra tekrar toparlanma sürecine giren ihracat gelirleri tekrar artış göstermeye başlamıştır. İthalat ise 2009 yılı hariç diğer yıllarda ithalat giderleri sürekli artmıştır. Şüphesiz ki ithalat ve ihracat oranlarındaki bu dalgalanmalarında en büyük sebebi 2008 yılında yaşanan finansal krizidir. ABD 2009 yılında ekonomide ki daralma ile mücadele ederken aynı zamanda bu dönemde artan işsizlikle de mücadele etmek zorunda kalmıştır. 2010 yılından sonrasına baktığımızda ise; ABD’nin

toparlanma sürecine girdiğini, ekonomideki durgunluğun yaralarının sarıldığını, ekonomide toparlanmaların olduğu görülmektedir.

Tablo 9

ABD'nin 10 yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri

	GSYİH	Kişi	Büyüme	İşsizlik	Enflasyon	İhracat	İthalat
Yıl	Milyar	Başına	Oranı	Oranı	Oranı	Milyar	Milyar
	(\$)	Gelir(\$)	(%)	(%)	(%)	(\$)	(\$)
2002	10.980,2	38.123	1,8	5,8	1,6	693,10	1.200,23
2003	11.512,3	39.597	2,5	6,0	2,3	724,77	1.303,05
2004	12.277,0	41.845	3,6	5,5	2,7	818,82	1.525,37
2005	13.095,4	44.224	3,4	5,1	3,4	901,08	1.735,06
2006	13.857,9	46.358	2,7	4,6	3,2	1.025,97	1.918,08
2007	14.480,4	47.963	1,8	4,6	2,9	1.148,20	2.020,40
2008	14.720,3	48.307	-0,3	5,8	3,8	1.287,44	2.169,49
2009	14.418,0	46.906	-2,8	9,3	-0,3	1.056,04	1.605,30
2010	14.958,3	48.294	2,5	9,6	1,6	1.278,49	1.969,18
2011	15.533,8	49.796	1,8	9,0	3,1	1.480,29	2.265,89
2012	16.244,6	51.703	2,8	8,1	2,1	1.545,71	2.335,54

Kaynak:TC Kalkınma Bakanlığı: Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013, (www.kalkinma.gov.tr).

2011 yılında ise ABD ekonomisini olumsuz bir şekilde etkileyen olayların başında Ortadoğu'daki isyanlar sebebiyle petrol fiyatlarının yükselişe geçmesi, özellikle otomotiv ve elektrik-elektronik sektörlerini olumsuz etkileyen Japonya Depremi ve Avrupa borç krizi gelmektedir. Yaşanan bu olumsuzluklara ilaveten, finansal krizin ardından istihdam oluşturabilecek büyümenin yakalanamaması, arzu edilen gelir artışlarına ulaşılamaması ve bütçe açıkları ile etkili bir şekilde mücadele edilememesi gibi faktörlerin, ekonominin 2007 yılı seviyelerine ulaşılmasını engellediği genel kabul görmektedir. Önümüzdeki dönemlerde ekonomiyi sıkıntıya sokacak en önemli etkenlerin ise Avrupa borç krizi ve bütçe üzerindeki baskılar olduğu yönündeki görüşler genel olarak hakimdir. 2011 yılında ekonomide yaşananolumlu eğilimleriniçerisinde ise işsizliğin düşmesi, GSYİH'ye oranı bazında şirket karlarının artış göstermesi, tüketim ve yatırım harcamalarının artışı yer

almaktadır. Reel GSYİH 2011 yılında %1,8 büyümüştür. Fakat Japonya depremi sonrasında yaşanan tedarik ve kayıt problemleri, ABD’de kayıt tutma eğilimini ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle GSYİH’deki artışın bir bölümü son satışlardan çok kayıtlardaki artışlardan kaynaklandığı düşünülmektedir. 2012 yılında %2,2 büyüyen ABD ekonomisinin, 2013-2016 yılları arasında ise ortalama olarak senede %2 büyüyeceği tahmin edilmektedir (Koca, 2013: 8).

3.1.2.1. ABD’nin Başlıca İhraç Ettiği Ürünler

ABD’nin başlıca ihraç ettiği ürünler ve bu ürünlerin ihracattaki yüzde olarak payları: Makine %14, elektrik-elektronik %11, mineral yağlar %9, taşıt araçları %8, havacılık ve uzay (uçak) %6, optik aletler, medikal, fotoğraf %5,3, değerli madenler %5, plastik ve mamulleri %4, organik kimyasallar %3 şeklindedir (TC Ekonomi Bakanlığı, ABD Ülke Raporu, 2013: 3).

3.1.2.2. ABD’nin Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler

ABD’nin başlıca ihracat yaptığı ülkeler ve bu ülkelerin ihracattaki payları yüzde olarak şöyledir: Kanada %19, Meksika %13, Çin %7, Japonya %4,5, İngiltere %3,8, Almanya %3,3, G. Kore %2,9, Brezilya %2,9, Hollanda %2,9, Hong Kong %2,9, Türkiye %0,81, diğer %38’dir (TC Ekonomi Bakanlığı, ABD Ülke Raporu, 2013: 3). ABD ihracatta ilk iki sırayı aynı kıtada olduğu komşu ülkelere gerçekleştirirken, üçüncü sırayı ise bir başka Dünya devi, Çin almıştır. İhracatta son sıralarda ise Türkiye dahil diğer ülkeler görülmektedir.

3.1.2.3. ABD’nin Başlıca İthal Ettiği Ürünler

ABD’nin başlıca ithal ettiği ürünler ve bu ürünlerin ithalat oranları: Makine, elektrik, elektronik %26, mineral maddeler %21, nakil vasıtaları %10, kimya sanayi %8, tarım-gıda %5, ana metaller %5, tekstil-hazır giyim %4,8 şeklindedir (TC Ekonomi Bakanlığı, ABD Ülke Raporu, 2013: 3).

3.1.2.4. ABD'nin Dış Ticaretinde Başlıca Tedarikçi Ülkeler

ABD'nin başlıca ithalat yaptığı ülkeler ve bu ülkelerin ithalattaki payları yüzde olarak şöyledir: Çin %18,4, Kanada %14,2, Meksika %11,7, Japonya %5,8, Almanya %4,4, G. Kore %2,6, İngiltere %2,3, S. Arabistan %2,2, Venezuela %2,2, Tayvan %1,9, Türkiye %0,27, diğer %31'dir(TC Ekonomi Bakanlığı, ABD Ülke Raporu, 2013: 3).İthalatta ise ilk sırlarda, ihracatın tam tersi söz konusudur. İthalata baktığımızda Çin birinci, Kanada ikinci ve Meksika üçüncü sıradadır. Son sıralarda ise yine Türkiye ve diğer ülkeler yer almaktadır.

3.1.3. ABD'ninGüvenlik Politikaları

ABD Başkanı James Monroe (1817-1825) tarafından ortaya konan “Monroe Doktrini”, ABD'nin 19. yüzyıl güvenlikmantalitesi ve sonrasının anlaşılması bakımından büyük bir önem teşkil etmektedir. Başkan Monroe'nun ismiyle anılan doktrin özetle ABD ile Avrupa ülkelerinin karşılıklı olarak birbirlerinin çıkar alanlarına karışmama fikrini içermektedir. James Monroe'nun başkanlığı zamanındaİngiltere, Fransa, İspanyol İmparatorluğu ve Rus Çarlığıgibi ülkeler, sömürgeci gayeleri doğrultusunda dünyanın farklıbölgelerinde olduğu gibi, Amerika kıtasında da faaliyet göstermişlerdir. Başkan Monroe'nun 2 Aralık 1823'te başkanlığının yedincisenesinde yaptığı konuşmasında; Çarlık Rusya'sı ve “sömürgeci” İngiltere ile dostluk münasebetlerine vurgu yaparak ABD'nin Amerika Kıtası'ndaki menfaatlerinin, herhangi bir Avrupalı sömürgeci-emperyalist gücün konusu olmaması gerektiği doğrultusundaki açıklamaları, ABD'nin savunma ve güvenlik anlayışının temelini inşa etmektedir. Başkan Monroe bu savıyla ABD'den ekonomik ve askeri olarak daha gelişmiş konumda olan emperyalist devletlerle bir çatışma ortamına mahal vermeden ülkesinin ekonomik ve askeri gelişimini gerçekleştirebilmesi için emniyetli bir hayat alanı oluşturabilmiştir(Akbal ve Akçay, 2013: 9-10).

ABD askeri gücünü, öncelikle denizaşırı bölgelerde, varlığını sezdirmek ve bir nevi siyasi-askeri ekonomik keşif aracı olarak kullanmıştır. Sonrasında ise keşfedilen bu bölgelere girmek amacıyla siyasi-askeri ittifak antlaşmaları yapmıştır. Yapılan bu

antlaşmalar doğrultusunda hem siyasi ortaklar elde etmiş ve bu bağlamda da kendisine yönelik tehditlere karşı bir koruyucu oluşturmuş, hem de bu ülkelere yönelik yardım ve ekonomik işbirliği programları ile bağımlı ve güdümlü ekonomiler oluşturmuştur. Amerikan ordusu ilk etapta savunma gereksiniminin ABD'nin dış politikasında öncelikli etken olması nedeni ile bu amaca yönelik taktik ve strateji üreten dış politikaya yön veren ve ekonomik çıkarlar ile askeri amaçların birleşmesi maksadıyla teoriler üreten bir kılavuza sahip olmuştur(Şahin, 2006: 171).

ABD'nin özgür ve bağımsız bir ülke olarak kalmasının temel güvenlik hedefi olduğunun vurgulandığı stratejide: ABD'nin ve müttefiklerinin güvenliğini tehdit edecek her türlü saldırıyı caydırmak; hakkaniyete uygun ve denetlenebilir silahların kontrolü anlaşmalarıyla istikrar artırmak, sınırlı balistik füze saldırılarının önleyecek sistemler geliştirmek ve gerekli konvansiyonel kapasiteyi zenginleştirmek; dünyada silahlanma harcamalarının kısıtlanmasına çalışmak; gelişmiş askeri teknolojiler ile nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlarının düşman ülke ve gruplara transferinin önüne geçmek; ABD ve müttefikleri arasında, küresel liderliğin ve sorumlulukların daha fazla paylaşıldığı daha dengeli bir ortaklık kurmak; bölgesel hakimiyet kurmak isteyen ülkeleri caydıracak, bölgesel askeri dengeleri sağlamaktır. Ayrıca Ulusal güvenlik ve ekonomik gücün ayrılmaz parçalar olduğundan hareketle, güçlü, müreffeh ve rekabete dayanabilir bir ulusal ekonomi oluşturmak (Erhan, 2001: 83).

3.2. Rusya Federasyonu Devleti

Tablo 10

Rusya Federasyonu'na Ait Genel Bilgiler Tablosu

Resmi Adı	Rusya Federasyonu
Başkent	Moskova
Resmi Dil	Rusça
Bağımsızlık Tarihi	24 Ağustos 1991
Yönetim Biçimi	Federal Cumhuriyet - 88 federal bölgeden oluşan Rusya Federasyonu çift meclisli başkanlık sistemi ile yönetilmektedir.
Din	Toplam nüfusun %75,2'sini Rus Ortodokslar, %19'unu Müslümanlar, kalanını ise diğer Hristiyan Mezhepleri, Musevi, Lama Budistleri ve Şamanist dinleri oluşturmaktadır.
Yüzölçümü	17,075.400 km ² (Dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip ülkesi)
Nüfus	143,70Milyon
Yıllık Nüfus Artışı	%1,2
Yaş Ortalaması	39
Toplam İşgücü	70 Milyon
Etnik Yapı	Rus %79,8, Tatar %3,8, Ukraynalı %2, Başkurt%1,2, Çuvaş%1,1, Diğer %12,1

Kaynak:TC Ekonomi Bakanlığı: *Rusya Ülke Raporu 2013*, (www.ekonomi.gov.tr), ITO Rusya Ülke Raporu 2005, (www.ito.org.tr).

Rusya, ilk başlarda bir imparatorluk iken daha sonrabüyük bir devlet olarak asırlar boyunca varlığını devam ettirmiştir. Senelerce devam eden teknolojik yarışın yükünü kaldıramayarak ekonomik olarak çöken ve özgürlük taleplerine karşı da mücadele edemeyen Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle, birden fazla bağımsız ülke kurulmuştur. Birliğin yıkılmasıyla Rusya da bağımsızlığını, Rusya Federasyonu olarak ilan etmiştir(Boğa, 2011: 5).

24 Ağustos 1991 yılında temeli atılan Rusya Federasyonu, Avrasya olarak adlandırılan Doğu ve Batı arasında coğrafi konumuyla tarihin her döneminde dünya

politikaları üzerinde belirleyici olmuş bir coğrafyada yer almaktadır. Bu bölgedekurulmuş olan güçlü devletler Atilla'dan Cengiz Han'a, oradan Altın Orda devletine, Rus Çarlarına ve yirminci yüzyılda Sovyetler Birliğine kadar uzanan dünya tarihinin akışında öyle ya da böyle, bir şekilde söz sahibi olmuşlardır. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonrakurulan Rusya Federasyonu için de bu durumun geçerli olduğu söylenebilir. Dağılma sonrasında Rusya yaşanan derin ekonomik ve sosyal krizlerle boğuşsa da halen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin daimi üyesi ve dünyanın en gelişmiş ülkelerinin üyesi olduğu G-8 diye adlandırılan topluluğun üyesidir(Kütükçü, 2011: 179-180).

3.2.1. Rusya Federasyonu'nun Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli

Rusya Federasyonu; kendi anayasaları ile yasama ve yürütme organlarına sahip Cumhuriyet, Eyalet, Bölge ile Federal Statüye Sahip: Şehir, Özerk Bölge ve Özerk Bölgelerden oluşan seksen sekiz idari birimden oluşan bir federasyondur. Federal yönetim şeklinin hakim olduğu Rusya'da, Anayasa gereğince yürütme organınbaşı Rusya Federasyonu Devlet Başkanıdır.Devlet başkan, altı yılda bir yapılan genel seçimlerle halk tarafından seçilmektedir. Rusya Federasyonu'nda Başbakan ise Devlet Başkanının, Anayasa hükümlerine uygun bir şekilde vekaleten atamasıyla seçilmektedir. Devlet Başkanı tarafındanvekaleten atananBaşbakan'ın Duma meclisinden onay alması gerekmektedir(Büyükkaya,2007: 3).

Rusya Devlet Başkanı altı yıllığına seçilir. Genel seçimlerde en fazla oyu alan aday Devlet Başkan seçilir. Bakanların tamamını atama yetkisi Devlet Başkanındadır.Ancak Devlet başkanı, bakanların atanmasıyla alakalı olarak Başbakan'ın fikrini ve önerisini alır. Devlet Başkanı yürütme sisteminde ve hükümetinişleyişi sisteminde en kuvvetli, etkin ve belirleyici organdır. Rusya Devlet Başkanı aynı zamanda devletin tepesi olarak Rusya Federasyonunun ve Anayasanın sonsuz kollayıcısı ve güvencesidir.Devlet Başkanı, Devletin başı olarakülkeyi hem içeride hemde dışarıda temsil eder, silahlı kuvvetlerin başkomutanlığını yapar ve dış politikayı belirler(Gök, 2012: 79).Rusya Federasyonu'nun yasama organı olan Federal Kurul(FK) ise Rusya Federasyonu'nun temsil ve yasama organıdır. Federal Kurul iki meclisten oluşmaktadır. Bunlar: Federasyon Konseyi (Üst Meclis) veDevlet Duma'sıdır(Alt Meclis).

Federasyon Konseyi, Rusya Federasyonu içerisinde yer alan seksen dokuz idari birimden ikişer kişi olmak üzere toplamda yüz yetmiş sekiz üyeden oluşur. Federasyon Konseyi istişare ve temsil özelliği ağır basan, daha çokbir senato görünümündedir. Fakat son dönemlerde öneminin azalmaya başladığı bir gerçektir. Devlet Duma'sı isebeş sendebir yapılan genel seçimlerle seçilen dört yüz elli milletvekilinden oluşmaktadır. Milletvekilleri bir parti çatısı altında yada bağımsız olarak seçimlere girip seçilebilmektedirler(DEİK, Rusya Ülke Bülteni, 2012: 4). Bir kişi hem Federasyon Meclisine hem de Devlet Duması Meclisine üye olamazken,meclislerden sadece birine üye olabilmektedir. Devlet Duma Meclisi milletvekili, ülke iktidarının öteki temsil organlarında ve yerel özyönetim organlarında milletvekili olamamaktadır. Federasyon Konseyi sürekli çalışır bir vaziyettir. Federasyon Konseyi ve Devlet Duma'sı birbirlerinden ayrı olarak toplanır. İşlev ve yetkileri bakımından Devlet Duma'sı yasama özelliği ağır basan bir meclis, Federasyon Konseyi ise istişareve temsil özelliği ağır basan, daha çok bir senato görünümündedir(Mikail, 2007: 36).

Rusya Federasyonu Anayasasının 102. Maddesi Gereğince;Federasyon Konseyinin (Üst Meclis) yetkileri şunlardır:

- Rusya Federasyonu federalbölgeler arasında, sınır değişikliklerinin onayı,
- Rusya Federasyonu Devlet Başkanının, sıkıyönetim ilanına yönelik kararnameleri onaylamak
- Rusya Federasyonu Devlet Başkanının, olağanüstü hal ilanına yönelikkararnamelerin onaylanması,
- Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin, ulusal sınırların ötesinde kullanılmasına yönelik izinlerin verilmesi,
- Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığı seçim tarihlerinin belirlenmesi,
- Rusya Federasyonu Devlet Başkanının görevine son verilmesine,
- Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi, Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi, Rusya Federasyonu Yüksek Hakem Mahkemesi yargıçlarının göreve atanması,
- Rusya Federasyonu Başsavcısının göreve atanması ve görevine son verilmesi,

- Sayıştay Başkan ve üyelerinin yarısının göreve atanması ve görevlerinin sonlandırılması, şeklinde yetkiler Anayasa ile Federasyon Konseyine verilmiştir.

Federasyon Konseyi, sadece Rusya Federasyonu Anayasasıyla verilen yetkiler dahilinde kararlar alabilir. Eğer Rusya Federasyonu Anayasasıyla herhangi bir usul öngörülmemişse, Federasyon Konseyinin aldığı kararlar Federasyon Konseyi üye tam sayısının çoğunluk oyu ile kabul edilir (Aleskerli, 2005: 5. Bölüm, <http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm>).

Rusya Federasyonu Anayasasının 103. Maddesi Gereğince; Devlet Dumasının (Alt Meclis) yetkileri şunlardır:

- Rusya Federasyonu Hükümetinin, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı tarafından görevlendirilen Başbakanın atamasına onay vermek,
- Rusya Federasyonu Hükümetine güvenoyu vermek,
- Rusya Federasyonu Merkez Bankası Başkanını atamak ve görevinden almak,
- Sayıştay Başkanını ve üyelerinin yarısını göreve atama ve görevden alma,
- Federal anayasal kanun çerçevesinde çalışan İnsan Hakları Yetkilisi'nin atamasını yapmak ve görevine son vermek,
- Genel af çıkarmak,
- Rusya Federasyonu Devlet Başkanının görevinden düşürülmesi için suçlamalarda bulunmak, şeklindeki yetkiler Devlet Duması'na Anayasa ile verilmiştir.

Devlet Duması, sadece Rusya Federasyonu Anayasasıyla verilen yetkiler dahilinde kararlar alabilir. Eğer Rusya Federasyonu Anayasasıyla herhangi bir usul öngörülmemişse, Devlet Duması'nın aldığı kararlar Federasyon Konseyi üye tam sayısının çoğunluk oyu ile kabul edilir (Aleskerli, 2005: 5. Bölüm, <http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm>).

Rusya Federasyonu'nun şimdiki Devlet Başkan 4 Mart 2012 tarihinde yapılan Devlet Başkanlığı seçiminin galibi Vladimir Putin'dir. 2012 seçimlerini kazanan Putin üçüncü kez Devlet Başkanlığı koltuğuna oturmuştur. Rusya anayasasına göre Devlet

Başkanları iki dönem için seçilebiliyor. Putin'in iki dönem görev yapmasının ardından, 2008 yılında kendi desteklediği aday Dmitry Medvedev'in Devlet Başkanı seçilmesiyle Putin, başbakanlık görevini üstlenmiştir. ve 2012 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Akabinde Putin'e 2012 seçimlerinde tekrar aday olma hakkı doğurmuştur. Nitekim Putin 2012 seçimlerine girmiş ve başkanlık seçimlerini kazanmıştır. 2018 yılına kadar Devlet Başkanlığı görevini yürütecek olan Putin'in 2018 yılında yapılacak olan seçimlere tekrar katılma hakkı bulunmaktadır. Rusya Federasyonu'nun şimdiki Başbakanı ise Dmitry Medvedev'dir (<http://www.bbc.co.uk>).

3.2.2. Rusya Federasyonu'nun Ekonomik Yapısı

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından piyasa ekonomisine yönelen Rusya ekonomisi küçülmüştür. Fakat 1990'lı yılların sonunda petrol ve doğal gaz gibi önemli sanayi hammadde olan doğal kaynakların dünya piyasalarında değerlendirilmesi, Rus ekonomisini yeniden canlandırmış ve ekonomi tekrar büyüme eğilimine girmiştir. Dünya'nın en büyük yüzölçümüne sahip olan Rusya Federasyonu'nun 2012 yılı ekonomik göstergelerinden yol çıkacak olursak, 2012 yılında 2,040 milyar dolarlık GSYİH'sı ile Dünya ekonomisinin 6. sırasında yer almıştır. Rusya Federasyonu, ekonominin ve büyümenin temelini oluşturan doğal kaynaklar ve insan gücüne sahip, Dünya'nın belli başlı ülkelerinden bir tanesidir. Ayrıca Rusya Federasyonu Avrupa Birliği'nin en büyük ticari ortaklarından bir tanesidir.

1989 yılının sonlarında Berlin Duvarının yıkılışı ve komünizm sisteminin çökmeye başlaması ile birlikte, Rus Federasyonu rotasını serbest piyasa ekonomisine çevirmiştir. Kendi içerisinde önemli direnişlerle karşılaşmasına ve ara sıra reformların yavaşladığına dair şikayetlere rağmen geçen yıllarda piyasa ekonomisi alanında azımsanmayacak kadar ilerlemeler kat edilmiştir (İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği [İTKİB], Rusya Temel Ekonomik Göstergeleri, 2013: 5).

Tablo 11

Rusya Federasyonu'nun 2012 Yılı Temel Ekonomik Göstergeleri

GSYİH	2.029,8 milyar \$
Kişi Başına GSYİH	14.302 \$
GSYİH Büyüme Hızı	% 3,4
İhracat	529,26 milyar \$
İthalat	368,99 milyar \$
Enflasyon Oranı	5,1
Dış Borç Stoğu	623,9 milyar \$
Para Birimi	Ruble (Simgesi:RUB)
Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı	112/185
GSYİH'ninSektörel Dağılımı	Tarım %4,5,Sanayi %35,4, Hizmetler %60,1
Genel Sanayi Üretimi	Kömür, petrol, doğal gaz, kimyasallar ve metaller, gemi inşaat sanayi, inşaat ekipmanları, kara ve demiryolu taşımacılığı ekipmanları, telekomünikasyon, radar, uçak ve uzay araçları
Genel Tarımsal Faaliyetler	Buğday, arpa, mısır ve diğer tahıllar, ayçiçeği ve tohumu, süt, et ve et ürünleri, şeker pancarı, sebze ve meyveler,
Doğal Kaynaklar	Kömür, petrol, doğal gaz, kereste, çok sayıda stratejik mineralleri kapsayandoğal kaynaklara sahiptir. Fakat iklim şartlarının ağır, yeryüzü şekillerinin engebeli oluşu ve uzaklık nedeniyle bu madenler çıkarılamamaktadır.

Kaynak:TC*Kalkınma Bakanlığı: Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013, (www.kalkinma.gov.tr), TC Ekonomi Bakanlığı: Rusya Ülke Raporu 2013, (www.ekonomi.gov.tr).*

Rusya Federasyonu bir taraftan piyasa ekonomisinin işleyişini kuvvetlendirmeye çalışırken, öteki taraftan da koruyucu politikalar izlemiştir. 1998 yılında yaşananekonomik kriz sonrası Rusya Federasyonu serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde vergilendirme sisteminin gözden geçirilmesi ve yapılandırılması, finansal kurumlarının ve özel sektörün karşılaştığı bürokratik sıkıntılarınçözülmesigibi önemli reformlar gerçekleştirilmiştir(İstanbul Sanayi Odası

[İSO] ve Avrupa İşletmeler Ağı, Rusya Ülke Raporu, 2010: 6-7). Bu reformlardan sonra özel sektörün ekonomideki payı artmış ve 2000’li yılların sonlarına doğru özel sektörün GSYH’deki payı %65’leri aşmıştır. Fakat Rusya Federasyonu’nun ekonomik olarak büyümesinin yegane temeli yeraltı zenginlikleridir. Bu sebeptendir ki petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar Rus ekonomisini etkilemektedir.

Enerji bakımından zengin kaynaklara sahip olan Rusya Federasyonu dünyanın en fazladogağaz kaynaklarına, ikinci en büyük kömür kaynaklarına ve sekizinci en büyük petrol kaynaklarına sahiptir. Rusya doğalgaz ihracatı bakımından dünyada lider iken petrol ihracatı bakımından ise ikinci sırada yer almaktadır(Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı [OKA],Rusya Ülke Raporu, 2011: 6). Rus ekonomisinde son dönemlerde görülen toparlanmanın ve güçlü büyümenin temel sebebi yüksek seviyelerde ilerleyen uluslararası petrol fiyatları olmuştur. Bu yüzden söz konusu güçlü büyüme eğiliminin devamlılığına yönelik kaygılar mevcuttur. Petrol fiyatlarının yüksek oluşu ülke ekonomisinin tekrar istikrara kavuşmasına ve yatırımların artmasına katkı sağlamıştır. Rus ekonomisi hızla değişen uluslararası mal pazarlarındakikoşullara 1998 krizi öncesinde olduğundan daha da bağımlı hale gelmiştir. Bu durum da Rus ekonomisini dış pazarlardaki mal fiyatlarında oluşan dalgalanmalara karşıduyarlı bir pozisyona sokmuştur. Özellikle, doğal kaynaklara bağımlı bu ve benzeri ekonomilerde genel olarak görülen haddinden fazla değerlenmiş döviz kuru sorunuda orta ve uzun vadeli ekonomik performans bakımından bir tehdit arz etmektedir(Benli, 2009: 6).

Ekonomisi temel olarak doğal kaynaklara dayanan ve dünyanın en büyük doğal gaz ihracatçısı olan Rusya Federasyonu’nun son olarak 2012 yılındaki GSYİH’nınsektörel dağılımına baktığımız zaman Hizmet sektörü %60,1’lik pay ile Rusya ekonomisini sırtlarken, Hizmet sektörünü %34,5’lik payla sanayi sektörütakip etmektedir. Son sırada yer alan tarımın ise GSYİH’deki payı %4,5’dir.

Tablo 12’deki Rusya Federasyonu’nun 2002 ile 2012 yılları arasındaki 10 yıllık ekonomik verilerini incelediğimizde, dünyada son yıllardaki petrol ve hammadde fiyatlarındaki artışın, Rus ekonomisinin hızlı bir şekilde büyümesine olanak sağladığı görülmektedir.

Tablo 12

Rusya Federasyonunun 10 yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri

	GSYİH	Kişi	Büyüme	İşsizlik	Enflasyon	İhracat	İthalat
Yıl	Milyar	Başına	Oranı	Oranı	Oranı	Milyar	Milyar
	(\$)	Gelir (\$)	(%)	(%)	(%)	(\$)	(\$)
2002	345,1	2.376	4,7	8,0	15,8	107,30	67,06
2003	430,3	2.967	7,3	8,6	13,7	135,93	83,68
2004	591,2	4.096	7,0	8,2	10,9	183,21	107,12
2005	763,7	5.310	6,4	7,6	12,7	243,80	137,98
2006	989,9	6.912	8,2	7,2	9,7	303,93	181,16
2007	1.299,7	9.101	8,5	6,1	9,0	354,40	245,84
2008	1.660,8	11.630	5,2	6,4	14,1	471,77	321,17
2009	1.222,6	8.567	-7,8	8,4	11,7	303,39	210,98
2010	1.524,9	10.671	4,5	7,5	6,9	400,42	273,61
2011	1.899,1	13.335	4,3	6,5	8,4	521,97	354,55
2012	2.029,8	14.302	3,4	6,0	5,1	529,26	368,99

Kaynak:TCKalkınma Bakanlığı: Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013,(www.kalkinma.gov.tr), İTO: Rusya Ülke Raporu 2005,(www.ito.org.tr).

Dünyanın en büyük doğal gaz ihracatçısı olan Rusya Federasyonu 2002 yılından 2012 yılına kadar enflasyonun çift hanelerden tek hanelere düştüğünü, ihracatın ithalattan fazla ve sürekli artış gösterdiği görülmektedir. Büyüme oranlarında ise sürekli iniş çıkışların olduğunu; fakat 2009 yılı hariç ekonomide daralmanın olmadığı, ekonominin sürekli büyüme odaklı olduğu tablo 12’den anlaşılmaktadır. İşsizlik oranlarında aynı şekilde 2009 yılı hariç sürekli azalmıştır.Şüphesiz ki 2008 yılında yaşanan ve tüm dünyayı olumsuz bir şekilde etkileyen finansal kriz, Rus ekonomisinde olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Bu dönemde krizden dolayı uluslararası mal piyasalarında fiyat değişimleri olmuş ve bu değişimlere karşı hassas olan Rus ekonomisi; fiyatlardaki bu değişimlerden olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. Finansal krizin etkisiyle yaşanan bu olumsuz gelişmeler karşısında Rus ekonomisi2009 yılında derin bir çöküş yaşamış ve %-7,8’lik bir ekonomik daralma yaşamıştır.2010 yılı ve sonrasında ise ekonomi tekrar atağa kalkarak büyümeyi 2012 yılına kadar sürdürmüştür.

3.2.2.1. Rusya Federasyonu'nun Başlıca İhraç Ettiği Ürünler

Ham petrol, petrol ürünleri ve doğal gaz %68,9, demir-çelik%11,8, kimyasal maddeler %7, makine ve ekipmanları%5,3, başlıca ihraç edilen ürünlerdir(T.C. Ekonomi Bakanlığı, Rusya Ülke Raporu, 2013: 3).Rusya Federasyonu'nunyer altı bakımından zengin olması,neredeyse ihracatının tamamının petrol ve petrol ürünlerinden oluşmasına olanak sağlamıştır.

3.2.2.2. Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler

Rusya'nın başlıca ihracat yaptığı ülkeler ve ihracat yüzdeleri: Hollanda %12,12, Çin Halk Cumhuriyeti %6,83, Almanya %6,62, İtalya %6,31, Ukrayna %5,91, Türkiye %4,93, Belarus%4,83, Polonya %4,14, ABD %3,22,Fransa %2,88, şeklindedir(DEİK, Rusya Ülke Bülteni, 2012: 18). İhracattaki en büyük payı Hollanda alırken, Hollanda'yı Çin Halk Cumhuriyeti izlemektedir. İhracat yapılan ülkelere bakıldığında; çoğunun Avrupa ülkesi olduğu rahatlıkla görülmektedir.

3.2.2.3. Rusya Federasyonu'nun Başlıca İthal Ettiği Ürünler

Rusya Federasyonu'nun ihtiyaç duyduğu başlıca ürünler: Makine-ekipman %49, kimyasal maddeler %15,1, gıda ve tarımsal ürünler %14,3, metal ürünler %7,6 şeklindedir(TC Ekonomi Bakanlığı, Rusya Ülke Raporu, 2013: 3).

3.2.2.4. Rusya Federasyonu'nun Dış Ticaretinde Başlıca Tedarikçi Ülkeler

Rusya'nın başlıca ithalat yaptığı ülkeler ve ithalat yüzdeleri: Çin Halk Cumhuriyeti %15,8, Almanya %12,34, Ukrayna %6,59, Japonya %4,91, ABD %4,78, Belarus %4,48, Fransa%4,35, İtalya %4,39, G.Kore%3,80, Kazakistan %2,25, Türkiye % 2,09, şeklindedir(DEİK, Rusya Ülke Bülteni, 2012: 19). İthalata bakıldığında ise Almanya ile Çin Halk Cumhuriyeti yer değiştirmiş, İthalatta birinciliğe Çin otururken onu Almanya takip etmektedir. İthalatta ağırlıklı bir bölge bulunmazken, nerdeyse Dünya'nın her bölgesinden ithalat yapılmaktadır.

3.2.3. Rusya Federasyonu'nun Güvenlik Politikaları

Sovyetler Birliği zamanındaki kadar olmasa da Rusya, günümüzde siyasalstratejikve askeri bakımdan halen Dünya'nın en önemli bölgesel ve küresel güç ve aktörlerinden biri olmayı sürdürmektedir. Rusya'nın on yıl kadar kısa bir süre zarfında, Sovyetler Birliği'ni dağılmaya sürükleyen ve çökerten, çöküş sonrası dağılmanın yarattığı iktisadi, siyasal ve sosyal sıkıntıları çözmede önemli başarılar yakaladığını söylemek mümkündür. Bu başarının temelinde yatan etmenler: Rusya'nın Sovyetler Birliği Dönemi'nden devraldığı kurumsal miras, kültürel derinlik ve jeostratejikgerçeklerdir. Bu faktörler, aynı zamanda Rusya'nın dış güvenlik izlemini ve anlayışını da belirleyen en önemli unsurlardır. Rusya, SSCB'nin dağılmasının ardından,yer altı zenginliklerini, askeri gücünü, nitelikli iş gücünü ve çok geniş bir sahaya yayılmış istihbarat örgütünü büyük oranda elinde tutmayı başardı(Geleri, 2010: 31).

Rusya Federasyonu'nun milli savunma ve askeri sistemin kuruluşu mevzularındaki uzun dönemli politikası, Rusya Federasyonu silahlı kuvvetleri'ninsiyasal-askeri bir vaziyette ülkenin güvenliğinin, hükümranlığının, bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunmasından sorumlu başka kuvvetlerin, askeri oluşumların ve birimlerin geliştirilmesini öngörmektedir. Rusya Federasyonu'nun orta vadedemillisavunmasını kuvvetlendirmeye yönelik temel politikası, Rus Silahlı Kuvvetleri'nin, önem arz eden nükleer potansiyelini muhafaza etmekle beraber, nitelik bakımındanyepyeni bir prototipe(model) dönüştürölmesidir. Ulusal güvenliği temin etmenin başlıca şartlarından bir tanesini, Rusya Federasyonu'nun sınırlarının uygun bir şekildemuhafaza edilmesi oluşturmaktadır. Sınır güvenliği konusunda, Rusya Federasyonu'nun çıkarlarınayönelik asıl tehditler, ülkenin sınırlarının hemen yanında yaşanan silahlı çatışmalar veya bu potansiyeli taşıyan bölgelerin var oluşuRusya Federasyonu'nun komşu devletlerle olan sınırlarının tespit edilmesine yönelikhukuki süreçlerin tamamlanmayışındadır(www.mgk.gov.tr).

Rusya Federasyonu'nun terör ile ilgili politikasını ise Yelts sonrası seçilen Devlet başkanı Putin şu şekilde açıklamıştır: Sosyal Sovyetler Birliği'nin yıkılışını tarihin en acı ve trajik vakası olduğunu söyleyerek, Rusya Federasyonu'nun yeniden

büyük bir güç olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Putin’e göre bu hedefe ulaşabilmenin tek yolu güçlü devlet, güçlü ordu ve güçlü bir ekonomiye sahip olmaktan geçiyordu. Bu bağlamda Putin, siyasi kariyerini terörle mücadele politikaları üzerine kurmuştur. Putin’e göre terörizm, tüm kaynaklar seferber edilerek çözülmesi gereken ulusal bir problemdir ve Rusya’nın bütünlüğü için mücadele etmekten ve savaşmaktan başka bir yol olmadığını ifade etmektedir. Moskova bu dönemde, Rusya’da terörün ortaya çıkmasının sebebi olarak devletin başarısızlığını görmüş ve Rus Devletine yönelik asıl tehdidin dış tehdit değil, devletin içinden kaynaklanan tehdit olduğunu tespit etmiştir (Sapmaz, 2013: 14).

3.3. İran İslam Cumhuriyeti Devleti

Tablo 13

İran İslam Cumhuriyeti’ne Ait Genel Bilgiler Tablosu

Resmi Adı	İran İslam Cumhuriyeti
Başkent	Tahran
Resmi Dil	Farsça
Bağımsızlık Tarihi	1 Nisan 1979 (İslam Cumhuriyeti)
Yönetim Biçimi	İslam Cumhuriyeti (1979 Anayasası)
Din	Şii Müslüman % 89, Sünni Müslüman %9, diğer %2
Yüzölçümü	1.648.195 km ²
Nüfus	76,5 Milyon
Yıllık Nüfus Artışı	%1,5
Yaş Ortalaması	27
Toplam İşgücü	26,4 milyon
Etnik Yapı	Farslar (İranlı) %61, Azeri %16, Kürt %10, Gilaki ve Mazandarani %7, Lur %6, Arap %2, Beluci %2, Türkmen %2, diğer %1,

Kaynak: TC Ekonomi Bakanlığı: İran Ülke Raporu 2013, (www.ekonomi.gov.tr), ve (<http://tr.wikipedia.org>).

Türkiye’ye karadan sınırı olan İran İslam Cumhuriyeti, Türkiye’nin nüfus ve yüzölçümü bakımından en büyük komşusudur. İran Devletinin Türkiye’nin dışında Ortadoğu’ya Türkistan’a ve Kafkaslara da sınırı olan bir ülkedir. Aynı zamanda hem Hazar Denizi’ne hem Hint Okyanusuna hem de Körfeze sınırı olan tek dünya

ülkesidir. İran,Rusya gibi doğal gaz ve petrol rezervi bakımından dünya'nın sayılı ülkelerinden bir tanesidir.

İsminibir dönemlerHindistan'dan bu coğrafyaya göç eden ve bu coğrafyayı talan eden Aryanilerdenalan İran bölgesibitki örtüsü çeşitliliği bakımından kendine has bir zenginliği vardır. Bu çeşitlilik ve zenginlik Avrupa-Sibiry, Hint ve Arap-Akdeniz flora coğrafyası arasındaki bölgede yer almasından kaynaklanmaktadır. İran bölgesi Karadeniz, Kafkaslar, Hazar ve Maveräünnehir hattındaki ulusların Basra aracılığı ile Hint Okyanusu'na açılan kapıları konumunda olan bir bölgedir. Bu bakımdan İran bölgesi stratejik olarak çok önemli bir özelliğe sahiptir. Tarih boyunca bir veya iki istisna haricinde istilalardan uzak kalan ve işgal edilemeyen İran'ın sahip olduğu bölgenin ve stratejik özelliğinin payı yadsınamayacak kadar fazladır. İran bölgesinin güney-kuzey ve doğu-batı ticaret yollarının tam ortasında yer alması, Asya'nın Doğu Avrupa ve Rusya'ya açılan iç denizi Hazar ile Asya'nın Afrika ve uzak doğuya uzanan, Hint Okyanusu'na açılan Basra körfezine açılan önemli bir bölgenin kalbinde yer alması; Ortadoğu ve Orta Asya ülkeleri arasında köprü görevini üstlenmesi, Asya ve Avrupa kıtalarını bağlayan, Küçük Asya'nın komşusu olması açısındançok fonksiyonlustratejik özelliklere sahip, doğunun en önemli coğrafyalarından birisidir(Bakır ve Altıngök, 2011: 384).

3.3.1. İran İslam Cumhuriyeti'nin Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli

1979 İran İslam devrimi sonucunda kurulan İran İslam Cumhuriyeti, siyasi sistem bakımındandemokrasi-teokrasi karışımı bir siyasi yapıya sahiptir. Bu siyasi yapının tepesindebizzat bilginlerden bir "Rehber" bulunmaktadır. Bu rehberin ilk göreviİran'ın ve İslam'ın çıkarlarını anayasa dahilinde korumaktır.Rehber'in yanında bir nevi bilginler konseyi olarak nitelendirebilecekbir oluşum söz konusudur. Rehber ile beraber bu konsey, rahat biçimde çağdaş ülkelerde görülen anayasa mahkemeleri yadaanayasa koruma kurullarına denk olarak kabul edilebilir. Rehber ve bilginlerden oluşan bu yapılanmayı diğer ülkelerden ayırın en önemli özelliği, batıda bu ve benzeri kurumlar daha çok hukuksal olarak ve daha çok vatandaşların hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gelişmişken, İran'daki bu yapılanma ise daha çok İslam'ın ve İran'ın milli menfaatlerin önceleyen din bilginlerinden oluşmaktadır. Rehberlik yapısı

itibariyle teokratiktir. Fakat, makamı ve özellikleri bakımından günümüze uygun kontrol yetkileriyle donatılmıştır(Gündoğan, 2011:97).

3.3.1.1. Merkezi Hükümet Organları

İran İslam Cumhuriyeti'nde hükümet yürütme, yargı ve yasama erklerine ek olarak Rehberlik Makamı ve Bilgeler Meclisinden oluşmaktadır.

3.3.1.1.1. Bilgeler Meclisi (Meclis-i Hubregan-e Rahbari)

Bilgeler Meclisi ilk defa 1982 yılında kurulmuştur. Bu Meclisin kuruluş gayesi Ayetullah Humeyni'nin ölümünden sonra onu yerine geçecek lideri atamaktır. 1989 yılında Ayetullah Humeyni'nin ölümünden sonra Bilgeler Meclisi toplanarak Ayetullah Hamaney'i Rehber olarak seçmiştir(Ahin, 2010: 88). Bilgeler Meclisi üye sayısı İran nüfusuyla orantılı olarak değişmektedir. Her, bir milyonluk nüfusa bir üye düşerken, bölgelerin üye dağılımı, nüfus sayısı farklılığından dolayı değişmektedir. Meclis üyeleri sekiz yıllıkını seçilirler.

3.3.1.1.2. Rehberlik Makamı(Vilayet-iEmr)

İran İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Ayetullah Humeyni'den sonra artık Rehberi seçme görevi halkın seçtiği Bilgeler Meclisi'ne verilmiştir. Ayetullah Humeyni ölümüne kadar bu makamda kalmıştır. Ayetullah Humeyni'nin ölümünden sonra Rehberlik makamına Ayetullah Hamaney getirilmiş ve bu görevi halen icra etmektedir. Rehberi Anayasa'nın 107. Maddesine uygun olarak Bilgeler Meclisi tarafından seçilir. Rehber, yasalar karşısında ülkenin diğer fertleri ile eşittir.

Rehberiülke içinde en üst makamın başı ve en yüksek yetkiye sahip olan kişidir. Anayasanın 57. maddesine göre yasama, yürütme ve yargı erkleri Rehberin denetimine tabiidir. Rehber, yasamanın çalışmalarını denetler, Yargı Gücü Başkanının atamasını yapar, Yüksek yargı organı üyelerini seçer, ülkenin genel politikasını tayin eder, belirlenen bu politikanın doğru bir şekilde yürütülmesini sağlar ve gözetir, Genelkurmay Başkanını, İslam İnkılâbı Muhafızlarının Komutanını, Üç Silahlı Kuvvet Komutanını atar ve görevden alır. Rehber ayrıca, seferberlik, barış ve

savaşılan etmek, Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Cumhurbaşkanınınmazbatasını onaylamak, belirli şartlar altında Cumhurbaşkanını azletme, tutukluları affetmek vb. yetkilerle donatılmıştır. Devletin bütün denetleme kurumlarının (Yargı ve Denetim Şurası, Maslahat Meclisi) görevlileri Rehber tarafından atanmaktadır. Ayrıca İran’da bütün radyo–televizyon kurumları Rehber’in kontrolü altındadır. Yasama alanında da Rehberetkin bir role sahiptir. Meclis ile Denetim Şurasında anlaşamayavarılamayan yasa tasarıları, Maslahat Meclisine havale edilir. Havale edilen bu tasarılar hakkında çıkan kararlar da Rehber tarafından onaylanmalıdır. Rehber ekonominin de önemli bir bölümünü elinde tutmaktadır. Bu iktisadi güç, vakıflar vasıtasıyla yönetilmektedir(Kılınç,2008: 926).

3.3.1.1.3. Yasama Organı

İran İslam Cumhuriyeti Yasama Organı iki şuradan(meclis) oluşmaktadır. Bunlar İslami Danışma Meclisi(Meclis Şurası) ve Koruyucu Şura’dır.

İslam Devrimi’nden önce ismi Ulusal Danışma Meclisi olan Millet Meclisi devrimin hemen akabindeİmam Humeyni’nin talimatıyla 28 Mayıs 1980’de yeniden oluşturulmuş ve yeni ismi İslami Danışma Meclisi olmuştur. Milletvekillerinin dört seneliğine seçilebildiği İran İslami Danışma Meclisi toplamda iki yüz doksan vekilden oluşmaktadır. Azınlıkların da temsil hakkının bulunduğu Danışma Meclisi’nde Zerdüşter, Yahudiler, Aşuri ve Keldaniler, Güney Ermenileri ile Kuzey Ermenileribirer vekilletemsil edilmektedirler. İran İslam Cumhuriyeti’nin yasama erki olarak kanun çıkarmaya yetkili tek organı olan Danışma Meclisi aynı zamanda bakanlar kuruluna da onay veren bir meclistir. Cumhurbaşkanının bakanlar kurulu kabinesini oluşturabilmesi için Danışma Meclisinden onay alması zorunludur.Danışma Meclisi’nin görev, yetki ve sorumlulukları devletimizdeki Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) benzemektedir(Yegin, 2013: 56).

Koruyucu Şura ise bir denetim ve koruma organıdır. Çıkarılan yasaların Anayasa’ya ve İslami kurallara uygunluğunu kontrol eder. Koruyucu Şura Anayasa’nın 91.maddesi gereği 12 kişiden oluşur. Altı kişi Rehber tarafından İslam bilginler (Fakih) içerisinden altı seneliğine görevlendirilir. Geri kalan altı kişi ise yargı yüksek makamınca Müslüman hukukçular içerisinden meclise sunulup, meclis

üyeleri tarafından seçilmektedirler. Koruyucu Şura'nın asıl görev ve yetkisi mecliste çıkarılan kanunların Anayasa ve İslami kurallara uygunluğunu kontrol etmektir. Bunun dışındaki vazifesi ise Cumhurbaşkanı adaylarını yasal şartları taşımaları bakımından tetkik etmek ve adaylıklarına onay vermek. Anayasanın yorumu, Cumhurbaşkanı seçimlerini teftiş etmek, referandumu denetlemek, Meclis seçimlerini denetlemektir (Ahin, 2008: 55).

3.3.1.1.4. Yürütme Organı

Yürütme görevi İran İslam Cumhuriyeti Anayasası tarafından Rehber, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar kuruluna verilmiştir. Anayasanın 60. Maddesi gereği Kanununla Rehber verilen görevlerin dışındaki görevler Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yürütülür. Anayasanın 113. Maddesi gereği Rehberden sonra Cumhurbaşkanı ülkenin en üst düzey resmi yetkilisidir ve doğrudan rehberle ilgili görevlerin dışında yürütme erki başkanlığı ve anayasayı uygulamaktan sorumludur. Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından 4 yıllığına seçilir. Rehber, Cumhurbaşkanı mazbatasını imzaladıktan sonra Cumhurbaşkanı görevine başlayabilir. Cumhurbaşkanı sadece iki dönem arka arkaya seçilebilir. İran da son seçimler 14 Haziran 2013 tarihinde yapıldı ve seçimi Hasan Ruhani kazanarak İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı koltuğunu, iki dönem Cumhurbaşkanlığı yapan Mahmut Ahmadinejad'dan devir aldı. İran İslam Cumhuriyetinde Bakanları Kurulunu Cumhurbaşkanı oluşturur. Her Bakan sorumluluğu çerçevesinde Meclise ve Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Bakanlıkların sayısını ve görev dağılımını belirleme yetkisi Meclisin onayı alındıktan sonra Hükümete aittir. Aynı zamanda Hükümet gerekli gördüğü takdirde Bakanlıkların sayısını azaltma veya arttırma yetkisine de sahiptir.

3.3.1.1.5. Yargı Organı

İran İslam Cumhuriyetinde, yargı düzeninin tepesinde Rehber tarafından tayin edilen Yargı Başkanı bulunmaktadır. Yargı Başkanı yargıyla alakalı tasarıları düzenlemek, hâkimler arasında görev dağılımı yapmak, Ülke Yüksek Divan (Yüce Divan) Başkanını ve Başsavcısını göreve atamak, Ülke Yüksek Divanının kriterlerini tayin etmenin yanı sıra, İdari Adalet Divanını ve Ülke Genel Denetim Kurumunu

denetleme yetkileri ile donatılmıştır. Fakat Yargı başkanı seçimle değil, direkt Rehbertarafından tayin edildiği için Yargı sistemi ne kadar bağımsız görünse de, Rehberingörevlendirdiği dini makamların doğrudan nezareti altında bulunmakta olup, Rehberin görevlendirdiğimollaların direktifleri doğrultusunda hareket etmektedir.Bu nedenle seçimle değil, Rehber tarafından görevlendirilen Yargı Başkanı, bir yargı organından ziyade yürütmenin başı olan Rehberinicrai bir kolu olarak görev yapmaktadır(Mokhtarpour, 2012: 139-140).

3.3.2. İran İslam Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı

İran genel olarak ekonomide merkezi planlamanın hakim olduğu, doğal gaz, petrol ve oldukça kapasiteli diğer işletmeler üzerinde devlet mülkiyetinin devam ettiği kırsal bölgelerde tarımsal faaliyetlerin ağırlıklı olduğu, özel sektör üretimininise sınırlı seviyede olduğu bir ekonomik yapıya sahiptir. Devlet sektörünün yanında “Boynad” diye adlandırılan ve büyük ekonomik imtiyazlarla çalışan vakıflar(kooperatif), ekonomide büyük bir paya sahiptir(İTKİB, İran Temel ekonomik Göstergeleri, 2009: 5).Zengin petrol rezervlerine sahip İran 1979 devriminden önce Ortadoğu’da ekonomisi petrole dayalı güçlü ekonomi olma yoluna girmiştir. Artan petrol gelirleri ile birlikte İran sanayi ülkesi olmayı hedeflerken 1979 yılında gerçekleşen İslami devrim ülkeyi kaosa sürüklemiştir. 1980-1988 yılları arasında yaşanan İran-İrak savaşı ise ülkenin kalkınmasını engelleyerek büyük ekonomik daralmalara neden olmuştur(Tomanbay, 1993: 39-40).

1979 İran İslam devriminden sonra ülkenin başına geçenler ekonomiyi ikinci plana atmışlardır. Bu karar mercileri doğrudan yabancı yatırıma ve yabancı sermaye olumlu bakmamakla birlikte yüksek gümrük tarifeleri uygulamaktadırlar. Ayrıca bütün bankacılık ve ticari faaliyetler ile para akışında ülkenin çok önemli bir denetleme sistemi bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün hemen hemen yüzde doksanını kapsayan on bir büyük ticaret ve yatırım bankası devlet tarafından kurulmuştur. Bu bankaların yaptıkları işlemlerin denetimi hükümet tarafından yapılmaktadır. Üstelik bilançoları açık ve şeffaf olmayan bu bankaların işleme tabi tutulmayan borç miktarlarının ne kadar olduğu bilinmemektedir. Bu durum İran piyasasını tercih edilebilir kılmadığı gibi İran’ı uluslararası arena da başka ülkelerle

temasa girmekten de alıkoymaktadır. Buda bizlere İran ekonomisinin içe dönük ve oransal olarak kapalı bir ekonomi olduğunu göstermektedir(Berber, 2013: 75).

Tablo 14

İran İslam Cumhuriyeti'nin 2012 Yılı Temel Ekonomik Göstergeleri

GSYİH	548,6 milyar \$
Kişi Başına GSYİH	7.207 \$
GSYİH Büyüme Hızı	-% 1,5
İhracat	95,50milyar \$
İthalat	56,50milyar \$
Enflasyon Oranı	%30,5
Dış Borç Stoğu	9,8 milyar \$
Para Birimi	İran Riyali
Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı	144/185
GSYİH'ninSektörel Dağılımı	Hizmet %49, Sanayi %40,8, Tarım %11,2
Genel Sanayi Üretimi	Petrol ürünleri ve petrokimyasal ürünler, sodyum, tekstil,çimento gübreler, hidroksit,
Genel Tarımsal Faaliyetler	Meyve, pamuk, buğday, tahıl, şeker pancarı, havyar, Şam fıstığı, şeker kamışı
Doğal Kaynaklar	Uranyum, altın, kömür, petrol, doğal gaz, bakır, çinko, demir, kurşun, manganez,

Kaynak:TC*Kalkınma Bakanlığı: Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013, (www.kalkinma.gov.tr), TC Ekonomi Bakanlığı: İran Ülke Raporu 2013, (www.ekonomi.gov.tr).*

İran, Venezüella,Kanadave Suudi Arabistan'ın ardından dünyanın en yüksekpetrol rezervlerinin bulunduğu ülkelerinden bir tanesidir. İran'ın toplam petrol rezerviyüz otuzyedi milyar varil ile dünya petrol rezervlerinin %9,3'üne tekabül etmektedir. İran, Rusya'nın ardından dünyanın ikinci en büyük doğalgaz rezervlerine sahip (1.046 trilyon kübik feet, %15,7) ve Ortadoğu'nun en önemli doğal gaz üretici ülkesi konumundadır. Enerji sektörü şüphesiz ki İran ekonomisinin ana sektörüdür. Bu sektöre yönelik yapılan teşvik ve destekler İran GSYH'sının %12'sine varmaktadır. Yaniİran ekonomisinin tamamının enerji sektörü olduğu kabul edilebilir. Hükümet gelirlerinin nerdeyse %70'inibu sektörden karşılamaktadır. Böylesi büyük rakamlar İran'ın enerji süpergücü olarak görülmesini sağlamaktadır.

Bu durumda İran'ın içinnükleer enerjiye ihtiyaç duyduğu düşüncesini akıllarda getirebilir. Bu durumun iki sebebi vardır: Birincisi uzun vadede ucuz enerji ihtiyacını karşılamak, ikincisi ise karbon emisyonunu hafifletmek(Öztürkler, 2012: 92).

İran'ın Nükleer Enerji çalışmalarından dolayı BM güvenlik konseyi gibi birçok ülke rahatsız olmaktadır. Bu nedenle BM Güvenlik Konseyi İran'ın Nükleer Enerji çalışmalarını engellemek ve vazgeçirmek için birtakım ortak kararlar alıp İran'a birtakım ekonomik yaptırımlar uygulamaktadır. Bu yaptırımlar kapsamlı ticaret yasakları, kotalar, İran'a ödünç para vermeme, İran'ın nükleer yapılanmasına katkıda bulunulmaması için üye ülkelerin İran'ının dışındaki şirketler ve bankalarla ilişkilerine dikkat etmeleri gerektiği gibi yaptırımlardır. Bu durum da içe dönük bir ekonomik yapıya sahip olan İran'ın ekonomisini hem imaj olarak hem de finansal olarak olumsuz etkilemektedir.

İran dış ticaret fazlası veren bir ülkedir. Toplam ihracatının aşağı yukarıyüzde seksenini ve devlet bütçesinin %40–70 arasındaki payı petrol gelirlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle, petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar devlet gelirleri üzerinde büyük bir etki oluşturmaktadır(DEİK, İran Ülke Bülteni, 2010: 2-3). 2000'li yıllara girilirken ekonominin liberalleştirilmesine yönelik olarak, özelleştirme ve daha çok yabancı yatırıma açılması konusu gündeme getirilmiştir. İran ekonomisinde petrol büyük bir paya sahiptir. 1990'lı yılların sonunda petrol fiyatlarının düşmesi, İran ekonomisini daraltmış, 2000'li yıllardan günümüze kadar ise petrol fiyatlarının yükselmesi, İran ekonomisini canlandırmıştır. Ekonomide büyük bir pastaya sahip olan petrol, hükümetin en önemli ekonomik kozlarından bir tanesidir(İTKİB, İran Temel Ekonomik Göstergeleri, 2009: 5). Son olarak İran'ın 2012 yılı GSYİH sektörel dağılımına bakıldığında hizmet sektörü %49 ile birinci sırada iken hizmet sektörünü %40 ile Sanayi sektörü takip etmekte, tarım ise %11,2'lik oranla son sırada yer almaktadır. İran'ın 2002-2012 yılları arasındaki 10 yıllık ekonomik göstergeleri ise tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15

İran İslam Cumhuriyeti'nin 10 yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri

Yıl	GSYİH Milyar (\$)	Kişi Başına Gelir (\$)	GSYİH Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat Milyar (\$)	İthalat Milyar (\$)
2002	116.0	1.767	7.6	12.2	15.7	24.44	20.62
2003	137.4	2.041	6.0	11.3	15.6	33.75	24.80
2004	168.5	2.465	5.6	10.3	15.3	41.70	31.98
2005	202.9	2.924	4.7	12.1	10.4	56.25	40.04
2006	241.7	3.428	6.2	12.1	11.9	77.01	40.77
2007	307.4	4.312	6.4	10.5	18.4	88.73	44.94
2008	350.6	4.857	0.6	10.4	25.4	113.67	57.40
2009	360.6	4.926	4.0	11.9	10.8	78.83	50.77
2010	419.1	5.637	5.9	13.5	12.4	101.32	65.40
2011	495.9	6.599	3.0	12.3	21.5	130.50	61.76
2012	548.6	7.207	-1.9	12.2	30.5	95.50	56.50

Kaynak: TCKalkınma Bakanlığı: Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013, (www.kalkinma.gov.tr).

Tablo 15'deki İran'ın 2002-2012 yılları arasındaki 10 yıllık ekonomik verileri doğrultusunda hareket edecek olursak, sürekli yükselen petrol fiyatları neticesinde GSYİH ve kişi başına düşen gelir sürekli artış göstermiştir. İran'ın büyüme oranlarına bakıldığında, 2012 yılı hariç büyüme oranlarında daralma görülmezken, 2012 yılındaki daralmanın sebebinin İran'a uygulanan yaptırımların olduğunu görülmektedir. Ekonomideki bu küçülme 1980-1989 Irak-İran savaşından sonra ekonomik olarak yaşanan en kötü yıldır. İran'da işsizlik oranları %10 ile %12 arasında seyretmektedir. Bu durum İran devletinde işsizliğin sorun olduğunun bir göstergesidir. İran'da enflasyon oranlarının ise çok dalgalı olduğunu, tek hanelere inmediği, kimi zaman %30'ları kimi zamanda %10'ları bulduğu tablo 15'den anlaşılmaktadır. Enflasyon oranlarının çok yüksek olması enflasyonun temel nedenlerinden biri olan ithal ürünlerin döviz nedeniyle daha pahalıya mal olmasıdır. Bu yönüyle İran'daki enflasyonun dış kaynaklı olduğu söylenebilir. İran, tablo 15'den de anlaşılabileceği

gibi her yıl dış ticaret fazlası veren bir ülkedir. İran'ın dış ticaret rakamlarına baktığımız zaman ise ihracat ve ithalat rakamları 2009 ve 2012 yılı hariç sürekli artmıştır. 2009 yılında ihracat ve ithalat rakamlarındaki düşüşün sebebi finansal kriz iken, 2012 yılındaki oranların düşüş sebebi ise İran'a uygulanan yaptırımların olduğu tartışma götürmez bir durumdur.

3.3.2.1. İran İslam Cumhuriyeti'nin Başlıca İhraç Ettiği Ürünler

Mineral yakıtlar ve mineral yağlar %81'lik oran ile İran'ın neredeyse tüm ihracatını kapsarken, diğer ihracat ürünleri ve ekonomideki payları: organik kimyasallar ürünler %2,2, metal cevherleri, cüruf ve kül %1,3, yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler %1,2, bakır ve bakırdan eşya %0,9 ve diğer %11,5 şeklindedir (DEİK, İran Ülke Bülteni, 2012: 11).

3.3.2.2. İran İslam Cumhuriyeti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler

İran'ın ihracat yaptığı başlıca ülkeler ve ihracat oranları: Çin Halk Cumhuriyeti %16,6, Japonya %12,3, Hindistan %10,2, Güney Kore %7,3, İtalya %7,4, Türkiye %4,5, Fransa %4,4, ve diğerleri % 37,3 şeklindedir (TC Ekonomi Bakanlığı, İran Ülke Raporu, 2013: 3).

3.3.2.3. İran İslam Cumhuriyeti'nin Başlıca İthal Ettiği Ürünler

İran'ın başlıca ithal ettiği ürünler ve oranları şu şekildedir: makineler, nükleer reaktörler, kazanlar %20,5, demir-çelik %8,9, demiryolu ve tramvaylar dışındaki taşıtlar %8,7, elektrikli ekipmanlar %8,6 ve diğerleri %53,3 (TC Ekonomi Bakanlığı, İran Ülke Raporu, 2013: 3).

3.3.2.4. İran İslam Cumhuriyeti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Tedarikçi Ülkeler

İran'ın başlıca ithalat yaptığı ülkeler: Birleşik Arap Emirlikleri %14,7, Çin Halk Cumhuriyeti %13,8, Almanya %9,5, Güney Kore %7,5, Rusya %6,5, İtalya %6, Kazakistan %5,7, Fransa %4,6, Brezilya %4,3, Hindistan %3, Türkiye %3,4 şeklinde

sıralanabilir(TC Ekonomi Bakanlığı, İran Ülke Raporu, 2013: 3 ve İTKİB, İran Ülke Raporu, 2012: 14).

3.3.3. İran İslam Cumhuriyeti'nin Güvenlik Politikaları

Körfez bölgesinde dünyanın önemli gaz ve petrol rezervleri bulunmaktadır. Sahip olduğu jeopolitik ve jeostratejik konumu ile İran, gerek ekonomik; gerekse güvenlik unsurları bakımından hem bölgede hem de global ölçekte oldukça önemli bir konuma sahiptir (Dağlı ve Sandıklı, 2007: 125). İran'ın her ülke gibi birinci güvenlik politikası ulusal sınırları korumak ve her türlü dış saldırılara karşı ülkesini ve milletini korumaktır. Ülkenin zengin yeraltı kaynaklarına sahip olması ve jeopolitik konumu ile son yıllardaki nükleer çalışmaların hızlandırması tüm dünya ülkelerinin dikkatini çekmiştir. ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgal etmesi ve Saddam Hüseyin Rejimini devirerek Irak'a yerleşmesi, İran için ciddi bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Aynı şekilde Afganistan'da yaşanan işgaller, Ortadoğu ülkelerinde yaşanan iç karışıklıklar İran için ayrı tehdit unsurları oluşturmaktadır(Efegil, 2012: 54-56).

İran'ın silâhlı kuvvetlerinin kapasitesini geliştirmek yönündeki arzusunun özellikle İran-Irak savaşının akabinde güçlendiğini, 90'lardan sonra İran'ın balistik füzeler ve nükleer teknoloji mevzusuna çok fazla çaba sarf ettiğini söylemek mümkündür. İran silâhlı kuvvetleri iki ana ordudan oluşmaktadır. Bunlar: Düzenli Ordu ve Devrim Muhafızları Ordusudur. Bunların dışında iç güvenliğin temin edilmesinden sorumlu olan ve İran devlet rejimine bağlı silâhlı paramiliter grupların da (Besic Teşkilâtı) varlığı söz konusudur. İran Silâhlı Kuvvetleri'nin bu bölünmüş yapısının, fikir ayrılıkları ve iktidar mücadelelerine sahne olabileceği ihtimali üzerinde de durulabilir. Fakat buna rağmen askerî gücün kontrolünün, devlet rejimini temsil eden rehberlik makamında olmasının millî güvenlik kurumlarıyla iç ve dış istihbarat birimlerinin bu merkezin riyasetinde hareket ediyor olmasının İran tarafından olumsuz olabilecek olasılıkları kısıtladığı anlaşılmaktadır(Sarıkaya, 2012: 18-19).

3.4. İsrail Devleti

Tablo 16
İsrail Devleti'ne Ait Genel Bilgiler Tablosu

Resmi Adı	İsrail Devleti
Başkent	Tel Aviv
Resmi Dil	İbranice
Bağımsızlık Tarihi	14 Mayıs 1948 (Birleşik Krallıktan)
Yönetim Biçimi	Parlamente Demokrasi
Din	Musevi %76,4, Müslüman %16, Hristiyan Arap %1,7, diğer Hristiyan %0,4, Dürzi, %1.6, diğer %3.9
Yüzölçümü	20.325 km 2
Nüfus	8 Milyon
Yıllık Nüfus Artışı	%1,6
Yaş Ortalaması	30
Toplam İşgücü	3,2 Milyon
Etnik Yapı	Yahudiler %76,4, Araplar ve Yahudi olmayanlar %23,6

Kaynak:TC Ekonomi Bakanlığı, *İsrail Ülke Raporu 2013*, (www.ekonomi.gov.tr), İTO *İsrail Ülke Raporu 2013*,(www.ito.com.tr).

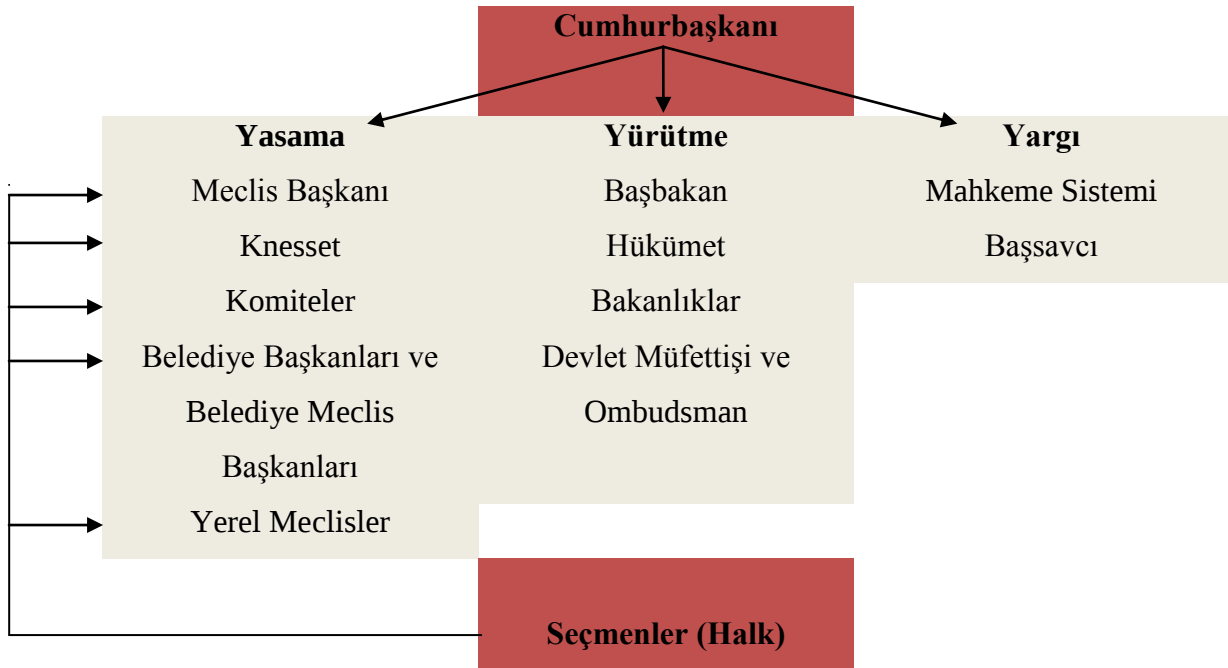
İsrail, Asya ile Afrika kıtalarının birleştiği bir noktada bulunmaktadır.İsrail, batısında Akdeniz, kuzeyinde Lübnan ve Suriye, doğusunda Ürdün, güneyinde Mısır ve Kızıl Deniz ile çevrilidir(Ateşagaoglu, 2013: 1-2).İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde Nazi Almanyası'nın Avrupa'daki Yahudi Soykırımından dolayı ikinci DünyaSavaşısınrasında Yahudiler Filistin'e büyük gruplar halinde göç etmişlerdir.Bu göçlerin ardından 1948 yılına gelindiğinde ise Filistin'deki Yahudi nüfusu 600.000'in üzerine çıkmıştır. Bu nüfus artışının sonucunda artıkYahudi devleti kurulması için sesler yükselmeye başlamıştır(Diriöz, 2011: 79).

Filistin'de İngiliz mandaterliğinin son bulmasınınakabinde 14 Mayıs 1948'de, Tel Aviv'de toplanan Yahudi Millî Konseyi, ilan ettiği bir bildiriyle İsrail devletinin kurulduğunu duyurmuştur.İsrail'in kuruluşunu ilan etmesinin hemen ardından ABD ve hemen ertesi gün de Sosyal Sovyetler Birliği İsrail'i tanıdıklarını ilan

etmişlerdir.İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinin hemen sonrasında Arap Birliği üyesi beş devlet Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irakİsrail'e savaş açmışlardır.Bu beş ülke ilk etaptauç kulvardantaarruza geçerek büyük ilerlemeler kaydetmişlerdir. Fakat Arap ülkelerinin askerî olarakzaafiyetleri ve aralarındaki koordinasyonsuzluk ile başta ABD olmak üzere, batılı devletlerin İsrail'e destek olmalarıAraplar'ın savaşı yavaş yavaş kaybetmelerine neden olmuştur.Savaş esnasında İsrail'eSosyal Sovyetler Birliği'nden de önemli destekler gelmiştir. Sosyal Sovyetler Birliğinin göndermiş olduğu bu uçaklar Ürdün ve Suriye'nin başkentlerini bombalamış vebu bombardumanların sonucunda çok sayıda sivil insan hayatını kaybetmiştir. Arapları büyük bir mağlubiyet psikolojisine sokan ve “En- Nakba/Büyük Felaket” olarak tarihe adını yazdıran bu savaşın sonucunda, İsrail, 1947'de Taksim Planı ile elde ettiği %56'lık Filistin toprağını %78'e kadar çıkarmıştır(Yaşar, Özcan ve Kor, 2010: 57).

3.4.1. İsrail Devleti'nin Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli

Şekil 2İsrail Devleti'nin Yönetim Şekli Şeması

Kaynak: (www.mfa.gov.il.)

İsrail, yasama, yürütme ve yargı organlarından oluşan parlamenter demokrasi ile yönetilen bir ülkedir. Cumhurbaşkanlığı, Knesset(parlamento), Hükümet (bakanlar kurulu) ve yargı organı ülkenin yönetim müesseseleridir. Düzen kuvvetler ayrılığı

ilkesine dayanmaktadır. Hükümet parlamentonun güvenine bağlıdır. Yargının bağımsızlığı ise yasalarla güvence altına alınmıştır(İsrail Enformasyon Merkezi [mfa], 2008: 74, www.mfa.gov.il, Hazırlayan: Ruth Ben-Haim).

3.4.1.1. Cumhurbaşkanı

Yedi yıllığına tek bir dönem için yasama organı olan meclis tarafından seçilen Cumhurbaşkanı, ülkenin başıdır.İsrail vatandaşı olan herkes Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adaylığını koyabilir. Adayın seçimlerden hemen önce, en az on meclis üyesi tarafından aday olarak gösterilmesi gerekmektedir. Mecliste yapılan gizli oylama sonucunda meclisoylarının salt çoğunluğunu alan aday Cumhurbaşkanlığı yarışını kazanır. Cumhurbaşkanının partiler üstü bir politika izlemesi gerekirken, daha çok bütünleştirici bir görev beklenen bu makamın görevleri kısıtlı ve daha çok formalite icabıdır. Yasadakidüzenlemeye bakıldığında Cumhurbaşkanı'nın bazı görev ve yetkileri arasında, kendi görevlerini düzenleyenlerin dışında kalan yasaların onaylanması; yeni seçilen Meclis'in ilk oturumunun açılması; Meclis üyelerinden bir tanesini hükümeti kurmakla görevlendirmesi; Meclis tarafından kabul edilen antlaşmalar ve yasaların imzalanması; yasada kendisine tanınan yetkiler çerçevesindeyargıçları ataması ve azletmesi;tutukluların affedilmesi ve cezalarının düşürülmesi gibi yetkilerle donatılmıştır. Meclisin gerek görmesi halinde, üyelerin gerekli çoğunluğu sağladığı takdirde Cumhurbaşkanın görevine son verilebilir(Ulutaş, Bölme, Demir, Torlak ve Ziya,2012: 38).

3.4.1.2. Yasama Organı

İsrail devletinde yasama göreviKnesset olarak adlandırılan meclise aittir. Meclis üyeleri dört yılda bir yapılan ve en az on sekiz yaş ve yukarısındaolan tüm İsrail vatandaşlarının katılımıyla yapılan seçimlerle göreve gelen yüz yirmi üyeden oluşur. Meclis egemenliğin kaynağıdır. Bu özelliğiyleülkenin diğer organlarının, makam olarak üzerindedir. Yasama ve anayasal düzenleme yapma yetkisine haizdir. Cumhurbaşkanını seçer. Başbakanca belirlenen hükümet üyelerine onay verir. Hükümete güvensizlik oyu verebilir, Başbakanı veya Bakanları görevlerinden düşürebilir.Meclise yürütme organını denetleme yetkisi de verilmiştir. Bu yetkisini devlet bütçesine onay verme, genel görüşme, soru önergeleri, tahkikkomisyonları

aracılığı ile kullanır. Denetleme yetkisi ayrıca, başkanı meclis tarafından seçilen ve meclis'e karşı sorumlu olan sayıştay vasıtasıyla da kullanır(Deniz, 2010: 10).

3.4.1.3. Yürütme(Hükümet) Organı

Meclis üyeliği seçimlerininardından Cumhurbaşkanı bir parlamento(meclis) üyesini hükümeti kurmak üzere görevlendirir. Genellikle Cumhurbaşkanın görevlendirdiği kişi seçimlerde en fazla oyu alan partinin lideri olmaktadır.Bu kişiye hükümeti kurması için yirmi sekiz günlük bir süre tanınmıştır. Eğer bu süre zarfında hükümeti kuramama gibi bir durum söz konusu olursa Cumhurbaşkanın ek süre verebileceği gibi, başka biri üyeye de hükümeti kurma görevi verebilmektedir. Bu durum hükümet kuruluncaya dek sürer (Döner, 1997: 25).Devletin yürütme organı, güvenlik konuları dahil iç ve dışişlerinin yürütülmesiyle görevli olan hükümettir(bakanlar kurulu). Politika oluşturma yetkisi çok kapsamlı olan hükümet yasal olarak bir başka kurumun görev alanı içerisinde olmayan herhangi bir alandaçalışma yapma yetkisine sahiptir. Hükümet kendi çalışma ve karar alma usulleri ile düzenini kendisi tespit eder ve belirler. Genel olarak haftada bir toplanır, ancak gerekli görüldüğü takdirde ek toplantılar yapılabilir. Hükümet aynı zamanda bakanların oluşturduğu komiteler vasıtasıyla da hareket etmektedir(mfa, 2008: 79, www.mfa.gov.il, Hazırlayan:Ruth Ben-Haim).

3.4.1.4. Yargı Organı

Yargı organıbağımsızdır. Hakimler seçimle görev gelir ve yetmiş yaşına kadar görevlerine devam ederler. Yargı sisteminin tepesinde Yüksek Adalet Mahkemesi olarak toplanan on dört hakimden oluşan Yüksek Mahkeme yer almaktadır. İsrail devletinde yargının düzeni iki gruba ayrılır. İlk grup genel hukuk mahkemelerinden oluşmaktadır. Genel hukuk mahkemeleri; bölge mahkemeleri,çevre mahkemeleri ve yüksek mahkeme olarak üç kategoride örgütlenmişlerdir. İkinci grup mahkemeler ise dini mahkemeler, iş mahkemeleri ve askeri mahkemelerden oluşan özel mahkemelerdir(Deniz, 2010: 11).

3.4.2. İsrail Devleti'nin Ekonomik Yapısı

İsrail ekonomisinin bir ileri teknoloji ekonomisi olması, bizlere İsrail ekonomisinin genel yapısı hakkında net bir bilgi ve fikri vermektedir. Ayrıca İsrail ekonomisi Dünya Bankası sınıflandırmalarına göre gelir bakımındanyüksek gelir grubuna dahil olan bir ekonomidir İsrail ekonomi politikaları bakımından ise, dışa açık bir pazar ekonomisine sahiptir. Buna rağmen, İsrail ekonomisi Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ekonomilerindeki krizin derinleştirdiği küresel ekonomik krizden en az zararlı çıkabilen gelişmiş ülke ekonomisi olma özelliği taşımaktadır. Gelişmiş ekonomiler 2000’li yılların ikinci yarısında krizle yüz yüze kalırken İsrail ekonomisinin gelişme çizgisini sürdürmesinin temel nedeni, İsrail ekonomisindeki büyümenin özellikle ABD’de ve AB’deki finansal faktörler temeline değil, yüksek teknoloji temelli ürünlere dayanmasıdır. İsrail ekonomisinde teknoloji temelli olarak askeri ve tıbbi teknoloji başı çekmektedir(Öztürkler, 2011: 74).

İsrail ekonomisi, iç pazarın küçük olmasından dolayı ihracata dayalı bir büyüme göstermektedir. 1990’lı yıllarda koruyucu politikalarla büyüyen ayakkabı ve tekstil sektörü, 2000’li senelerde, ihracatta taşınması kolay, uygulanabilir, enformatik teknolojileri altyapılı, katma değerli ürün üreten sektörlerle yerini bırakmıştır. İsrailli firmalar enformatik, inovasyon, ve teknoloji alanında göstermiş oldukları başarılar sayesinde ABD’de bilişim ve teknoloji şirketlerinin işlem gördüğü NASDAQ borsasına girmeyi başarmışlardır. Bu firmalar, borsada sayı olarak Amerikan ve Çin kökenli firmalardan sonra üçüncü sırada yer almayı başarmışlardır(İTO, İsrail Ülke Raporu, 2013: 4).

Merkezi planlı ekonomik sistemden serbest pazar ekonomisine geçiş sürecinde 1985 yılından bu yana ekonomik alanda birden fazla yenilik yapılmış; devletin ekonomiye olan müdahalesi minimize edilmiş, ticarete engel olan faktörler kaldırılmakla birlikte geniş bir özelleştirme politikasına gidilmiştir. 2002’den sonra İsrail parası Şekel konvertibilite duruma getirilmiş ayrıca dış sermayenin ülkeye giriş-çıkışına da bir serbestlik getirilmiştir. Aynı yıl açıklanan ekonomik reform paketinde bulunan yeni düzenlemelerde başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Sabit döviz kuru sistemi kaldırılmış, serbest dalgalı döviz kuru sistemine geçilmesine karar verilmiştir.(Ateşagaoglu, 2013: 5).

İsrail Devleti'nin 2012 Yılı Temel Ekonomik Göstergeleri

GSYİH	257,5 milyar \$
Kişi Başına GSYİH	33.432 \$
GSYİH Büyüme Hızı	% 3,4
İhracat	63,19 milyar \$
İthalat	75,39 milyar \$
Enflasyon Oranı	% 1,7
Dış Borç Stoğu	94.344 milyar \$
Para Birimi	Yeni İsrail Şekeli (ILS)
Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı	38/185
GSYİH'ninSektörel Dağılımı	Tarım %2,5, Sanayi %31,2 Hizmetler %64,7
Genel Sanayi Üretimi	Tütün, kimyasal ürünler, kağıt ve kereste ürünleri, yüksek teknoloji projeleri (havacılık, haberleşme, biyomedikal cihazları, fiber optikler),fosfat, plastik, elmas işlemeciliği.
Genel Tarımsal Faaliyetler	Sebze, pamuk, narenciye,
Doğal Kaynaklar	Çok önem arz eden bir doğal kaynağı yoktur.

Kaynak: TCKalkınma Bakanlığı: Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013, (www.kalkinma.gov.tr), TC Ekonomi Bakanlığı, İsrail Ülke Raporu 2013, (www.ekonomi.gov.tr).

İsrail Merkez Bankası, iktisat politikalarının belirlenmesinde halen önemli bir role sahiptir. 2010 yılında İsrail limanlarının %15'nin özelleştirilmesi, İsrail ekonomisi açısından büyük bir önem teşkil etmektedir(Ateşaoğlu, 2013: 5). İsrail ekonomisinde özel sektörün GSYİH'daki payı %55 civarındadır. Hizmet sektörünün GSYİH'daki payı yaklaşık olarak %65 iken hizmet sektörünü %32'lik oran ile sanayi sektörü izlemektedir. Tarım sektörü ise %3 lük oran ile GSYİH'daki en küçük paya sahip ve sektörel dağılımda son sırada bulunmaktadır.

Tablo 18

İsrail Devleti'nin 10 yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri

Yıl	GSYİH Milyar (\$)	Kişi Başına Gelir (\$)	GSYİH Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat Milyar (\$)	İthalat Milyar (\$)
2002	117,3	18.806	3,4	12,9	5,7	29,35	35,52
2003	123,3	19.413	1,3	13,4	0,7	31,78	36,30
2004	131,3	20.302	3,8	12,9	-0,4	38,62	42,86
2005	138,6	20.984	4,9	11,2	1,3	42,77	47,14
2006	151,0	22.339	5,8	10,5	2,1	46,79	50,33
2007	175,0	25.330	6,9	9,2	0,5	54,07	59,04
2008	213,1	30.190	4,5	7,7	4,6	60,83	67,66
2009	205,8	28.523	1,2	9,4	3,3	47,93	49,28
2010	231,7	31.420	5,7	8,3	2,7	58,39	61,21
2011	258,2	34.264	4,6	7,1	3,5	67,65	75,83
2012	257,5	33.432	3,4	6,9	1,7	63,19	75,39

Kaynak: TCKalkınma Bakanlığı: Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013, (www.kalkinma.gov.tr).

Son olarak, İsrail'in tablo 18'deki 10 yıllık ekonomik verilerinden yola çıkarak, İsrail'in 2008 yılı Finansal Krizi ve 2011 yılındaki Japonya depremine rağmen ekonomik olarak sürekli büyüdüğü rahatlıkla görülmektedir. Aynı şekilde cari fiyatlarla GSYİH 2009 ve 2012 yılları hariç genel itibari ile sürekli bir artış göstermiştir. Tablo 18'e göre İsrail devletinde işsizlik genel itibari ile sürekli azalmıştır. Dış ticaret rakamlarında ise ithalat rakamlarının ihracat rakamlarından sürekli fazla olduğu görülmektedir. Böyle bir durum İsrail ekonomisinin dış ticaret açığı veren bir ülke olduğunu açık bir göstergesidir. 2009 yılı dış ticaret

rakamlarındaki düşüşün sebebi şüphesiz ki Finansal Kriz iken, 2011 yılındaki Japonya depremi ise 2012 yılı ithalatını etkilemezken ihracatta cüzi bir düşüşe neden olmuştur.

3.4.2.1. İsrail Devleti'nin İhraç Ettiği Başlıca Ürünler

İnci, kıymetli taş ve metal mamulleri %17,98, makine, cihaz ve ekipmanları %14,53, eczacılık ürünleri, kimyasal maddeler, gübreler ve diğerleri %13,44, optik fotoğraf, sinema, ölçü ve kontrol %3,95, plastik ve plastikten mamul eşya %2,32 ve diğerleri %47,78 İsrail'in ihtiyaç duyduğu temel ürünlerdir(TC Ekonomi Bakanlığı, İsrail Ülke Sunumları,2013: 5).

3.4.2.2. İsrail Devleti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler

ABD %35'lik pazar payı ile İsrail'in ihracat sıralamasında birinci sırada yer alırken, ABD'yi %7,7'lik pay ile Hong Kong takip etmektedir. Diğer ülkelerin pazar payları ise şu şekildedir: Birleşik Krallık %5,7, Belçika %4,6, Çin %4,3 ve diğerleri %42,7'dir(DEİK, İsrail Ülke Bülteni,2013: 11 ve www.ekoformdergi.com).

3.4.2.3. İsrail Devleti'nin İthal Ettiği Başlıca Ürünler

Mineral yakıtlar, mineral yakıtlar ve müstahsalları %16,08, inci, kıymetli taş ve metal mamuller, madeni para, demir çelik %9,91, nükleer kazan ve reaktörler, makine ve cihazları, elektrikli makine ve ekipmanları %15,47, motorlu kara taşıtları aksam ve ekipmanları %4,24, plastik ve plastikten mamul eşya, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol %4,24, organik kimyasal ürünler ve eczacılık ürünleri %3,65 ve diğerleri %46,41, İsrail Devletinin başlıca ithalat ürünleridir(TC Ekonomi Bakanlığı, İsrail Ülke Sunumlar, 2013: 5).

3.4.2.4. İsrail Devleti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Tedarikçi Ülkeler

ABD %12'lik oranla ihracatta olduğu gibi ithalatta da birinciliği elinde bulundururken, Çin %7'lik oranla İsrail'in ikinci tedarikçisi konumundadır. Almanya %6,9'luk oranla üçüncü sıradadır. Diğer ülkeleri ise şöyle sıralanmaktadır: İsviçre

%6,7, Belçika %5, İtalya %4, İngiltere %4, Hollanda %4, başlıca tedarikçi ülkelerdir(DEİK, İsrail Ülke Bülteni, 2013: 11).

3.4.3. İsrail Devleti'nin Güvenlik Politikaları

İsrail, genel anlamda istikrarlı ve dengeli ilişkiler kurabilen ve müttefiklik ilişkisini (ABD hariç) senelerce bozmadan devam ettirebilen bir devlet olmayı becerememiştir. Buradan yola çıkacak olursak, İsrail'in Ortadoğu'nun kalbinde geçinilmesi zor bir ülke olduğu açıkça göstermektedir. İsrail'in diğer devletlerle olan ilişkilerinde sıkıntılı yaşamasının en önemli nedeni izlemiş olduğu aşırı realist politikalar (Dinçer, 2011: 4). İsrail 1948 yılındaki kendisine düşman Arap ülkelerinin ortasında kurulmuştur. Birtaraftan yeni bir devlet olarak kuruluşunun sıkıntılarıyla boğuşurken, diğer taraftan da içinde bulunduğu diplomatik yalnızlığı yok etmek için kendisine dost ve müttefik ülkeler bulma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda, ülke olarak ayakta durabilmek için gerekli yardım ve desteği alabilmek amacıyla, ilk olarak Fransa, hemen ardından ABD'nin destek ve yardımını almaya çalışmıştır. Avrupa devletleri ile ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiş, Ortadoğu'da etrafındaki Arap ülkelere karşı denge sağlamak amacıyla da 1950'li yıllarda dönemin İsrail Başbakanı David Ben-Gurion'un faaliyete koyduğu dış çevre stratejisini başlatmıştır (Ağdemir, 2012: 104).

İsrail, Ortadoğu coğrafyasında güçlü devletlerin farklı tehditlerine maruz kalan küçük ve zayıf bir ülkedir. Bu sebepten dolayı bölgesel ve uluslararası düzenlerindeki köklü varyasyonlar, İsrail'in Soğuk Savaş anlayışında herhangi bir varyasyona yön vermemiştir. Yani İsrail, bölgesel güvenlik anlayışını her ülkeye farklı politikalar izleyerek ve konusuna göre sürdürürken, güçlü bir askeri yapıya sahip olma isteği hep olmuştur. Bu mantalite, nükleer silah teknolojisine sahip olmayı ve konvansiyonel silah gücüne karşılık saldırı-amaçlı savunma stratejisini benimsemeyi gerekli kılmaktadır. İsrail savunma kuvvetlerine göre, olası bir dış tehdidi, kendi topraklarında değil de, tehdit oluşturan ülkenin topraklarında karşılamak en mantıklı ve kabul edilebilir bir askeri stratejidir. Çünkü İsrail devleti yeterli sayıda askeri personele, stratejik derinliğe ve bölgesel ortaklara sahip değildir (Efegil, 2013: 57).

3.5. Türkiye Cumhuriyeti

Tablo 19

Türkiye Cumhuriyeti'ne Ait Genel Bilgiler Tablosu

Resmi Adı	Türkiye Cumhuriyeti
Başkent	Ankara
Resmi Dil	Türkçe
Bağımsızlık Tarihi	29 Ekim 1923 (Türkiye Cumhuriyeti)
Yönetim Biçimi	Parlamente Demokrasi(Cumhuriyet)
Din	Müslüman % 99,7, Diğer %0,3
Yüzölçümü	783.562 km ²
Nüfus	76.667Milyon
Yıllık Nüfus Artışı	%013.7
Yaş Ortalaması	30,4
Toplam İşgücü	54 Milyon
Etnik Yapı	Türk %84,5, Kürt-Zaza %9,02, Diğer %6,48

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (www.tuik.gov.tr) ve (<http://www.ismailhakkialtuntas.com>).

1876 Osmanlı Anayasası(Kanun-u Esasî) 1909'da ve sonrasında değiştirilmekle beraber, "kuvvetler ayrılığı" (yürütme, yasama ve yargı güçlerinin farklı erklerde olması) prensibini esas almıştır. Ayrıca, TBMM tarafından yapılan 20 Ocak 1921 tarihli Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ise "kuvvetler birliği" prensibini ve meclis hakimiyetini benimsemiştir. Bakanların teker teker meclis tarafından seçilmesini öngören Teşkilat-ı Esasiye Kanunu müşterek sorumlu olacak bir *kabine hükümeti* düşüncesine ters düşmüştür. TBMM ikinci başkanlığı ve birtakım bakanlıklar için, yeterli çoğunluk sağlanamayınca, hükümet istifasını sundu ve bunun sonucunda bir siyasi buhran oluşmuştur(Kuyaş, 2006: 308). Bu siyasi buhranı çözme vazifesi Mustafa Kemal Paşa'ya verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa bir saatlik bir çalışmanın sonrasında Parti Grubu'na çözüm yolunu izah etti, bir gece önce hazırladıkları ve Anayasa'da değişiklikler olmasını tavsiye eden önergeyi sundu. Bu önergeye göre;

- Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetimbiçimi Cumhuriyet'tir.
- Türkiye Devleti, TBMM tarafından idare edilir.

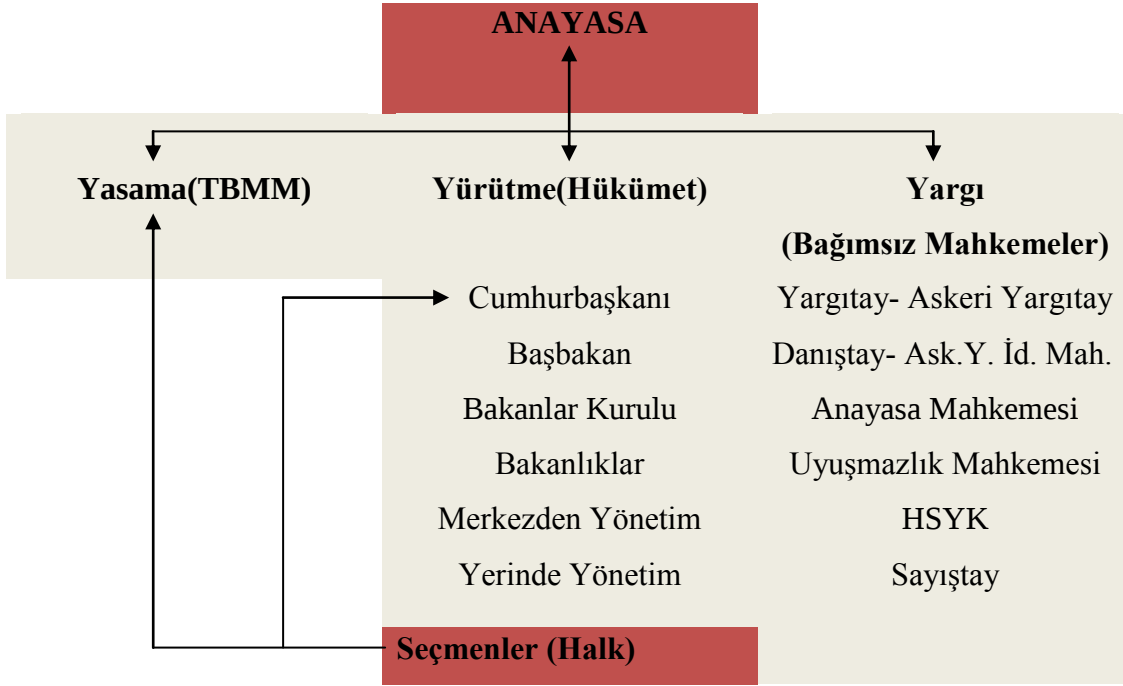
- Türkiye Devleti, hükümetin bölündüğü idare şubelerini, Bakanlar Kurulu vasıtasıyla yönetir.

Söz konusu önerenin tatbiki ile problem ortadan kalkmış olacaktı. Zira Cumhuriyet ilanıyla birlikte seçilecek olan Cumhurbaşkanı, meclisten olan bir başbakan tayin edecek, başbakan da mebuslardan oluşan bakanlarla yeni kabineyi, yani hükümeti oluşturacaktı. Parti grubu'na kabul edilen önerge aynı akşam TBMM Genel Kurulu'nda da oy birliği ile onaylandı. Bundan sonra yeni Türkiye Devleti'nin ismi "Türkiye Cumhuriyeti" olarak değişmiştir. Aynı gece tekrar sağlanan oybirliği sonucu Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı unvanı ile seçilen Mustafa Kemal Paşa, Başbakanlık vazifesine İsmet Paşa'yı uygun görmüştür. O da çalışma arkadaşlarını tespit etti. Böylelikle Cumhuriyetin ilk kabinesi oluşturulmuş oldu(Halıcı, 2013: 55).

3.5.1. Türkiye Cumhuriyetinin Siyasi Yapısı ve Yönetim Şekli

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Yasama – Yürütme - Yargı organlarından meydana gelen Cumhuriyet yönetim şekli ile yönetilmektedir. Cumhurbaşkanlığı'nın, Yasama(TBMM), Yürütme (Hükümet; Bakanlar Kurulu) ve Yargı (Bağımsız Mahkemeler) kudretlerinin meydana getirdiği politik bir oluşumu vardır. Türkiye'de idare düzen, güçler ayrılığı prensibini benimsemektedir. Yürütme Organı (Hükümet) Yasama(TBMM) organının itimadına bağlıdır ve Yargı bağımsızlığının kanunla teminatı sağlanmıştır. Cumhurbaşkanı Devlet'in zirvesinde yer alır. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanı sıfatına sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim şekli şeması şekil 3'de verilmiştir.

Şekil: 3
Türkiye Cumhuriyeti Yönetim Şekli Şeması

Kaynak: (<http://www.ahmetfidan.com/turkiye-cumhuriyeti-devlet-teskilati-cizelgesi/29366/>).

3.5.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda; Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde; Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı; Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu; Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerle topluca Türk

vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarda, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu; fikir, inanç ve kararıyla anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere. TÜRK Milleti tarafından, demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur(1982 Anayasası Başlangıç Maddesi; www.mevzuat.gov.tr).

3.5.1.2. Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın tatbikini, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın 101. Maddesine göre Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile olasıdır. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasî partiler ortak aday gösterebilir. Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer(Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası: 2011, Md:101 ve 104. www.tbmm.gov.tr).

Anayasa'nın 104. Maddesine göre Cumhurbaşkanı'nın bazı görev ve yetkileri şöyledir:

- Gerekli gördüğü durumlarda, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde açılış konuşmasını yapmak,
- Kanunları yayımlamak,
- Anayasa değişikliklerine ait kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak,
- Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğünün tümünün ya da bazı hükümlerinin Anayasaya şekil

veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açmak,

- Başbakanı tayin etmek ve istifasını kabul etmek,
- Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek,
- Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etmek,
- Üniversite rektörlerini seçmek, kararnameleri imzalamak,
- Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek idare Mahkemesi üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek(Özbudun, 2013: 147-148).

3.5.1.3. Yasama Organı

Türkiye Büyük Millet Meclisi(TBMM) parlamenter geleneklerle ve doğrudan doğruya seçimle meydana gelen bir organdır. Anayasaya göre “egemenlik” kayıtsız şartsız milletindir. Millet, egemenliğini anayasanın getirmiş olduğuesaslara göre yetkili organlarca kullanır. TBMM, egemenliğin bir yönü olan yasama yetkisini Türk Milleti için kullanan organdır. TBMM'nin temel görev ve yetkisi kanun çıkartmaktır. Kanunlar yurttaşlar için hak ve sorumluluk meydana getiren yasama işlemleridir. TBMM, kanun dışında savaş hali ilanı, bir bakanın Yüce Divana gönderilmesi gibi Meclis kararlarını da onaylamaktadır. TBMM, yasama yetkisinin dışında yürütme organını yani hükümeti kontrol etme ve düşürme yetkisine de sahiptir. TBMM'nin yaptığı yasalar ve iç tüzük, Anayasa mahkemesi tarafından kontrol edilmektedir(Neziroğlu, 2013: 34). 1982 Anayasası'nın 75 ve 77. maddesine göre, Yasama organını TBMM'yi meydana getirme 550 Milletvekili, dört yılda bir yapılan genel seçimler ile seçilmektedir. 25 yaşını dolduran ve Milletvekili seçilme koşullarını sağlayan her vatandaşın Milletvekili seçilme hakkı vardır.

3.5.1.4. Yürütme Organı (Hükümet/ Bakanlar Kurulu)

Bakanlar Kurulu, ülkemizde yürütme organının siyasi bakımdan sorumluluk taşıyan tarafını meydana getirir. Bakanlar Kurulu “hükümet” olarak da isimlendirilir. Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan oluşur. Bakanlar Kurulunun başkanı olan

Başbakan, Cumhurbaşkanınca TBMM üyeleri arasından tayin edilir. Bakanlar ise TBMM üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakan tarafından seçilir ve Cumhurbaşkanınca tayin edilir. Gerekğinde Başbakanın teklifi göz önünde bulundurularak bir bakanın vazifesine Cumhurbaşkanı tarafından son verilir. Görüldüğü gibi Anayasa'mıza göre Başbakanın milletvekili olması gerekmektedir. Bunun yanında, milletvekili olmayan bir kişinin bakan olarak tayin edilmesi olasıdır. Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanının tayin etme prosedürüyle beraber oluşturulmuş ve vazifesine başlamış sayılır. Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna müracaat edilir. TBMM'den güvenoyu alan Bakanlar Kurulu, programını tatbik etmek için gerekli çalışmalara başlar(Eryılmaz, 2013: 102).

Bakanlar Kurulunun idarî vasıfta olan görev ve yetkilerinden bir kısmı Anayasa ve kanunlar tarafından kendisine açıkça verilmiş “spesifik yetkilerdir. Diğerleri ise Bakanlar Kuruluna ayrı olarak verilmesine ihtiyaç duyulmayan, Bakanlar Kurulunun sahip olduğu “genel karar yetkisi” çerçevesinde olan yetkilerdir. Bakanlar Kurulunun Spesifik Yetkileri: şu görev ve yetkiler Anayasa yada yasalar tarafından Bakanlar Kuruluna ayrıca ve açıkça verilmiştir: Kanun Hükmünde Kararname(KHK) çıkarmak, Tüzük çıkarmak, Milli güvenliği sağlamak, Genel Kurmay Başkanını seçmek, Olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan etmek, Silahlı kuvvetleri yurt savunmasına hazırlamak çeşitli kanunlarla Bakanlar Kuruluna verilmiş birçok sayıda yetki vardır. Bu yetkiler, burada sayılamayacak kadar fazladır. Bunlar; “atama”, “izin”, “ruhsat”, “imtiyaz verme”, “vatandaşlığa alınma”, “bir kişinin mezarlık dışında bir yere gömülmesine izin verme” gibi çok farklı konulara aittir. Aynı zamanda Anayasanın çeşitli maddelerinde Bakanlar Kuruluna verilmiş başka yetkiler de vardır(Gözler ve Kaplan, 2012: 59).

3.5.1.5. Yargı Organı(Bağımsız Mahkemeler)

Kişilerin hukuk sistemi tarafından müdafaa edilen hak ve çıkarlarının ihlal edilmesi veya ihlal edilmesi tehlikesinin mevcut olması durumunda, bozulan toplumsal düzenin yeniden oluşturulabilmesi ve şahıslar arasındaki çıkar dengesinin sağlanabilmesi için, hukuk kurallarının emrettiği müeyyidelerin, devletin yetkili

organları tarafından belirlenmesi ve tatbik edilmesi gerekmektedir. Çünkü devletin yasama ve yürütme görevinin dışında başka bir görevi de yargıdır(Akkaya, 2013: 83). Yargılama, toplum hayatında şahıslar arasında veya şahıslarla Devlet arasında meydana gelen anlaşmazlıkların, yargılama metotları kullanılarak çözüme kavuşturulmasıdır. Günümüzde uluslararası anlaşmazlıkların da artık yargı yoluyla çözümlenmeye başlandığı görülmektedir. Kişi hak ve özgürlerinin müdafaa edilmesinin ilk şartı, hukuk kurallarına uyulmasının bağımsız mahkemeler tarafından kontrolünün yapılmasıdır. Anayasa'nın 9.maddesi, yargıyı bir devlet görevi olarak düzenlemiş ve yargı yetkisinin, Türk Milleti adına bağımsız mahkemeler tarafından kullanılacağını belirtmiştir(Yıldırım, 2013: 19).

Yargı fonksiyonunun zımni ve formel kıstaslara göre değerlendirilmesi söz konusudur. İçerik bakımından yargı fonksiyonunun üç ögesi mevcuttur. Buna göre, ilk olarak, ortada bir hukuki uyuşmazlığın ve bundan kaynaklanan bir hukuka aykırılığın var olması zorunludur. İkinci olarak sözü edilen uyuşmazlık yargı organı tarafından tespit edilecektir. Üçüncü unsur ise var olan hukuka aykırılığı giderecek bir müeyyidenin uygulanması ve bu amaçla hukuksal düzenin tekrar oluşturulmasıdır. Formel kritere göre yargı fonksiyonunun belirlenmesi ise çok daha sade bir tanım ile gerçekleşmektedir. Bu çerçevede yargı organlarının yaptıkları işlemler aynı zamanda yargı fonksiyonunu da, oluşturmaktadır. Ancak her iki kriterin birlikte kullanıldığı bir tanımlama daha tamamlayıcı özellikte olacaktır. Yani yargı fonksiyonu, bağımsız yargı makamlarının hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık savlarını verdikleri değişmez hükümlerle çözüme ve karara bağlama etkinliğidir(Yücel, 2013: 147).

3.5.2. Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonomik Yapısı

Türkiye Cumhuriyeti tesisinden itibaren serbest piyasa kuralları çerçevesinde, özel mülkiyete ve özel girişimciliğe dayanan iktisadi sistem olarak, serbest piyasa ekonomisini yeğlemiştir. Bundan dolayı iktisadi yapısını da kapitalizmin müesseseleri meydana getirmektedir. Bu yapı içinde, tercih edeceği politikalarla kaynak dağılımını etkileyecek hükümet, devlet kuruluşları ile toplumdaki çeşitli sınıfları (işçiler, işverenler, tüccarlar, memurlar vb.) temsil eden kuruluşlar mevcuttur. Türkiye ekonomisindeki değişimle beraber bu kuruluşların da yapısında ve karar alma sürecindeki etkilerinde de değişimler yaşanmıştır. Ülke içi müesseselerin faaliyetleri

üzerinde globalleşme süreci ile beraber çokuluslu şirketler, bölgesel ekonomik entegrasyon, hükümet dışı teşkilatlar(NGO), sivil toplum teşkilatları gibi yeni global ve bölgesel aktörlerin de etkili olmaya başladığı görülmektedir(Tonus, 2012: 129).

Tablo 20

2012 Yılı Türkiye Cumhuriyeti'nin Temel Ekonomik Göstergeleri

GSYİH	785,8 milyar \$
Kişi Başına GSYİH	10.498\$
GSYİH Büyüme Hızı	% 2,2
İhracat	152.462 milyar \$/
İthalat	236.545 milyar \$
Enflasyon Oranı	% 6,2
Dış Borç Stoğu	339.020 milyar\$ (Brüt)
Para Birimi	Türk Lirası(TL)
Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı	71/185
GSYİH'ninSektörel Dağılımı	Tarım %7,9, Sanayi %19,3, Hizmetler %67,5, İnşaat %4, 4
Genel Sanayi Üretimi	Madencilik ve taşocakçılığı, imalat sanayi, elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı, tekstil, gübre, otomotiv, gemi, plastik,
Genel Tarımsal Faaliyetler	Tahıl ürünleri, patates, kuru baklagiller, yağlı tohumlar, tütün, şeker pancarı, pamuk, meyveler, içecek ve baharat bitkileri, sebzeler,
Doğal Kaynaklar	Petrol, doğal gaz, taş kömürü, bor, linyit, demir, jeotermal, hidroelektrik, fosfat, kükürt, bakır,

Kaynak:TC Maliye Bakanlığı: Yıllık Ekonomik Rapor 2013,(www.ekonomi.gov.tr),

TC Kalkınma Bakanlığı: Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013, (www.kalkinma.gov.tr), TUİK,(www.tuik.gov.tr).

Türkiye ekonomisi 2000'li yıllara Uluslararası Para Fonunun (IMF) teknik ve finansal destekli bir mali uyum programı ile adım atmıştı. Döviz kuru çıpasına dayanan ve 2002 sonu itibariyle enflasyonu tek haneli değerlere düşürme amacıyla olan program, yürürlüğe girdikten bir yıl sonra Kasım 2000 krizi ile sarsılmış ve Şubat 2001 krizi ile birlikte sonlandırılarak, dalgalı kur rejimine geçiş yapılmıştı.

Türkiye ekonomisi, 2001 yılında gerçekleşen %5,7'lik küçülmenin ardından 2008 yılına dek yüksek büyüme hızlarına ulaşmıştır. Hükümetin 2002 yılından itibaren kararlılıkla uyguladığı ekonomik ve mali politikaların etkisiyle gelir ve giderler arasında uyumun gerçekleşmiş olması, bütçede faaliyet ve tasarruf artışı sağlamış, vergi gelirlerinde ise yüksek performans sayesinde bütçe gelirlerinde pozitif gelişmeler gözlenmiştir. Bu çerçevede merkezi yönetim bütçe giderlerinin GSYH'ye oranı ile faiz giderlerinin bütçe içindeki hem de GSYH içindeki oranı azaltılmış; bütçe açığının bariz şekilde düşürülmesiyle ve her yıl kararlı bir şekilde elde edilen faiz dışı fazla sonucunda kamu kesimi borçlanma gereğinde (KKBG) ve kamu borç stokunun GSYH'ye oranında önemli nispette düşüşler elde edilmiştir(Taban, 2011: 4-6).

Türkiye ekonomisi, 2008 yılı değerlendirilip diğer ülke ekonomileriyle karşılaştırıldığında, yaşanan küresel ekonomik krizin sonrasında pek çok Avrupa ülkesinden daha iyi performans göstermiştir. Yunanistan, Portekiz, İrlanda, İspanya hatta İtalya 2008 mali krizinin ardından büyük bir borç krizine girdiler. Aynı süreçte Türkiye'nin kamu borç yükünü yüzde kırk ve bütçe açığının milli gelire oranını yüzde üç'ün altına geriletmesi ekonominin güvenilirliğini arttırdı. Kamu maliyesi yönetiminde bu başarıyı takip eden diğer bir dönüşüm de sağlık ve eğitim harcamalarının, bütçe harcamaları içerisinde payının arttırılması yoluyla sağlandı. 2002'de iç ve dış güvenlik harcamalarının toplam bütçe harcamaları içerisindeki payı %12 seviyesindeyken bu oran 2011 bütçesinde %10 seviyesine geriletildi. Buna rağmen 2002'de eğitim ve sağlık harcamalarının toplam bütçe harcamaları içerisindeki payı %10 seviyesindeyken, 2011'de bu oran %17'ye yükseltildi(Yaşar, 2013: 236).

Türkiye'nin tablo 21'de verilen 2002-2012 yılları arasındaki ekonomik verilerine bakıldığında Türkiye ekonomisi 2001 krizinin ardından, doğru bir şekilde uygulanan mali ve ekonomik politikaların karşılığını almış ve hızlı bir şekilde büyüme sürecine girmiştir. Bu büyüme ve genişleme süreci 2008 yılına kadar devam etmiştir. 2008 yılının sonlarına doğru yaşanan Küresel Finansal Kriz tüm Dünya ülkelerini etkilediği gibi Türkiye ekonomisini de olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Finansal Krizin etkisiyle Türkiye ekonomisi 2009 yılında daralmış ve %4.8 küçülmüştür. Bu daralmadan sonra tekrar toparlanan ekonominin 2012 yılına kadar

büyümeyi sürdürdüğü görülmektedir. Fakat 2012’ye doğru büyüme hızının küçüldüğü görülmektedir

Tablo 21

Türkiye Cumhuriyeti’nin 10 yıllık Temel Ekonomik Göstergeleri

Yıl	GSYİH Milyar (\$)	Kişi Başına Gelir (\$)	GSYİH Büyüme Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat Milyar (\$)	İthalat Milyar (\$)
2002	230,5	3.492	6,2	10,3	29,7	36,06	51,55
2003	304,9	4.559	5,3	10,5	18,4	47,25	69,34
2004	390,4	5.764	9,4	10,3	9,4	63,17	97,54
2005	481,5	7.022	8,4	10,6	7,7	73,48	116,77
2006	526,4	7.586	6,9	10,2	9,7	85,53	139,58
2007	648,8	9.240	4,7	10,2	8,4	107,27	170,06
2008	742,1	10.438	0,7	10,9	10,1	132,03	201,96
2009	616,7	8.559	-4,8	14,0	6,5	102,14	140,93
2010	731,6	10.022	9,2	11,9	6,4	113,88	185,54
2011	774,0	10.466	8,8	9,8	10,5	134,91	240,84
2012	785,8	10.497	2,2	9,2	6,2	152,46	236,55

Kaynak: TC Maliye Bakanlığı: *Yıllık Ekonomik Rapor 2013*, (www.ekonomi.gov.tr), TC Kalkınma Bakanlığı: *Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2013*, (www.kalkinma.gov.tr), TÜİK, (www.tuik.gov.tr).

Ayrıca tablo 21’deki rakamlar bize Türkiye’de de işsizlik sorunun olduğunu açık bir şekilde ispatlamaktadır. Petrol fiyatlarındaki yükseliş, siyasal krizler, dünya siyasetinde ve Ortadoğu’da yaşanan gerginlikler, Avrupa Birliği ülkelerinde yaşanan krizlerin etkisi vb. etkenler bu durumun nedenleri arasındadır. İthalat ve ihracat hacimlerine baktığımızda ise Türkiye’nin ihracat rakamları hiçbir zaman ithalat

rakamlarını üzerine çıkamamıştır. Bu durum da Türkiye'nin dış ticaret açığı verdiği bir göstergesidir.

Türkiye ekonomisi diğer ülke ekonomileri gibi hem küresel kriz sürecinde, hem de krizin ardından dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelerden etkilenmiştir. Fakat, Türkiye ekonomisi krizden diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilere oranla, nispeten daha hızlı ve yüksek büyüme hızıyla çıkmıştır. Bunun en büyük sebebi Türkiye ekonomisinin esas dengelerinin genel olarak daha dayanıklı ve güçlü olmasıdır. 2012 yılında küresel ekonomideki yavaşlama eğilimine bağlı olarak Türkiye ekonomisindeki yüksek büyüme hızı gerilemeye başlamıştır. Küresel ekonomideki negatif gelişmeler, Avrupa Birliği'nde krizin derinleşmesi, bölgemizde artış gösteren jeopolitik gerginlikler ve yüksek seviyelerdeki petrol fiyatları ülkemiz ekonomisini de etkileyerek beklentilerin bozulmasına sebep olmuştur. İç talep büyük oranda daralmış, özel kesim tüketim ve başta yatırım harcamaları olmak üzere hızlı bir düşüş olmuştur(Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği [TOBB], Ekonomik Rapor, 2013: 52).

3.5.2.1. Türkiye Cumhuriyeti'nin İhraç Ettiği Başlıca Ürünler

Türkiye Cumhuriyeti'nin belli başlı ihracat ürünleri ve genel toplamdaki yüzdeler payları: Değerli taşlar, ve metaller, inciler, metal paralar %10,7, motorlu kara taşıtları ve aksam parçaları, motosikletler ve diğer kara taşıtları %9,94, kazanlar, makineler, elektrikli makine ve cihazlar, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları, %14,02, demir ve çelik %7,3, örme giyim eşyası ile örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları %9,08, mineral yağlar ve yakıtlar %5, demir veya çelikten eşya %4, plastikler ve mamulleri %3,29, şeklindedir(TÜİK, www.tuik.gov.tr).

3.5.2.2. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Pazar Ülkeler

Türkiye'nin ihracat pazarında Almanya %8,6 pay ile ilk sırada yer alırken, Almanya'yı %7,1 pay ile Irak izlemektedir. İhracat pazarında İngiltere %5,7 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri %5,4, Rusya Federasyonu %4,4, İtalya % 4,2, Fransa %4,1, ABD %3,7, ve İspanya %2,4'lik paylarla ihracat pazarlarımızı meydana getiren belli başlı ülkelerdir(TÜİK, www.tuik.gov.tr).

3.5.2.3. Türkiye Cumhuriyeti'nin İthal Ettiği Başlıca Ürünler

Türkiye geliştirmekte olan bir ülke konumunda olduğundan, ithalat ürünlerini genellikle sanayi ağırlıklı ürünler oluşturmaktadır. Mineral yakıtlar ve yağlar %25,41, değerli taşlar ve metaller ile demir ve çelik %11,9, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları %11,12, elektrikli makine ve cihazlar, ses kayıt sistemleri %6,9, motorlu kara taşıtlar, traktörler, motosikletler ve bisikletler %6,13, plastik ve mamulleri %5,29, organik kimyasal ürünler %2,14, yüzdelik oranları ile Türkiye'nin temel ithalat ürünleridir(TUİK, www.tuik.gov.tr).

3.5.2.4. Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Ticaretinde Başlıca Tedarikçi Ülkeler

İthalat yaptığımız başlıca ülkeler arasından Rusya %11,3 pay ile ilk sırada yer alırken, Çin ve Almanya %9,0'lık pay ile ikinciliği paylaşmaktadırlar. ABD ise %6'lık payla üçüncü sırada bulunmaktadır. İthalat yaptığımız diğer başlıca ülkelerin ithalattaki payları ise şu şekildedir: İtalya %5,6, İran %5,1, Fransa %3,6, İspanya %2,5 ve Hindistan %2,5'lik paylardır(TUİK, www.tuik.gov.tr).

3.5.3. Türkiye Cumhuriyeti'nin Güvenlik Politikaları

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar Türkiye'nin güvenlik politikası, biri coğrafi konum, diğeri komşu ülkelerle münasebetler olmak üzere, iki esas olgu göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Bu iki önemli etken, Türkiye'yi Avrupa, Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde ve bazen bu bölgelerin de ardında güvenlik sahasında mühim bir aktör olarak addetmiştir. Bu politikanın esas taşlarını “işbirliği” ve “ortaklık” meydana getirmektedir. Bu çerçevede, başka ülkelerle dostça bağlar kurulması ve sürdürülmesi, ikili ve çok taraflı metotlarla bölgesel ve enternasyonal işbirliğinin geliştirilmesi, çatışmaların barışçı metotlarla çözülmesi ile bölgesel ve enternasyonel barışın, istikrar ve refahın artırılması Türk dış politikasının temel hedefini meydana getirmiştir. İyi komşuluk, hakimiyet, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı ve iç işlerine müdahale edilmemesi gibi başlıca prensipler bu politikanın esas öğelerini ortaya çıkarmaktadır(<http://www.mfa.gov.tr>).

Dünyadaki en büyük daimi orduya sahip devletler sıralamasında (Çin, ABD, Rusya, Hindistan ve Kuzey Kore'den sonra) altıncı sırada yer alan ve 793.000 askeri personeli ile NATO'nun Avrupalı üyelerinin askeri gücünün % 27'sini meydana getiren Türkiye, NATO ve enternasyonal barışı müdafaa operasyonlarındaki deneyimiyle Afganistan (ISAF), Bosna (SFOR II) ve Kosova'da (KFOR) stratejik misyon yüklenmiştir. Büyük askeri harcamaları ve insan gücüyle Türkiye, AB güvenlik ve müdafaasına önemli yardımı sağlayabilecek yeterliliktedir: Türkiye'nin 2004 yılında GSYH'sının %2.59'u olan askeri harcamaları tüm NATO ülkeleri arasında nispeten en yüksek olanlar içindedir(Efe, 2007: 141). Bulunduğu jeopolitik konumu gereği iç ve dış tehditler karşı güvenlik tedbirini elden bırakmak istemeyen ve bu nedenle orduya önem veren Türkiye, Dünya'nın sayılı ordularından birini oluşturmuştur. 11 Eylül saldırıları sonrası değişen küresel düzen, başta Ortadoğu olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan iç ve dış savaşlar ile işgaller ordunun güvenlik bağlamında önemini bir daha gözler önüne sermiştir.

Son olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenlik gereksinimlerinin ve tehditlerin tespit edilmesini ve milli güvenlik anlayışının oluşmasını sağlayan asli aktör ve esas belirleyici müessese, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'dir. TSK'nin temel konumunun haricinde, yetkileri, mesuliyeti ve güçleri asimetrik olan diğer paydaşlar ise Dış İşleri Bakanlığı, Emniyet birimleri (Polis teşkilatı), diğer bakanlıklar (başta Milli Savunma Bakanlığı olmak üzere), hükümet, TBMM, MGK, MİT ve Genelkurmay Başkanlığı gibi askeri ve sivil bürokratik aktörler olarak isimlendirebileceğimiz paydaşlardır. Bununla birlikte, akademik camia, sivil toplum teşkilatları, belediyeler ve üniversiteler gibi sivil yönü nispeten daha belirgin olan sivil aktörlerin ve inisiyatiflerin bilhassa araştırma merkezlerinin gelişmesine paralel olarak güvenlik politikalarının tespit edilmesinde seslerini duyurmaya başladıkları görülmektedir(Aras, Toktaş ve Kurt, 2010: 172-173).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ DÜNYA ÜLKELERİNİN ORTADOĞU POLİTİKALARI:

OYUN TEORİSİ ANALİZİ

Siyaset ve politika eş anlamlı kelimelerdir. Günümüz literatüründe bu iki kelime kullanılmaktadır. Bu iki kelime eş anlamlı olarak kullanılıyor olsa da köken ve kültür bakımından farklıdır. Politika, (politics), eski Yunanca'da "şehir" anlamında kullanılan "polis" kelimesinden oluşmuştur. Polis, her şeyin başı ve sonu olan şehir devletini, halkın vatandaşı olmaktan onur duyduğu bir siyasi yapıyı ifade eder. Buna ek olarak, polis, devlet anlamında; politeia, anayasa veya cumhuriyet; politike, devlet yönetme sanatı; siyaset, devlete ait işler; politikos, devlet adamı; politis, vatandaş anlamında kullanılmaktadır (Akyüz, 2009: 94).

Kavram olarak politika; kapsamlı olarak düşünüldüğünde: belirli bir hedefe ulaşabilmek adına karar alınması ve bu kararın uygulamaya geçirilmesi şeklinde ifade edilebilir (Savaş, 2008: 13). Dış politika ise; ülkelerin dış platformlara yönelik olarak oluşturduğu karar, davranış ve amaçların tümüdür ve bir ülkenin karar alıcılarının, farklı devletler veya farklı uluslararası birimlere yönelik olarak geliştirdiği bir izlem yada planlı hareketler yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Ak: 2009: 9).

Bir devletin dış politikasının amaçlarını ve hedeflerini belirleyen faktörlerin başında ekonomik güç gelmektedir. Ekonomik etkenlerin iki yönden önemli olduğunu ifade etmek mümkündür. İlki, ekonomik güç, milli gücün önemli bir unsurudur ve milli güce katkı sağlayan en önemli aktörlerden bir tanesidir. İkincisi, ekonomik güç refahın kaynağıdır. Ekonomik gelişimin ile büyümenin ve sanayileşmenin seviyesi, devletin dış politika hedeflerini tespit etmede ve bu hedeflere ulaşmada önemli bir unsurdur. Devletlerin dünyadaki politik ve iktisadi konularda aldıkları rol, iktisadi gelişmişlik seviyeleri ile doğru orantılıdır. Gelişmiş ülkelerin milli çıkarları sadece kendi ülke sınırları içerisindeki çıkarları değil, ağırlıklı olarak uluslararası çıkarlardır. Bu bağlamda gelişmiş ve zengin ülkeler bu çıkarlarını sürdürecektir, kollayacak ve koruyacak araçlara her daim sahip olmak isterler. Gelişmiş sanayiye sahip ve dünya ekonomisinde söz sahibi ve baskın olan devletlerin aynı zamanda askeri

bakımdangüçlü olmaları tesadüfi bir durum söz konusu değildir.Çünkü askeri güç, iktisadi kapasitelerin bir işlevidir(Bozdağlıoğlu, 2012: 104-105).

4.1. Amerika Birleşik Devletleri'nin(ABD) Ortadoğu Politikaları

Dünyanın lokomotif ekonomisine sahip olan ABD, günümüz dünyasında küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası iktisadi ve mali baskılara karşı çok duyarlı bir hale gelmiştir. Dünya enerji tüketiminde lider olan ABD, petrol ithalatına ve petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı bağımlı hale gelmiştir. Olağanüstü ulusal özelliklerinden ve güçlü ekonomik yapısından dolayı ABD, gerek soğuk savaş gerekse sonrasında, dünya politikasını etkileyen ve belirleyen politikalar yürütmüştür. Sanayileşmesinin sonucu olarak, sermayesinde artış görünenABD'nin, ilk etapta Amerika kıtasında, ikinci etapta Pasifik Okyanusu'nda, son olarak da ikinci Dünya Savaşı'nın ardından da dünya politikasında hâkimiyet kurma politikaları gütmesine sebep olmuştur. İlk başlarda bölgesel jandarma rolü üstlenen ABD, Soğuk Savaş ile birlikte, başta Ortadoğu olmak üzere dünya'nın jandarmalığı rolüne soyunmuştur(Efegil, 2013: 141).

Uluslararası düzeninin ve bu düzendekigelişmelerin bölgesel politikaya tesirikonusu tartışmalı bir konudur. Ortadoğu'nun sahip olduğu jeostratejik konumtarikh boyunca dünyada söz sahibi ve etkin olan devletlerin ilgi odağı olmuş, bu nedenle Ortadoğu uluslararası düzendeki güç dağılımı ve dengesinden her zaman etkilenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan dünya düzeninde en önemli aktör olarak ortaya çıkan ABD, Ortadoğu'da da baskın bölge dışı aktör konumuna çok kısa zamanda ulaşmıştır. Yine aynı şekilde oluşan dünya düzeninde ortaya çıkan ABD-SSCB rekabeti ve çekişmesi Ortadoğu politikasını etkilemiştir. Dolayısıyla SSCB'nin Ortadoğu'da olası bir hakimiyetini önlemek, özellikle de bu doğrultuda Körfez petrollerinin Batı'ya güvenli ve uygun fiyatlarla taşınmasınısağlamak Soğuk Savaş zamanlarında ABD'nin bölge politikasının en önemli ayaklarından bir tanesini oluşturmuştur(Altunışık, 2009: 70). Soğuk savaş öncesinde olduğu gibi sonrasında da ABD'nin Ortadoğu politikasını belirleyen temel faktör şüphesiz ki çıkarlarıdır. Ortadoğu'nun Dünya petrol rezervi bakımından birinci sırada olması tüm ülkelerin dikkatlerini Ortadoğu'ya yöneltmiştir. Dünya'nın en zengin ülkesi olan ABD'de enerji açığını kapatabilmek için rotasınıpetrol zengini Ortadoğu'ya çevirmiştir.

ABD'nin petrole olan bağımlılığı Ortadoğu politikalarının belirlenmesinde rol oynamıştır.

ABD'nin Ortadoğu politikasının en önemli ayağını enerjiye olan ihtiyacı belirlemektedir. ABD'nin petrole muhtaç oluşu yaşamsal bir çıkar sorunu olarak ifade edilmektedir. Bu sebeple, Ortadoğu enerji kaynaklarının batıya güvenli, ucuz, aksamadan ve sağlıklı bir şekilde taşınması ABD'nin en önemli ve öncelikli dış politikalarından bir tanesidir. ABD'nin Ortadoğu'da yürüttüğü bir diğer önemli politikası ise İran'ın çevrelenmesidir. İran islami devrim öncesi ABD ile dost ve müttefik devletolan İran günümüzde ABD tarafından küresel terörü destekleyen ülkeler arasında kabul edilmektedir. Bu sebepten dolayı da çeşitli baskı ve ambargo altında tutulmaktadır. ABD'nin İran'a karşı olan sert tutumu 11 Eylül saldırılarının ardından daha da şiddetlenmiştir. İran'ın barışçıl amaçlı olduğunu öne sürdüğü nükleer enerji çalışmaları ABD tarafından sert bir şekilde eleştirilmektedir. ABD girişimleri neticesinde BM'den İran'a ambargo uygulanması kararı çıkmıştır. İran ile ABD'nin Ortadoğu'daki en büyük müttefiki olan İsrail arasındaki karşılıklı tehditler de ABD'nin İran'a karşı bir tutum sergilemesine sebep olmaktadır (Akbaş, 2011: 7).

Son olarak Birleşmiş Milletlerin kitle imha silahları (KİS) ile ilgili yeterli delil ve belge olmadığı hakkındaki raporuna karşın Mart 2003'te Irak'ın işgal edilmesi ve gerçekten Irak'ta KİS'in bulunamamış olması, işgalin altında farklı nedenlerin yattığını ispatlar niteliktedir. ABD'nin Irak'ı işgalinin temel ve en önemli sebeplerinden bir tanesi Irak petrolü üzerinde hâkimiyet kurmakla beraber hegemonyanın maddi temelini devam ettirebilmek ve bu hegemonyayı kuvvetlendirmektir. Gün geçtikçe ABD'nin Ortadoğu petrolüne bağımlı hale gelmesi, Irak petrolünün kontrolünü ve güvenliğini ABD için öncelikli ve yaşamsal bir konuya dönüştürmüştür. Bu sebeptendir ki ABD yönetimi her ne kadar ortaya farklı sebepler atsa da ABD'nin Irak'ı işgal etmesindeki en önemli sebeplerden bir tanesi, Irak petrolü üzerinde tam hâkimiyet kurmaktır. Gerçekten Chevron ve Halliburton gibi Amerikan petrol şirketlerinin savaşla birlikte fazla kâr elde etmeleri, Amerikan ordusunun Irak'ı işgal ettikten sonra tarihi yerlerin, müzelerin ve milli arşivlerin yağmalanmasını görmezden gelirken, Petrol Bakanlığı'nın koruma altına alınması ve Avrupalı petrol şirketlerinin Irak hükümeti ile yaptığı antlaşmaların Amerikan yönetimince iptal edilmesi bu durumun en belirleyici kanıtlarıdır. 11 Eylül saldırısının ardından yalnızca Irak'ın

işgalinde değil, Afganistan'ın işgalinde ve genel olarak Ortadoğu ve Afrika'ya yönelik ABD ilgisinin artmasında da tabii kaynaklara sahip olmak vehakimiyeti güçlendirmek başlıca sebepler arasında yer almaktadır (Ataman ve Gökcan, 2012: 217-218). Bu bağlamda yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda rahatlıkla ifade edilebilir ki: Birleşmiş Milletlerin KİS ile ilgi bulgunun olmadığı raporuna rağmen ABD'nin Irak'ı 2003'te işgal etmesi ve işgal sürecinde Irak'ta yaşanan hertürlü olaylara göz yumarken, petrole yönelik koruma politikaları izlemesi, şüphesiz ki ABD'nin Ortadoğu politikalarını belirleyen faktörün petrol olduğunu ispatlar niteliktedir.

4.2. Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu Politikaları

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının akabinde “Yakın Çevre” olarak gördüğü eski Sovyet bölgesi dışında kalan coğrafyalara yönelik dış politikasını gözden geçiren ve etkinliği zayıflayan Rusya Federasyonu, Putin döneminde bu durumunu revize etme arayışlarına yönelmiştir. Rusya uluslararası siyasi arenada ve özellikle Ortadoğu coğrafyasında daha etkili bir dış politika yürütmeyi hedeflemiştir. 90'lı yıllarda Batı ile iyi ilişkiler sürdürme fikri üzerine kurulan ve başarısız olduğu ortaya çıkan dış politikadan vazgeçilmiş, Sovyetler Birliği zamanındaki küresel aktör ve güç olma savı tekrar gündeme gelmiştir. Rusya'nın bu yeni dönemde dış politika anlayışını belirleyen en önemli üç etken şöyledir: 90'lı yıllar boyunca ihmal edilen ve iyi idare edilemeyen iç politik ve sosyal dönüşümün dengeli ve kontrollü bir dönüşüm haline getirilmesi, İç politik dengenin oluşturulmasından sonra iktisadi gelişmenin sağlanması maksadıyla enerji tabanlı bir dış politika geliştirilmesi, Rusya'nın uluslararası ortamlardaki rolünün geliştirilmesi ve dinamikliliğinin oluşturulması ve bu kapsamda politik, iktisadi ve sosyal stratejilere önem verilmesi (Şir, 2009: 30).

Rusya, tarih boyunca Ortadoğu'da söz sahibi olan etkili aktörlerden bir tanesi olmuştur. Rusların Ortadoğu'da nüfuz kurmasında ve daha sonrasında bu nüfuzun kırılmasında Filistin meselesi çok büyük bir role sahiptir. 1956 Süveyş çıkarmasında Mısır'a destek olarak Ortadoğu'ya adım atan Sovyet Rusya, akabinde Arap-İsrail harplerinde ve Filistin meselesinin çözümünde açık bir şekilde Arap Ülkelerine destek vererek Ortadoğu'da etkisini ve ağırlığını artırmıştır. Filistin meselesinin barışçıl bir yolla çözümüne yönelik ABD'nin liderliğinde 1979'da Camp David ile başlayan

görüşmeler süreci ise, Sovyetler Rusya'sının Ortadoğu'daki etkinliğinin giderek yok olmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliğinin aynı sene Afganistan'ı işgal etmeye başlaması da Ortadoğu'daki ağırlığını bir başka cenahta devam ettirmeye yönelik olmuştur. Gorbaçov dönemi ve 90'lı yılların ilk yarısı, Rusya'nın Ortadoğu'daki varlığının sona erdiği dönem olmuştur. Bu durumun 2000'li yılların ortalarına kadar sürdüğü görülmektedir. Her ne kadar 1996 da Primakov'un dışişleri bakanı olmasından sonra Ortadoğu, Rus dış politikasında tekraryer bulmaya başladıysa da, Rusya'nın Ortadoğuya asıl dönüşü, 2003 yılı başlarından itibaren ABD'nin Irak'ı işgali sürecinde Putin'in, işgali önlemeye yönelik mücadelesidahilinde olmuştur(Purtaş, 2008: 46-47).

Bu yakınlaşma sürecinde Rusya Federasyonu'nun Ortadoğu politikasının en önemli ayakları, güvenlik çıkarları, kendi etkisini artırmanın yanı sıra, Ortadoğu'daki ABD etkisini azaltmak, ABD'ye karşı Ortadoğu da denge politikası kurmak, bölgedeki ülkelere sattığı askerî teknolojiden kazanç elde etmek, dünya enerji pazarlarına hâkim olmak ve Rusya Federasyonu'nun dünyada yeniden söz sahibi ve küresel bir güç olduğunu ispatlamak şeklinde açıklanabilir. Bu hedeflerigerçekleştirme konusunda Rusya Federasyonu'nun günümüze kadar başarılı bir şekilde geldiğini ifade etmek doğru bir tespit olacaktır.Rusya Federasyonu'nun bu başarısında Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler karşısında izlediği politika ve Ortadoğu'dakisıkıntılarla ilgili davranışları etkili olmuştur. Rusya Federasyonu'nunOrtadoğu'daki sıkıntılara yaklaşımı ise şu şekilde olmuştur. Rus yetkililer, İran'ın nükleer çalışmaları ile Suriye'de yaşananlar başta olmak üzere tüm problemlerindiplomasi yoluyla çözüme kavuşmasını istemektedirler; Rusya Federasyonu Ortadoğu'ya bölge dışından yapılan müdahalelere karşı çıkmakta ve elinden geldiğincebu müdahaleleriönlemeye çalışmaktadır; Rusya Federasyonu, problemlerin Birleşmiş Milletler çatısı altındaçözülmesini talep etmektedir.Rusya Federasyonu, neredeyse bu coğrafyadakitüm problemlerde arabulucu olma isteğinde bulunmaktadır. Bu politikalarlaRusya Federasyonu çok kısa zamanda Ortadoğu devletlerinin de güvenini kazanmış ve bu coğrafyadaetkisini arttırmaya başlamıştır(Kemaloğlu, 2012: 14).

4.3. İran'ınOrtadoğu Politikaları

Sovyetler Birliğinin çökmesi ile birlikte Soğuk Savaş Döneminde çatışmaların kilit noktasını oluşturan ideoloji, yerini iktisadi mücadelelere, bölgesel ve etnik çatışmalara bırakmıştır. Oluşan bu Yeni Dünya düzeninde petrol ise önemli bir sermaye maddesi oluşunu sürdürmeye devam etti. Ortadoğu'da Hazar Havzası ve Basra Körfezi gibi dünyanın en önemli petrol rezervlerinin bulunduğu bölgeler içerisinde bulunan İran, bu dönemde de enerjiye dayalı uluslararası politikadan etkilenen devletlerin içerisinde de kendine yer bulmuştur. Suudi Arabistan'nın ardından OPEC'in ikinci büyük petrol üreticisi ve dünyanın tespit edilen petrol kaynaklarının yaklaşık olarak %10'una sahip olan İran; Kafkasya, Orta Asya, Güney Asya, Basra Körfezi ve Ön Asya'daki devletlerle sınır komşusu olmasının yanı sıra bu bölgedeki devletlerle tarihi ve kültürel bağlara sahiptir. İran'ın bu özelliği enerji güvenliği ve dünya enerji fiyatlarının belirlenmesi gibi durumlarda Tahran'a çok önemli bir rol üstlenmeimkanı sağlamaktadır. Jeopolitik bakımdan stratejik bir duruma sahip olan İran, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının akabinde Ortadoğu'da ağırlığının artması beklenen devletlerin başında yer almıştır(Gökçe, 2011: 162-163).

1980 – 1988 yılları arasında gerçekleşen ve 1 milyon insanın hayatını kaybettiği İran – Irak Savaşı, 1991'deki Birinci Körfez Savaşı ve akabinde ABD'nin Ortadoğu'ya yerleşmesi, ayrıca 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal ederek Irak'a yerleşmesi İran'ın dış politikalarına yön veren gelişmeler olmuştur. ABD ve İsrail karşıtı politikalar izleyen İran'ın bu politikası iç siyasette de kuvvetli bir destek bulan bir politikadır. İran'ın bu politikası, hem İslam Dünyasında hem de ABD ile az yada çok boyutlarda problem yaşayan devletleri içerisinde (Küba'dan Çin'e, Kuzey Kore'den Venezüella'ya dek) İran'ın itibarını yükseltmektedir. Bu doğrultuda İran'ın güvenlik ve savunma anlayışında üç temel hedefin ön plana çıktığını ifade edebiliriz. İlk hedef, dışa bağımlılığı önlemek ve her bakımdan kendi kendine yetebilen bir devlethaline gelmektir. İkinci hedef, İran'ın caydırıcılık kapasitesini yükseltmek, askeri bakımdan çeşitli tehditlerle baş edebilecek seviyelere getirmektir. Son olan üçüncü hedef ise şöyledir: İran'ı değişen yeni stratejik düzene uygun olarak Ortadoğu ve Avrasya'da etkili, güçlü ve alternatifi olmayan bir güç haline getirmektir(Doster, 2012: 45).

İran'ın Ortadoğu ve dış politikasını üç kategoriye ayırabiliriz. Birincisi İran İslam Devrimi öncesi politika, ikincisi devrim sonrası ve son olarak üçüncüsünü günümüz Ortadoğu ve dış politikalarıdır.

İran'ın İslam Devrimi öncesi politikası; yani Şah dönemi politikası İran ABD ile doğalmüttefik konumdaydı. Bu dönemde ABD ve İran dostane ilişkiler yürütmüş İran ABD'den çok sayıda silah satın almıştır. Şah'ın amacı İran'ı dünyadaki sayılı konvansiyonel güçler arasına sokmak iken; ABD'nin İran'a çok sayıda silah satmasının en önemli nedeni ise 1000 km'lik Körfez kıyısı olan tampon bölgeyi Sovyetler Birliğine karşı İran vasıtasıyla korumaktır. Bu bölge aynı zamanda petrol rezervlerinin en yoğun olduğu bölgedir. ABD stratejik olarak önemli bir yere sahip olan bu bölgeyi İran'ı silahlandırarak güvence altına alma politikaları izlemiştir (Arı, 2007: 344-345).

Devrim sonrası politikaya bakacak olursak Devrimin ardından Başbakan olan Bazargan ABD ile olan doğal müttefikliği sonlandırmış ve bundan sonra bütün ülkelerle eşitlik ilkesi dikkate alınarak temaslarda bulunulacaktır. Bazargan'a göre İran'ın dış politikası bundan böyle bağlantısızlık ilkesi dikkate alınarak uygulanacaktır. Bu bağlamda ABD Sovyetler Birliği ve diğer ülkelerle yapılan bazı antlaşmalar fesih edilmiştir (Arı, 2007: 357).

Son olarak günümüz İran'ın politikalarına bakacak olursak Devrim öncesi politikanın tam tersi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Irak savaşı, Körfez Savaşı, İsrail ile ABD'nin müttefikliği ve son olarak ABD'nin Irak'ı işgal etmesi İran için tehlike çanlarının çalmaya başladığının bir göstergesidir. Yaşanan bütün bu gelişmeler karşısında İran ABD karşıtı ülkelere yakınlaşmaya başlamıştır. İran özellikle ABD'nin Ortadoğudaki varlığını istemeyen Rusya'ya yakınlaşarak birinci müttefiki konumuna gelmiştir. İran bu dönemde Çin, Venezüella, Kuzey Kore, Küba gibi ABD karşıtı ülkelerle de yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır. Tüm bu politikaların tek bir amacı vardır; ABD'nin Ortadoğu'ya tamamen yerleşip güçlenmesini engellemektir. Dolayısıyla İran ABD karşıtı ülkelerle yakınlaşarak Ortadoğu da ABD'ye karşı denge politikası kurmaya çalışmaktadır.

4.4. İsrail'in Ortadoğu Politikaları

Ortadoğu'nun Arap devletleri ile arasının pekte iyi olmadığı, bir dönemler yakın ilişkiler iyi olan Türkiye'yi de kaybetme durumuna gelen İsrail, aynı zamanda Ortadoğu'daki varlığını tanımayan İran'ı kendi perspektifinden varoluşsal bir tehdit olarak kabul etmektedir. Böyle bir durumda geçmişte olduğu gibi günümüzde de İsrail'in en yakın müttefiki ABD'dir. Fakat, Soğuk Savaş'ın son bulmasının akabinde Sovyet tehdidi Ortadoğu'da sona ermiştir. Bu bağlamda Ortadoğu'da ABD için İsrail gibi bir dostu duyulan ihtiyacın gittikçe azaldığı tespit edilmiş, beraberinde İsrail ile ABD arasındaki yakın ve özel ilişkinin gözden geçirilmesini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda, ABD'deki bazı çevreler tarafından İsrail'in ABD için artık stratejik konuma sahip bir devlet olarak dikkate alınmayacağı söylemleri duyulmaya başlanmıştır. İsrail, ABD açısından stratejik konumunun azalmadığını ispatlamak amacıyla ABD'nin küresel terörizmle mücadelesine katılmakla birlikte, üstelik ABD'nin bu konudaki söylemlerini kullanarak Hizbullah'a karşı Lübnan'da, Hamas'a karşı da Gazze'de rahat bir şekilde operasyonlar yapma fırsatını bulmuştur. Fakat İsrail'in bu tür politikalarına karşı yapılan uluslararası çağrılar dikkate almayışı ve akabinde başlayan Arap Baharı'nın getirmiş olduğu belirsiz konjonktürel ortamda tek başına kalmasına neden olmuştur. İsrail, siyasi yalıtılmışlığını aşmak, Ortadoğu'da etrafını çevreleyen devletleri dengelemek amacıyla yeni müttefik arayışına yönelmiştir (Ağdemir, 2012: 112-113).

1978 yılındaki Camp David Sözleşmesi'ye, İsrail'i merkez alan bir Camp David düzeninin oluşturulduğunu; düzenin iki başrol oyuncularından bir tanesi olan ABD'nin bu düzenin sürdürülmesini savunduğunu, Arap Baharı'na destek vermekle birlikte bu süreci yönetmek istediğini dile getirmektedir. Aynı şekilde, İsrail'in Arap Baharı'nı bariz bir şekilde desteklemediğini ilan etmesinin de benzer nedene dayandığı iddia edilmektedir. Tekrar Ortadoğu'da meydana gelen benzer karışıklıklar, coğrafyaya belirsizlik ve istikrarsızlık getireceğinden, İsrail tarafından temkinli karşılanmakta, Ortadoğu'daki otoriter düzenlerin yıkılması, İslam'ın siyasi olarak güçleneceği fikrileri İsrail tarafından bir tehdit olarak görülmektedir. Bu toplum hareketlerinden en çok rahatsız olan devletlerin başında gelen İsrail'in endişesinin bir diğer sebebi ise, Mısır'ın toplum hareketleri sonrasında demokratikleşerek ikinci bir

Türkiye olması ve Mısır'ın İsrail'i eleştirir bir ülke haline gelme endişesidir(Akbaş, 2012: 57).

İsrail, Ortadoğu'yu, halen istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bir coğrafya olarak kabul etmektedir. Ayrıca İsrailli devlet adamlarına göre, İsrail, bu coğrafyadaki ülkelerin farklı tehditlerine maruz kalan küçük ve savunmasız bir ülkedir. Bu sebeple uluslararası ve bölgesel düzendeki kökten değişimler, İsrail'in Soğuk Savaş anlayışında herhangi bir değişime etkisi olmamıştır. Şöyleki: İsrail, bölgesel güvenlik temaslarını, ülkeden ülkeye ilişkiler temelinde kabul etmekte ve bu sebeple güçlü bir orduya sahip olma yönünde kırılmaz önyargılara sahip olmaktadır. Bu mantalite, nükleer silah teknolojisine sahip olmayı ve konvansiyonel silah gücüne karşılık saldırı maksatlı savunma taktiğini benimsemeyi gerekli kılmaktadır. İsrail savunma kuvvetlerine göre, olası bir tehdidi, kendi ülkeleri yerine tehdidi yapan devletin topraklarında karşılamak en mantıklı savunma taktiğidir. Bu taktiği uygulamanın asıl nedeni ise, İsrail'in yeterli sayıda askere, stratejik derinliğe ve bölgesel dostlara sahip olmayışındandır. İsrail'de dış politika, milli güvenliği korumaya yönelik çalışmalara harcanmaktadır. Son derece güçlü askeri yapının varlığını ve Washington ile sıkı güvenlik ilişkilerini korumayı, İsrail'in devlet adamları İsrail'in güvenliğini sağlama yönünde birinci öncelikli ilkeleri olarak ifade edilmektedir(Efegil, 2013 56-57).

4.5. Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları

1970'li ve 1980'li seneler yalnızca Türkiye tarafından değil, birçok Batı ve Doğu Bloku Devleti tarafından da sert blok politikalarının yitimi olduğu, devletlerin ikili temaslara girdiği ve bu temaslara siyasi olmaktan ziyade daha çok reel politikalar dayanan ve daha çok çıkarların ön planda tutulduğu politikalar dönemi olmuştur. Özellikle 1980'den sonra kapitalist iktisadi sistemin ve liberal görüşün dünya genelinde yaygın bir hâl alması, Sovyet komünist ekonomik sistemin devre dışı kalmaya başlaması ve bu bağlamda birden fazla Doğu Bloku devletinde yeniliklerin yaşanması küresel konjonktörde doğal olarak etkilemiştir. Türkiye de doğal olarak bu dalgalanmanın etkisinde kalmış ve 80'ler boyunca dış politikasını ABD'nin dış politikasına yakın fakat kendi bölgesel ve milli çıkarlarını da göz önünde bulundurarak sürdürmeye çalışmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin iç ve dış politikasına yönelik

olarak problemin yaşanması ve yapılan dış politikalarının gerçekleşmemesi Soğuk Savaş'ın sona ermesine, yani 90'lı yıllara çok büyük sıkıntılar bırakmıştır (Bağcı ve Akçiçek, 2013: 9).

Yıllar boyunca Ortadoğu coğrafyasında kendi menfaatleri doğrultusunda ya etkin olmayan ve bu coğrafyaya müdahil olmak istemeyen veya Batı bloğunun politikaları dahilinde politika izleyen ve hareket eden Türkiye, 80'li senelerde İran-İrak harbinde aktif tarafsızlık politikasıyla başlayarak özellikle Soğuk Savaş'ın ardından kendi çıkarları doğrultusunda genellikle Ortadoğu, devlet bazında ise Irak İran ve Suriye'ye yönelik olarak daha etkili ve müdahaleci bir politika yürütmeye yönelmiştir. Bu doğrultuda son zamanlarda Türk-Amerikan ilişkilerinin gündemindeki ağırlıklı mesele; Irak'ta meydana gelen durumların Türkiye'yi etkileyebilecek oluşudur. Irak'a Amerikan müdahalesinin gündeme geldiği 2001 senesi sonlarından itibaren Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, Irak'ın kuzeyinde yeni bir ülke kurulmasına izin vermeyeceği, Irak Türklerinin mal ve can güvenlikleriyle beraber diğer haklarının korunması gibi konuları sürekli gündeme taşımıştır. ABD ve Türkiye, birçok alanda aynı menfaatlere sahip olmalarına karşın bu konuda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Kuzey Irak'ta olası bir Kürt devletinin kurulmasının, Türkiye açısından oluşturacağı tehlikelerin boyutu büyük gerçektir. Dolayısıyla ABD ve Türkiye ilişkilerinin tekrar eski günlerine ulaşabilmesi için Irak'ın geleceğinin Türkiye'ye tehdit oluşturmayacak bir şekilde belirlenmesi ve çözülmesi ile mümkün olacaktır (Ayata, 2010: 6-7).

Ayrıca 2000'li yıllara kadar Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik dış politikasını birinci derecede güvenlik kaygıları şekillendirmiştir. 2000'li yılların başından itibaren, değişen uluslararası ve bölgesel dengeler Türkiye'nin bölgeyle ilgilenmesinin önünü açmıştır. Türk dış politikasındaki güvenlik kaygılarının ağırlığının azalması Türkiye'nin Batı'ya bağımlılığını azaltırken başta Ortadoğu olmak üzere yakın çevresinde etkinliğinin artmasını sağlamaktadır. Son yıllarda ortaya koyduğu barış sağlama amaçlı açık diplomasiye dayanan politikasıyla Türkiye, hem kendisi siyasi ve ekonomik kazanç sağlarken hem de bölgenin istikrar ve refahına katkı sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye, Ortadoğu'da mevcut sınırları koruma dengeleri sürdürme ve yeni sorunları engelleme çabası içindedir. Türkiye bölgedeki devletlerin toprak

bütünlüklerinin korunmalarını savunurken, bölgede yeni kamplaşmalara da karşı durmaktadır(Şahin, 2010: 20).

Son olarak, son zamanlarda izlenen politikalar Filistinlileri İsrail'e karşı savunan söylem ve tutumlar Türk Hükümeti'ne Arap dünyasında saygınlık kazandırmış olsa da, böyle bir durumu Ortadoğu gibi otoriter yönetim sistemi ile yönetilen bir coğrafyada bir avantaj olarak görmeyanlış olacaktır. Bütün otoriter sistemlerde olduğu gibi Ortadoğu devletlerinde de bu sistem için en büyük tehlikenin halk olduğu kabul edilmektedir. Halkın yapacağı ayaklanmaların kısa sürede ve kolay bir şekilde muhalefet hareketlerine dönüşebileceğinden rejimler milletlerinin başkalarına destek olmasından hoşnut olmazlar. Bu sebeptendir ki Arap halkının desteğini kazanmak, Arap devletlerinin desteğini kaybetmenin en basit ve kısa yoludur(Turan, 2010: 57).

4.6. Oyun Teorisi

Ekonomi ilminin aşağı yukarı tüm evrelerinde ekonomik öğelerin stratejik hareketleri önemli bir role sahiptir. Ekonomi teorisinin metodolojik bir alt ilim dalı olarak kabul edilen oyun teorisi, stratejik ve rasyonel bakımdan iktisadi karar mercileri arasındaki ikili ilişkilerin çözümünde kullanılan biçimsel araçları temin etmekte ve böylece ekonomiye hizmet edebilen ve birbirine benzeyen ortak bir dili kullanım fırsatı sağlamaktadır. Son zamanlarda yapılan incelemeler ve araştırmalarda, sanayi iktisadından iktisat politikası teorilerine kadar iktisat ilminin tüm alanlarında oyun teorisinden yararlandığı gözlemlenmiştir. Teknolojideki ilerlemeler ve gelişmeler toplumun hayatını ve davranışlarını etkilediği kadar firma ve tüketici davranışlarına aynı derecede yön vermektedir. Genelde küreselleşme olarak kabul edilen bu süreçte politik oluşumların yerini iktisadi temele dayalı, bölgesel ve küresel işbirlikleri almaktadır. Teknoloji gibi bir avantajı sahip olan iktisadi karar birimleri rekabetten ekstreman zam değer elde edebilmektedirler(Çoban, 2011: 119).

4.6.1. Oyun Teorisi Kavramı

Oyun teorisi, kaynakların sınırlı olduğu bir yerde iki veya ikiden fazla karar biriminin bölüşüm sürecini analiz eden bir modeldir. Oyun modellerinde karar alıcılar “oyuncu” olarak kabul edilirken, bu oyuncular belirli bir kazanç sağlamak maksadıyla seçim yapmaktadırlar (Bilek, 2012: 4). Matematikçi ve İktisatçıların bakış açısından oyun teorisi tanımlandığında ise iki yada ikiden fazla rakibi belirli kurallar dahilinde bir araya getirerek karşılıklı olarak çelişen olasılıklar karşısında, birbirlerine karşı en doğru stratejiyi tespit etme yöntemi ile karşılaşmaktayız (Özer, 2004: 7). Bu doğrultuda kavram olarak *Oyun Teorisi*: sonucu sadece bir oyuncunun tercihine yada talihine bağlı kalmayan, aynı zamanda öteki oyuncu veya oyuncu gruplarının yaptığı tercihler de bağlı olan yarışma ve mücadele durumlarını incelemek için kullanılan matematiğin yeni gelişen bir dalıdır. Ekonomi bilimi ile olan bağıni değerlendirecek olursak oyun teorisi, ekonomik faaliyetlere yönelik rasyonel ve en karlı kararın verilebilmesi adına geliştirilmiş bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir (Keskin, 2009: 5-6).

Oyun teorisinde oyun, oyuncu ve strateji kavramları önemli bir yere sahiptirler. Bu kavramları şu şekilde ifade edilebilir. Mücadele içeren herhangi bir olaya “oyun” denilirken, oyunda karar alan taraf ve topluluklara da “oyuncu” denilmektedir. “Strateji” ise, herhangi bir oyuncunun, oyun sürecinde oluşabilecek bütün durumlar için alabileceği kararları ifade etmektedir, yani oyuncu veya grupların hamlesi olarak da kabul edilebilir (Guseinov, Akyar ve Düzce, 2012: 1).

4.6.2. Oyun Teorisinin Tarihsel Gelişimi

Oyun teorisinin doğuşu Macar asıllı Amerika vatandaşı John VonNeuman’ın briç, poker ve satranç gibi ikili ve daha fazla oyunculu oyunlarda, oyuncuların tutumlarının modellemek, oyuncuların faydalı ve mantıklı strateji tercihleri üzerine yaptığı araştırmalarına dayanmaktadır. John VonNeuman oyunlar ile ilgili ilk makale çalışmasını 1928 yılında yayınlamıştır (Cengiz, 2005: 29). Oyun teorisi bir disiplin olarak ise John VonNeumann ve Morgenstern’in 1944 yılında yayınladıkları “The Theory of Games and Economic Behavior” adlı kitap ile başladığı kabul edilmektedir. Yapılan bu kitap çalışması önemli bir oyun teorik kavram olan “çatışma” kavramının matematiksel olarak ifade edilebileceğini kanıtlamış aynı

zamanda bununla alakalı olan terminolojinin gelişimine de katkı sağlamıştır. Mahkumlar İkilemi kavramının gelişimi ve John Nash'indengenin tanımı ve varlığı hakkındaki makale çalışmaları modern işbirlikçi-olmayan oyunların(bağımsız bireysel aksiyonların olduğu oyunlar) temellerini inşa etmiştir. Aynı zamanda işbirlikçi oyunlarda da(grupça hareket edilen oyunlar) önemli gelişmelere imza atılmıştır(Yılmaz, 2009: 1).

1950 yılına gelindiğinde ise John Nash sınırlı oyunların her zaman bir denge noktasının olduğunu ispatlamıştır. Bütün oyuncuların seçtiği hareketler içerisinde en iyi seçimler belirlenmiştir. O tarihten beri oyun teorisinin temel fikri işbirliğine dayalı olmayan odak noktasının analizidir. 1950 ve 1960'larla birlikte oyun teorisinin kullanım alanları genişlemiştir. Oyun teorisi savaş ve politik sorunlara uygulanmıştır. Bunun neticesinde de 1970'lerden bu yana ekonomi teorilerini bir devrime sürüklemiştir. Ayrıca oyun teorileri sosyoloji ve psikolojiye de uyarlanmıştır. Oyun teorisi çalışmaları 1994 yılında John Nash, John Harsanyi, ve Reinhard Selten'a Nobel ödülünü kazandırmıştır(Turocy ve Stengel, 2001:4).

4.7. Seçilmiş Dünya Ülkelerinin Ortadoğu Politikaları Çerçevesinde Oyun Teorisi Analizi

Günümüzde toplulukların, şahısların, örgütlerin ve ülkelerin karar ve aksiyonlarının etkileri git gide küresel bir boyut kazanmaktadır. Oyuncular, süreçler ve sorunlar boyutlarıyla uluslararası politika zaman geçtikçe çok bilinmeyenli bir denklem halini almakta ve daha karmaşık bir hale dönüşmektedir. Milletlerarası siyaset yada uluslararası ilişkiler yüz yıla aşkındır bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmasına ve hızlı bir şekilde gelişmesine karşın pratik ve teorik alanda tartışmalar, problemler ve zorluklar zaman geçtikçe artış göstermiştir. Onu anlamak ve anlamlandırabilmek, içine dahil ettiği süreç ve oyuncuları çözümleyebilmek için iç siyaset ve küresel politika arasındaki ilişkileri çözmek ve disiplinin asıl kavram ve teorilerini, esas önermelerini ve günümüz gelişmeleriyle olan bağlarını çözmekten geçmektedir. Realizm, liberalizm ve neo-versiyonları ile eleştirel ve yapıcı teori derken küresel ilişkiler ve küresel problemler yeni geliştirilen kuramları bile çok kısa zamanda tüketmekte veya bu kuramlar yeterliliklerini yitirmektedirler. Uluslararası sistemdeki bu baş döndürücü dönüşüm, beraberinde yeni problemler, yeni ihtiyaçlar

ve yeni bakış açılarını gerekli kılmaktadır(Akyeşilmen, 2013: 111). Bu bağlamda son zamanlarda gelişim gösteren oyun teorisi kuramı ele alınıp, politika kavramı; oyun teorisi çerçevesinde değerlendirilecektir.

Çalışmanın birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerinde Ortadoğu ve Ortadoğu'nun jeopolitik konumu ve önemi, petrol, petrol krizi, seçilmiş dünya ülkelerinin ekonomik yapıları, siyasi yapıları ve güvenlik anlayışları ile politika kavramı ve seçilmiş dünya ülkelerinin Ortadoğu politikaları üzerinde genel olarak bahsedilmiştir. Çalışmanın bu kısmında ise her ülke kendi çıkarlarını her zaman birinci planda tuttuğunu, müttefik olduğu ülkeye karşı bile gerektiği zaman tedbir aldığını ve müttefikine karşı bile çeşitli politikalar izlendiği "Oyun Teorisi" modelinin "Mahkûm İkilemi" kuramından yola çıkılarak açıklanacaktır.

Oyun teorisine göre çatışan ilgi noktalarına sahip olan iki taraf, sunulan iki alternatiften birini seçerek harekete geçebilir. Her iki tarafın çıktıları bir matrise yazılır ve her bir hücreyi tarafların bireysel seçimlerini temsil eder. Bu oyunlardan en dikkat çekici şu iki oyundur: Sıfır sonuçlu oyun (taraflardan biri kazanır, diğeri kaybeder) ve sıfır sonuçlu olmayan oyundur (her iki tarafın ilgi noktası karşılanmaya çalışılır ve her ikisinin kazanması, kaybetmesi veya birinin kazanıp diğerrinin kaybetmesi olasılığı vardır). Müzakerelerin çoğu karmaşık nitelik arzettiğinden, ikinci tür oyun daha çok tercih edilir. Karmaşık oyunların en çok tanınan şekli, aşağıdaki şekilde tanımlanan "Mahkûm İkilemi (veya Tutuklunun Çıkmazı)" modelidir(Uçan, 2008: 8).

Mahkûmlar İkilemi rekabet yerine iş birliği ile oyuncuların daha çok kazanacağını ve bu kazançları kazanç tablosunda gösterir bir paradigma olması münasebetiyle oyun teorisinin esas problemi halini almıştır. Mahkûmlar İkilemi oyununda iki oyuncu eğer rekabet ederse kaybedeceklerdir, eğer anlaşmayı seçerlerse iki oyuncuda kazanacaktır. Mahkûmlar İkilemi gerçek hayatta oyuncu hareketlerinin işbirliği çerçevesinde gerçekleşip gerçekleşmediğinin gösterimine izin vermesinden dolayı özel bir konuma sahiptir. Bu sebeple Mahkûmlar İkilemi oyun teorisinin stratejik çalışma sahalarından bir tanesi haline gelmiştir(Bilek, 2012: 16). Bu oyunda çok fazla karşılaşılan oyun modeli sabit toplamı olmayan oyunlardır. Bu ve benzeri oyunlarda bir oyuncunun kazancı öteki oyuncunun kaybına denk değildir.

Şöyle ki kaybeden veya kazanan sadece bir taraf değildir. İki oyuncu da göreceli olarak oyunu kaybedebilir veya kazanabilir. Bunun en güzel ve klasikleşmişörneği, bu oyun modeline ismini verecek kadar özdeşleşmiş, Rand Corporation'dan çıkan Mahkûmlar ikilemi oyunudur(Yıldırım, 2006: 37).

Tablo 22
Mahkûmlar İkilemi Oyun Matrisi

		Y Oyuncusu	
		İtiraf	Red
Z Oyuncusu	İtiraf	-5; -5	0; -8
	Red	-8; 0	-1; -1

Kaynak:(Özer, 2004: 19).

(İncelenen rakamlar, yazar tarafından orijinal biçimine uygun düzenlenmiştir.)

Tablo 22’de Her iki şüpheli için de suçu itiraf stratejisi red stratejisinden üstündür.Y oyuncusunun itiraf söylemi sabit kabul edildiğinde,Z oyuncusunun yapabileceği en iyi tercih suçu itiraf etmektir. Eğer itiraf ederse 5, etmezse 8 sene hüküm giyecektir.Bu sefer Y oyuncusunredfiili sabit kabul edildiğinde, Z oyuncusunun yapabileceği en iyi tercih tekrar suçu itiraf etmek olacaktır.Eğersuçu itiraf ederse hüküm giymeyecek, suçu reddederse 1 sene hüküm giyecektir. Y oyuncusu için de aynı durum geçerli olacaktır. Y oyuncusun durumuna bakacak olursak:Z oyuncusunun itiraf söylemi sabit kabul edildiğinde, Y oyuncusunun yapabileceği en iyi seçimsuçu itiraf etmesidir. Eğer itiraf edecek olursa 5, reddederse8 sene hüküm giyecektir.Bu sefer Z oyuncusunun red fiili sabit kabul edildiğinde, Y oyuncusunun yapabileceği en iyi tercihyine suçu itiraf etmesidir. Eğer itiraf edecek olursahüküm giymeyecek, reddederse 1 sene hüküm giyecektir(Lazoğlu, 2013: 111-112). Görüldüğü üzere üstün seçenek yöntemine göre oyunun çözümü, iki oyuncunun da itiraf etme stratejisini tercih etmelerisonucunda oluşmaktadır. Oyunun değeri, her bir oyuncuya 5 senelik hapis cezasının verilmesidir. Ancak bu denge Pareto optimal değildir. Sebebi her iki oyuncu da red hamlesini tercih ederek daha iyi duruma gelebilmektedir. Üstünlük ilkesi formundaki kişisel rasyonalite ile pareto ilkesi formundaki grup rasyonalitesi arasındaki karşıtlık tamdır. Bireysel rasyonalite,

oyunun, oyuncular için ikinci seviyeoptimal olan sonuçla sonlanmasını sağlamaktadır(Hücümen, 2007: 59).

Z oyuncusunun itiraf fiili sabit tutulursa, Y oyuncusunun yapabileceği en iyi tercih itiraf etmektir. Sebebi, itiraf ederse 5, itiraf etmezse 8 senehapis yatacaktır. Y oyuncusununred fiili sabit tutulduğunda, Z oyuncusunun en iyi tercihi yine itiraf olacaktır. Çünkü Z oyuncusu serbest kalmayı, 1 senelik hapse yeğleyecektir. Yani, Y oyuncusu için her türlü durumda,Z oyuncusu için baskın strateji itiraf etmektir. Y oyuncusu için de benzer durum geçerli olacaktır. Şüpheli oyuncular ayrı hücrelerde, birbirlerinin nasıl davranacaklarını kestirmeye çalışırken vardıkları sonuç olan (itiraf, itiraf) bize oyunun Nash dengesini verir, çünkü ne Z ne de Y oyuncusu rakibin itiraf stratejisi karşısında kendi itiraf stratejilerini değiştirmek istemeyecektir. Oysa her iki oyuncu da, 5'er sene yerine 1'er sene hüküm giymeyikabul ederler. Bu tercihlerine rağmen, akılcı oldukları ve akılcılığın genel bir bilgi olmasından dolayı işbirlikçi sonuca(Red, Red) ulaşamazlar. Oyunun adındaki çıkmaz kelimesiburadan gelmektedir (Özer, 2004: 20).

Mahkûmlar İkilemi ile ilgili gerekli açıklamaları yaptıktan sonra, seçilmiş dünya ülkeleri içerisinde dört tane ülke ele alınıp Ortadoğu politikaları ve stratejileri Mahkûmlar İkilemi teorisi ile açıklanacaktır. Bu bağlamda varsayımsal olarak ele alınan 4 ülkenin özellikleri verildikten sonra kendi çıkarlarını ön planda tutmak için önerdikleri politikalar çerçevesinde oyun teorisi uygulaması yapılacaktır.

Endüstrileşmenin temel kaynaklarından biri olan enerjinin önemi yadsınamayacak boyutlara ulaşmıştır. Yirminci yüzyılın başlarından itibaren petrole duyulan ihtiyacın artması ülkeleri çeşitli arayışlar yöneltmiştir. Özellikle endüstride gelişim sağlayan ülkeler petrol ihtiyaçlarını karşılamak için rotalarını petrol coğrafyalarına çevirmişlerdir. Bu ülkeler ihtiyaçları olan enerjiyi karşılamak için kimi zaman petrol üreten ülkelerle sorunlar yaşamış ve bu sorunlar gerekçe gösterilip ülkeler işgal edilmiş veya savaşa sürüklenmiştir. Ayrıca ülkeler arasında yaşanan diplomatik sorunlar petrol arz daralmasına neden olurken, petrol fiyatlarını da

yükseltmiştir.¹ Yaşanan bu tür olumsuzluklar ülke ekonomilerini sekteye uğratmaktadır. Özellikle dünya petrol rezervlerinin yarısından fazlasına sahip olan Ortadoğu bölgesi yukarıda bahsedilen durumlardan dolayı çok sancılı dönemler geçirmiş ve halen bunun etkilerini yaşamaktadır. Bu bağlamda çalışma Ortadoğu’da işgal edilmiş petrol zengini Q ülkesi, işgalci durumda olan bir dünya süpergücü olan X ülkesi, Ortadoğu’da asırlardır varlığını sürdüren Y ülkesi ile Ortadoğu’da kurulalı 70 yıla yakın olan bir Ortadoğu ülkesi arasında yaşanan politik ve ekonomik çıkarların karşısında yaptıkları stratejik hamleler ve oyun analiz edilecektir.

Q ülkesi birçok medeniyete beşiklik etmiş tarihte birçok olaya tanıklık etmiş ve etnik kökeni farklı olan vatandaşlara sahip bir ülkedir. Ayrıca Q ülkesi petrol bakımından zengin rezervlere sahip olmasına karşın siyasi olarak zayıf bir ülkedir.

X ülkesi dünya lideri bir devlettir. Dünyanın en zengin ekonomisine sahip bir ülkedir. Dünya kapitalist sisteminin en iyi bir şekilde uygulandığı bu ülkenin enerji ihtiyacı uzun yıllar devam edecektir. Sahip olduğu yeraltı kaynakları, ihtiyaç duyduğu enerjiyi karşılayamayan bu ülke enerji açığını kapatmak için dışa yönelmiştir. Ayrıca askeri güç olarak sahip olduğu ordusu dünyanın en güçlü orduları arasında yer almaktadır. Bu ülke Dünya ve özellikle Ortadoğu siyasetine yön veren bir ülkedir.

Y ülkesi ise asırlardır Ortadoğu’da kurulmuş olan, petrol ve doğal gaz’a dayalı bir ekonomiye sahiptir. Y ülkesi petrol ihraç eden bir ülke olup dış ticaret fazlası veren kapalı bir ekonomik modele sahiptir. Dünya petrol rezervlerinin önemli bir kısmına sahip olan bu ülke aynı zamanda Dünya doğal gaz rezervi bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Y ülkesinde yaşanan siyasi gelişmeler ve devrimler ülkeyi çeşitli dış politikalara yönlendirmiştir. X ülkesinin, Ortadoğu’da Y ülkesinin komşusu olan Q ülkesini işgal etmesi, Y ülkesini tedirgin etmiştir ve bu işgal Y ülkesini çeşitli politikalara yönlendirmiştir. Güvenlik ve denge siyaseti amaçlı bu politikaların başında ise nükleer çalışmaları hızlandırmak ve uranyumu zenginleştirmek olmuştur. Son zamanlarda X ülkesinin karşıtı olan ülkelerle de politik olarak yakınlaşmıştır.

¹Arap Ülkeleri ile İsrail arasında yaşanan problemler 1973 ve 1979 yıllarında Petrol Krizlerine (Petrol Arz Şokları) neden olurken, bu krizler petrol fiyatlarını yükseltmiştir.

Dördüncü ve son ülke olan Z ülkesi ise Ortadoğu’da fazla geçmişe sahip olmayan fakat çok kısa sürede ekonomik olarak gelişen ve büyüyen bir ülkedir. Z ülkesi çok kısa sürede sanayi ve teknolojik olarak ileri bir düzeye ulaşmıştır. Bu ülke komşu ülkeleriyle çeşitli sorunlar yaşamış ve savaşlar yapmıştır. Ortadoğu’nun kalbinde kurulan bu ülke, tüm Ortadoğu ülkeleri ile çeşitli diplomatik, siyasi, ekonomik vb. sorunlar yaşamaktadır. Ortadoğu ülkelerinin neredeyse tamamını tehdit olarak algılayan bu ülke Ortadoğu dışındaki birçok ülke ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmakta, özellikle X ülkesinin müttefiki konumundadır. Z ülkesinin ekonomik yapısı yüksek teknoloji temelli ürünlere dayanmaktadır. Z ülkesi ekonomisinde teknoloji temelli olarak askeri ve tıbbi teknoloji başı çekmektedir. Bu bağlamda Dünya silah ihracatında ilk sıralarda yer almaktadır. Dışa açık bir pazara sahip olan bu ülke, serbest piyasa ekonomisini benimsemiştir.

Tablo 23

X, Y, Z ve Q Ülkelerinin Temel Özellikleri

Ülke Adı	Temel Özellikleri
X	➤ Askeri ve ekonomik olarak dünyanın en gelişmiş ülkelerinden bir tanesidir. ➤ Enerji açığı olan bir ülkedir. ➤ Dünya’da lider ülke konumundadır.
Y	➤ Doğal gaz ve petrol zengini, ➤ Nükleer santrallere sahip, uranyumu zenginleştirme çalışmaları yapmaktadır. ➤ Enerji ihracatının ekonomideki payı büyük olup dış ticaret hacmi fazla veren bir ülkedir.
Z	➤ Silah üretiminde ve ticaretinde dünyada ilk sıralardadır, ➤ Nükleer faaliyetleri olan bir ülke, ➤ Silah ve teknoloji ürünleri ihracatından büyük gelir elde etmektedir.
Q	➤ Petrol bakımından zengin bir ülke, ➤ İşgal edilmiş bir ülke, ➤ Siyasi olarak zayıf bir rejime sahiptir.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Y ve Z Ortadoğu ülkeleri siyasi, ekonomik, diplomatik vb. sorunlar yaşamaktadırlar. Ortadoğu’da birçok ülke ile çeşitli sorunlar yaşayan Z ülkesi aynı şekilde Y ülkesi ile de çeşitli siyasi ekonomik diplomatik ve güvenlik sorunları yaşamaktadır. Z ülkesi, Y ülkesinin özellikle yapmış olduğu nükleer çalışmaları eleştirmekte ve bu çalışmaları tehdit olarak algılamaktadır. Y ülkesinin ise doğal gaz ve petrol rezervi bakımından zengin oluşu, X ülkesinin önceki yıllarda Q ülkesini çıkarları doğrultusunda(özellikle de enerji ihtiyacını karşılamak için) işgal etmesi, Y ülkesini tedirgin etmiştir. Bu durumdan rahatsız olan Y ülkesi güvenlik tedbirlerini arttırmak için nükleer çalışmalarını hızlandırmış ve X ülkesi karşısı çeşitli ülkelerle dostane ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bunun en büyük sebebi X ülkesinin Q ülkesini işgal ettiği gibi Y ülkesini de işgal etme düşüncesidir. Y ülkesi aynı şekilde Z ülkesinin Ortadoğu’daki varlığınıve politikalarınıtehdit olarak kabul etmektedir.

Tablo 24
X, Y, Z ve Q Ülkelerinin Politikaları

Ülke Adı	Politikalar
X	➤ İşgalci bir ülke, fakat Ortadoğu’da olası bir savaşa karşı ➤ Ortadoğu’ya ve enerji kaynaklarınınahükmetme politikaları gütmektedir.
Y	➤ Nükleer Çalışmalar ve Uranyumu zenginleştirme politikaları ➤ X ülkesine karşı Ortadoğu’da denge politikaları gütmekte ve X ülkesinin Ortadoğu’daki varlığına karşı gelmektedir.
Z	➤ Nükleer çalışmalar yapmakta, ➤ Ortadoğu’da güvenliğini sağlamak için, silah üretimini hızlandırmıştır.
Q	➤ İşgal edilmiş bir ülke, ➤ Siyasi kaoslar yaşamaktadır iç karışıklıklar mevcuttur.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Aynı şekilde Z ve X ülkesi, Y ülkesinin nükleer çalışmalarına karşı gelmektedirler ve çeşitli yaptırımlar uygulamaktadırlar. Ortadoğu’da işgalci konumda olan X ülkesi ise, Z ülkesi ile müttefik konumdadır. Z ülkesi X ülkesine silah ihraç etmektedir. Z ülkesi X ülkesinin Ortadoğu’daki varlığını uzun vade istememektedir. Z ülkesi, X ülkesinin Ortadoğu’nun tamamına hakim olmasını uzun vadede tehdit olarak kabul etmektedir. Aynı şekilde Y ülkesinin nükleer çalışmalarına ve diğer politikalarına karşı gelmekte ve tehdit olarak algılamaktadır.

X ülkesi Ortadoğu siyasetine yön veren bir ülkedir. X ülkesinin önceki yıllarda Q ülkesini işgal etmesi, X ülkesini ekonomik olarak büyük zararlara uğratmıştır. X ülkesi işgal sonrasında tahmin ettiği ve planladığı çıkarlarını elde edememiştir. X ülkesi, Y ve Z ülkeleri arasında yaşanan siyasi, ekonomik, diplomatik, güvenlik çeşitli sorunların Ortadoğu’da bir savaşa dönüşmesi olasılığını düşünerek böyle bir savaşın çıkmasını asla istemeyecektir. Çünkü Ortadoğu’da bir savaşın çıkması durumunda X ülkesi de savaşın içine çekilecektir. X ülkesi Q ülkesinin işgalinin faturasını ağır ödemiş olmasından ve Ortadoğu’daki diğer çıkarlarını koruma düşüncesinden dolayı olası bir savaş önleme politikaları izleyecektir. Ayrıca bu savaşın dünya savaşına dönüşme ihtimali söz konusudur.

Bu bağlamda X ülkesi olası bir savaş önlemek, bu iki ülkeden gelebilecek tehlikeleri bertaraf etmek, oluşabilecek uluslararası bir huzursuzluğu önlemek ve bu iki ülkeden faydalanarak Ortadoğu’da güçlenmek için bu iki ülkeye teklifte bulunmuştur. Bu teklifleri kabul etmenin şartları vardır.

X ülkesinin ilk etapta iki ülke için ortak teklifi şu şekildedir.

- X ülkesi, Q ülkesinden çekileceğini bunun karşılığında Y ve Z ülkelerinin aralarındaki siyasi, ekonomik, diplomatik, güvenlik ve diğer sorunları çözmelerini isteyecektir. Akabinde iki ülkeye ayrı ayrı teklifler sunmuştur.

X ülkesinin Y ülkesine yaptığı teklifler şöyledir:

- Y ülkesi nükleer enerji çalışmalarını durduracak,

- X ülkesi enerji açığını kapatmak için, Y ülkesinden petrol ve doğal gaz satın alacaktır.

Tekliflerin kabulü durumunda Ortadoğu'da Y ülkesi için büyük bir tehdit olan X ülkesi müttefik konumuna dönüşecek ve Y ülkesi güvenlik açısından rahatlamakla birlikte petrol ve doğal gaz ihracatından gelir elde edecektir. Ancak Y ülkesinin nükleer çalışmalarını sonlandırması durumunda uzun vadede ekonomik olarak zarar etme durumu ile karşı karşıya kalacaktır. Aynı şekilde X ülkesi ekonomik, güvenlik ve enerji ihtiyacının karşılanması bakımından kendini garantiye almış olacaktır.

X ülkesinin Z ülkesine yaptığı teklifleri ise şöyledir:

- Z ülkesi nükleer enerji çalışmalarını durduracak,
- X ülkesi Z ülkesinden silah ve teknoloji alımlarını arttıracaktır.

Tekliflerin kabulü durumunda ilerleyen zamanlarda güvenlik bakımından Ortadoğu'da Z ülkesine tehdit oluşturabilecek bir durumun sona erecek olması, Z ülkesini rahatlatmıştır. Ayrıca silah ve teknoloji ihracatını arttıracak olan Z ülkesi büyük gelir elde edecektir. Ancak Z ülkesinin nükleer çalışmalarını sonlandırması durumunda ise uzun vadede ekonomik olarak zarar etme durumu ile de karşı karşıya kalacaktır. Aynı şekilde X ülkesi, ekonomik ve savunma bakımından kendini garantiye almış olacaktır.

Son olarak bu iki ülkenin teklifleri kabul etmeleri veya red etmeleri durumunda, X ülkesi vaatlerinin ve yaptırımlarının olacağını açıklamıştır. Tekliflerin kabulü durumunda X ülkesi bu ülkeleri uluslararası arenada yalnız bırakmayacak ve gerektiğinde bu ülkelere her türlü ekonomik, siyasi, askeri vb. desteği de sağlayacaktır. Fakat bu ülkelerin teklifleri red etmeleri durumunda ise X ülkesi bu ülkelere çeşitli politikalarla, yaptırımlar ve ambargolar uygulayacak ayrıca Ortadoğu'da bu iki ülke için tehdit olarak kalmaya devam edecektir. Bu bağlamda ülkeler bu tekliflere sıcak bakmış, değerlendirmeye almışlardır.

Tablo 25’de Y ve Z ülkelerinin, X ülkesinin tekliflerini kabul etmeleri veya reddetmeleri durumlarını gösteren tablo ve kazançlarını gösteren birim matris ‘Mahkûmlar İkilemi’ teorisi eşliğinde açıklanacaktır.

Tablo 25

Y ve Z Ülkelerinin Mahkûmlar İkilemi Oyun Matrisi

		Y Ülkesi	
		Kabul	Red
Z Ülkesi	Kabul	-6; -6	-8; 0
	Red	0; -8	-2; -2

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

(İncelenen rakamlar, yazar tarafından uyarlanarak düzenlenmiştir.)

Tablo 25’de görüldüğü gibi bu teklifin dört farklı sonucu vardır. Bu tekliflerden ilki Y ve Z ülkelerinin, X ülkesinin çekilme teklifini kabul etmektir. Böyle bir durumda her iki ülke aralarındaki ekonomik, siyasi, diplomatik, güvenlik ve diğer sorunları haledip, nükleer çalışmalarını sonlandıracaklardır. Nükleer çalışmaları durdurmak uzun vadede iki ülkeye karşılık olarak 6 birimlik bir düşüşe; yani zarara neden olacaktır.

İkinci olasılık Z ülkesinin teklifi red edip, Y ülkesinin teklifi kabul etme olasılığı söz konusudur. Böyle bir durumda Y ülkesi siyasi, ekonomik ve güvenlik açısından kendini garantiye almış olacak iken Z ülkesi çeşitli yaptırımlar ve ambargolar ile karşı karşıya kalacak ayrıca güvenlik olarak da kendini riskli bir duruma sokacaktır. Çekilme teklifini kabul eden Y ülkesi karşılık olarak 8 birimlik bir zararı göze alacaktır.

Üçüncü bir olasılık ise Z ülkesinin ise çekilme teklifini kabul edip Y ülkesinin red etmesi olasılığıdır. Böyle bir durumda Y ülkesi de çeşitli yaptırımlar ve ambargolar ile karşı karşıya kalıp, güvenlik açısından da kendini riskli bir duruma sokacaktır. Çekilme teklifini kabul eden Z ülkesi ise karşılık olarak 8 birimlik bir zararı göze alacaktır.

Son olasılığımız ise iki ülkenin teklifi red etme ihtimalidir. Böyle bir durum söz konusu olduğu takdirde, iki ülke de ekonomik, siyasi ve özellikle de güvenlik açısından diken üzerinde olacaktır. Bu ülkeler büyümelerini ve gelişimlerini sürdüreceklerdir elbette; ama bir huzursuzluk ve tedirginlik hakim olacaktır. Bu iki ülke tekliflerired etmekle belki 2 birimlik çok küçük bir kayıp yaşayacaklardır. Fakat uzun vadede gerek ekonomik, gerek siyasi ve gerekse de güvenlik sıkıntıları yaşayacaklardır. Böyle bir durumda ise iki birimlik kazancın hiçbir anlamı ve önemikalmayacaktır.

Normal olan iki ülkenin risk değeri fazla olan teklifi red etmeleri gerekir. Çünkü her iki ülke kazançlarını devam ettirip nükleer çalışmalarını güçlendirmeyi sürdürebilirler. Ayrıca başka bir ülke hegemonyası altına girmemiş olacaklardır. Fakat her ülke karar verme aşamalarında ülkeleri için her zaman rasyonel olan ve risk değeri az olan kararlara yönelirler. Böyle bir durumda yapılacak tek şey teklifi kabul etmektir. Çünkü Y ülkesi red kararını vermesi durumunda, Z ülkesinin de red kararını vereceğine güvenmez. Böyle bir durumda Y ülkesi kendisi için en uygun ve rasyonel olan teklifi kabul etmektir. Aynı durum Z ülkesi için de geçerli olup, Z ülkesi Y ülkesine güvenmediğinden en mantıklı ve rasyonel olan teklifi kabul etmesi olacaktır. Y ve Z ülkeleri teklifi kabul ederek bir kazanç elde edeceklerini düşünmektedirler. Aslında bu iki ülke X ülkesinin çatısı altına girerek belki bazı konularda karar alma yetkisini X ülkesine bırakmışlardır. X ülkesi ise ülkelerin bu çıkmazlarından faydalanarak belki Q ülkesinden çekilecektir; ama geride iki müttefik bırakıp Ortadoğu'da ki düzenin belirleyicisi olmaya devam edecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarih boyunca gerek stratejik gerekse coğrafi konum olarak önemli bir yere sahip olan Ortadoğu, dünya gündeminden hiç düşmemiştir. Ortadoğu bölgesi sadece stratejik sebeplerden değil, sahip olduğu yer altı kaynaklarından dolayı da dünya gündeminden hiç düşmemiştir. Dünya tarihini değiştiren savaflara şahitlik yapan Ortadoğu, halen aynı sancıları çekmektedir. Ortadoğu’da yaşanan savaflar ve işgaller coğrafyanın makus talihini yenmesine imkan vermemiştir. Ortadoğu’da yaşanan bu gelişmeler bu coğrafyayı kaosa sürüklerken, insanlara adeta kan kusturmuştur. Dünya petrol rezervlerinin %60’dan fazlasına sahip olan Ortadoğu uzun bir zaman ilgi odağı olmaya devam edecektir. Sanayileşmiş devletlerin petrole bağımlılığı devam ettiği müddetçe coğrafyanın hem küresel ekonomiyi, hem de küresel güçlerin askeri ve güvenlik politikalarını etkileyecek bir konumda olmaya devam edeceğinden şüphe duyulmamaktadır.

Son zamanlarda, özellikle 11 Eylül saldırıları, Arap Baharı, Afganistan Savaşı ve Irak Savaşı sonrası Arap idareciler, ABD’nin politik ve askerî baskıları altında petrol dağıtımındaki devlet hakimiyetini kaybetmeye zorlanmaktadır. Bu konuda Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi ülkelerin çeşitli girişimleri olmuş olsa da, bu girişim istedikleri seviyelere ulaşamamıştır. İran’a yapılan diplomatik ve politik baskılar ise son zamanlarda şiddetini arttırarak devam etmektedir. Ayrıca 1980’lerin başında başlayan ve küresel boyut kazanan ekonomik liberalizasyon baskısının bu ülkeleri zorlayacağı net bir şekilde anlaşılmaktadır. Öncelikle, artış gösteren petrol fiyatlarının düşürülmesi ve gelirlerdeki artışın kullanımı hakkında, dikkatler petrol zengini Arap devletlerine yönelecektir. Şiddetlenen küresel baskılar karşısında bazı Arap petrolcülerin çok uluslu petrol şirketleri ile bir anlaşmaya giderek, petrol üzerindeki devlet monopolcülüğünü yumuşatacakları öngörülmektedir.

Yirminci yüzyıldan itibaren özellikle sanayi üretiminin artış göstermesine paralel olarak önem kazanan petrol, ekonomisi sanayiye dayalı ülkelerin vazgeçilmezi haline gelmiştir. Dünyanın her yerinde birincil enerji kaynakları içerisinde ilk sırada yer alan petrol, bu durumunu ve özelliğini yıllarca devam ettireceği yönünde şüphe duyulmamaktadır. Dünya enerji tüketiminin %30’undan fazlasını oluşturan petrol’ün günümüzde hala birinciliğini sürdürdüğünü; ancak son zamanlarda petrol tüketiminde

düşüşlerin olduğu görülmektedir. Bunun en büyük nedeni petrole alternatif olan, çevreyi kirletmeyen ve petrole nazaran daha ucuz olan doğal gaz kullanımının artış göstermesidir. Petrole olan bağımlılık devam ettikçe hem küresel ekonomiyi hem de küresel güçlerin askeri ve güvenlik politikalarını etkileyecek bir konumda olmaya devam edecektir.

Dünya üzerinde petrol rezervlerin dengesiz bir şekilde dağılmış olması küresel sektörde petrole ihtiyaç duyan ülkeleri çeşitli arayışlar içine sokmuştur. Bu ülkeler petrol ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli politikalar izlemişlerdir. Bu küresel aktörler kimi zaman petrol bölgelerini işgal ederek, kimi zaman ise petrol zengini ülkelerle anlaşıp petrol ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Yaşanan bu gelişmeler uluslararası siyasi arenada çıkarları tehlikeye düşen ülkelerle; aktör ülkeler arasında çekişmelere sahne olurken, ülkeler kutuplaşarak gruplaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda politika kavramı devreye girmektedir. Her ülke kendi çıkarları doğrultusunda gerek iç gerekse dış politikalarını oluşturmaktadır. Bir ülke için tehdit olan unsur yok etmesi veya uzaklaştırması için çeşitli stratejik hamleler uygulaması gerekmektedir. Bu çıkarlar doğrultusunda yapılan hamleler aslında ülkelerin izleyecekleri politikalarının temelini oluşturmaktadır. Aynı şekilde bir ülkenin çıkar sağlayacağı bir ülkeye yaklaşması ve iyi ilişkiler yürütmesinin temel nedeni o ülkenin politikası gereğidir.

Ülkeler kendi çıkarlarını güvence altına alıp, çıkarlarını zedeleyecek iç ve dış tehditleri yok etmek için çeşitli politikalar izleyeceklerdir. Bu politikaları uygularken mümkün olduğunca en az zararla bu politikaları uygulamaya çalışacaklardır. Bu tür baskın ülkeler ellerindeki fırsatları en iyi şekilde değerlendireceklerdir. Bu ülkeler en küçük fırsatları değerlendirerek karlı çıkmaya çalışacaklardır. Ayrıca bu ülkeler fırsat yakaladıkları ülkelere karşı sundukları imkanların yanında çeşitli şartlar da koymaktadırlar. Böyle bir durumda ülkeleri çıkmazlara sokup menfaatlerini en üst seviyeye çıkaracaklardır. Bu durumların karşısında ortaya çıkan kazanç ve siyasi arenadaki tehditkar baskılar tartışma götürmeyecek seviyeler ulaşmaktadır. Ancak bu tür baskın ülkeler karşısında ülkelerin mücadele edememe korkusu, uluslararası arenada yalnız kalma korkusu ve bu ülkeleri, ileriye dönük tehdit olarak görmelerinden dolayı bu baskın ülkelerin politikalarına boyun eğmek zorunda kalacaklardır.

Bu bağlamda son bölümde bahsi geçen X ülkesinin bu tür teklifleri kabul ettirmesi siyasi, askeri ve ekonomik alanda lider bir ülke olmasına bağlanabilir. Dünya ekonomisinin daha iyi yerlere gelmesi ve bu tür ülkelerin ortak bir noktada buluşması için bir Dünya İhtisas Bankası kurularak ticaret için ortak bir para birimi oluşturulabilir. Ütopik düşünceler de olsa dünya petrol şirketi yada ortak bir petrol merkezi kurularak tüm dünya ülkelerinin enerji ihtiyacı kan dökülmeden, ülke işgalleri ve savaşlar olmadan karşılanabilir. Ayrıca teknolojinin ilerlemesinden ve gelişmesinden faydalanarak petrole alternatif yenilenebilir enerji kaynakları(güneş, su ve katı atıklar, rüzgar vb.)üretilebilir.

Bundan sonraki çalışmalarda ele alınan ülke grubu değiştirilebilir. Ortadoğu'da söz sahibi Suudi Arabistan, Mısır gibi ülkeler eklenebilir. Oyun teorisi yerine farklı ampirik uygulamalar politika üretme anlamında çeşitlilik yaratabilir.

KAYNAKÇA

- Ağdemir, A., M. (2012). İsrail'in dış politikasında bir hareket alanı: Sahra Altı Afrika ülkeler ile ilişkiler. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 7(1), 103-122.
- Ahin, T. (2008). *İran İslam Cumhuriyetinde kamu yönetimi*, Yayınlanmış doktora tezi, Ankara Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ahin, T. (2010). İran İslam Cumhuriyeti'nde devlet yapısı. *Amme İdaresi Dergisi*, 43(2), 81-100.
- Ak, Ö. (2009). *Dış politika analizi ve liderlik: Süleymaniye krizi sürecinde R.T.Erdoğan örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, Z. (2011). ABD'nin Ortadoğu politikasının sürdürülebilirliği ve Ortadoğu'da güç mücadelesi. *HistoryStudies Dergisi ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, 1-18.
- Akbaş, Z. (2012). Ortadoğu'da değişim süreci ve Türk dış politikası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 3(1), 51-73.
- Akçay, E., ve Akbal, Ö. (2013). ABD güvenlik politikasında söylem ve pratik. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(22), 7-29.
- Akkaya, T. (2013). Yargı örgütü. Aydın, U. ve Sütken, E. (Editörler). *Hukukun Temel Kavramları*. İkinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.82-105.

- Akyeşilmen, N. (2013). Uluslararası politikanın demokratikleşmesi. Çemberek, M. (Editör). *Uluslararası Politika II*. Birinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 110-133.
- Akyüz, Ü. (2009). Siyaset ve ahlak. *Yasama Dergisi*, 11, 93-129.
- Altay, H. Nugay, U. (2013). Ortadoğu bölgesi enerji kaynaklarının 21. yüzyıl dünya ekonomisi için stratejik önemi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 1-35.
- Altınbaş, D. (2010). Türkiye-AB-Ortadoğu üçgeni, *Akademik Orta Doğu Dergisi*, 4(2), 23-48.
- Altunışık, M. (2009). Ortadoğu ve ABD: Yeni bir döneme girilirken. *Ortadoğu Etütleri*, 1(1), 69-81.
- Aras, B., Toktaş, Ş., ve Kurt, Ü. (2010). Araştırma merkezlerinin yükselişi Türkiye’de dış politika ve ulusal güvenlik kültürü. *SETA Raporu*, Birinci Baskı. Ankara: SETA Yayınları XI, Web: www.setav.org.
- Arı, T. (2007). *Irak, İran, ABD ve Petrol*. İkinci Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ataman, M. ve Gökcan, Ö. (2007). Bush Dönemi Amerikan dış politikası: bir aşırı-yayılmacılık denemesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2), 199-229.
- Ateşgaoğlu, Ü. (2013). *İsrail ülke raporu 2013*. Ankara: Web: <http://www.slideshare.net/UlkeRaporlari2013/israil-ulke-raporu2013>, (E.T. 10.03.2013).
- Ayata, A. (2010). Ortadoğu perspektifinden Türkiye-ABD ilişkilerinin yeni boyutu. *Akademik Bakış Dergisi(Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi)*, 22, 1-16. Web: <http://www.akademikbakis.org/eskisine/22/08.pdf>, (E.T. 27.04.2014).

- Ayhan, U. (2008). Amerika Birleşik Devletlerinde yerel yönetimler. *Sayıştay Dergisi*, 70, 103-120.
- Ayhan, V. (2013). Ortadoğu'da enerji kaynakları ve politikaları., Dursun, D. ve Arı, T. (Editörler). *Ortadoğu'da Siyaset*. Birinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.162-186.
- Bağcı, H. ve Akçiçek, A. (2013). Soğuk Savaş sonrası Türk dış politikası. Yakut, K. ve Erdoğan, M. (Editörler), *Türk Dış Politikası II*, Birinci Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. ss. 2-24.
- Bakır, A., ve Altıngök, A. (2011). Klasik ve Çağdaş kaynaklar ışığında Turan-İran kavramı ve tarihsel coğrafyası. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 26(2), 361-422.
- Barzegar, K. (2010). İran, Ortadoğu ve uluslararası güvenlik (çev. Şahika Uçtu). *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 2(21), 83-92.
- Baydil, E. (2010). Sovyetler'in yıkılmasından sonra Nato'nun yeni hedefleri ile Ortadoğu bölgesi arasındaki ilişkiler üzerinde jeopolitik bir değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, 19, 1-13.
- Bayraç, H., Naci. (2009). Küresel enerji politikaları ve Türkiye: Petrol ve Doğal Gaz kaynakları açısından bir karşılaştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 115-142.
- Bazı Ortadoğu Ülkelerinin Ekonomik Göstergelerinin GSYH'ya Katkıları* Web: <http://data.worldbank.org/indicator>, (E.T.21.12.2013 ve 22.05.2014).
- Benli, A., O. (2009). Rusya Ülke Profili. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi.
- Berber, S. (2013). İran'ın ekonomi politikası, yaptırımların etkisi ve ikilemleri. *Bilge Strateji Dergisi*, 5(9), 61-84.

- Bilek, N. (2012). 2008 *Küresel kriz sürecinde Türkiye’de ekonomiyi canlandırma paketinin oyun teorisi ile incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Birecikli, İ., B. (2011). Amerika'nın kuruluşu ve ABD-Avrupa ilişkileri(1776-1876). *HistoryStudies ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, 81-103.
- Boğaz, S. (2011). *Soğuk Savaş sonrası değişen konjonktürde Rusya Federasyonu – Avrupa Birliği ilişkileri ve Türkiye’ye yansımaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2012). Dış politika analizi. Bozdağlıoğlu, Y. (Editör). *Uluslararası Politika-I*. Birinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.102-125.
- Bölme, M. S., Demir, G. N., Torlak, F., Ulutaş, U., ve Ziya, S. (2012). *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*. Ankara: SETA Yayınları XIX .
- Büyükkaya, A. (2007). 2 Aralık 2007 tarihinde yapılan Rusya Federasyonu milletvekili seçimlerine ilişkin AGİPTA özlem raporu, Ankara Web: (http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/agit/belgeler/Rusyarapor.pdf) (E.T. 14.03.2014).
- Can, M. (2010). Siyaset ve İktisatta Oyun Teorisi. *Politika Dergisi*, Web: <http://www.ius.edu.ba/mcan/CPAPERS/CPDF/siyasette%20oyun.pdf>, (E.T. 01.06.2014).
- Cengiz, Ö. (2005). *Oyun teorisi ile ulaşım ağ tasarımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Çetin, T. (2010). Anayasanın ekonomik analizi: bir oyun teorisi yaklaşımı. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 101–122.

- Çoban, O. (2011). *Rekabet ve Firma Stratejisi: Oyun Teorisi Temelli Türk Otomotiv Sanayi Örneği*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Dağcı, K., ve Sandıklı, A. (2007). *Satranç tahtasında İran 'Nükleer Program'*. İstanbul: Tasam Yayınları.
- Demir, İ. (2008). OPEC: güçlü bir kartel?. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 231-246.
- Demir, İ., C. (2008). ABD vergi sistemi ve gelir idaresi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 10(1), 275-297.
- Demirkan, Y. (2010). Oyunlar teorisi ve tarihsel gelişimi, *İstanbul Erkek Lisesi Dergisi*, 50-54. Web: http://ielbek.files.wordpress.com/2010/09/10_50-54_oyunlarteorisi.pdf, (E.T. 01.06.2014).
- Deniz, E. (2010). *İsrail ülke raporu*, Avrupa İşletmeler Ağı-Karadeniz. Web: http://www.blacksea-eeen.org/dosyalar/BB_ULKRAP/BB_ulkrap-532.pdf, (E.T.11.03.2014).
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu(DEİK). (2010). *İran Ülke Bülteni*. Ankara: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu(DEİK). (2012). *Amerika Birleşik Devletleri 2012 ülke bülteni*. Ankara: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Web: www.deik.org.tr/contents/fileaction/2588, (E.T. 08.03.2014).
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu(DEİK) ve Türk Rus İş Konseyi. (2012). *Rusya Federasyonu 2012 ülke bülteni*. Ankara. Web: www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2642, (E.T. 10.03.2014).

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu(DEİK). (2012). *Rusya Federasyonu 2012 yılı ülke bülteni*.Ankara, Web: www.deik.org.tr/Contents/FileAction/2642, (E.T. 10.03.2014).

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu(DEİK). (2013). *İran ülke bülteni 2012*. Ankara: DEİK, Web: http://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/4737/%C4%B0ran_%C3%9Clke_B%C3%BClteni_A%C4%9Fustos_2012.html, (E.T. 08.02. 2014).

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. (2013). *İsrail ülke bülteni 2013*. İstanbul: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu. Web: http://www.deik.org.tr/KonseyIcerik/4967/%C4%B0srail_%C3%9Clke_B%C3%BClteni_Mart_2013.html,(E.T. 02.04.2014).

Dış Ticaret İstatistikleri. Web: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046, <http://www.tuik.gov.tr>, (E.T. 09.04.2013).

Diriöz, A., O. (2011). Kuruluşundan günümüze İsrail'in içinde bulunduğu politik dengeler. *Ortadoğu Analiz Dergisi*,3(35), 77-85.

Dinçer, O., B. (2011). İsrail: değişen Ortadoğu'nun değişmeyen ülkesi. *USAK Analiz*, No:9, 1-9.

Doster, B. (2012). Bir bölgesel güç olarak İran'ın Ortadoğu Politikası. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4(44), 44-51.

Döner, A. (1997). Tarihsel süreç içerisinde İsrail Devlet modeli'nin ortaya çıkışı. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2, 13-30.

Dünya ham petrol rezervi, üretimi ve tüketimi tabloları, Web: <http://www.bp.com/>, (E.T. 22.01.2014).

- Efe, H. (2007). Avrupa Birliği'nin gelişen "Avrupa güvenlik ve savunma politikası" ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 127-145.
- Efegil, E. (2012). İran'ın dış politika yapım sürecini etkileyen unsurlar. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4(48), 53-68.
- Efegil, E. (2013). İsrail'in dış politikasının belirleyicileri. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 5(49), 53-61.
- Efegil, E. (2013). Uygulama 3: devlet. Erdoğan, M. (Editör). *Dış Politika Analizi*. Birinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 138-157.
- Emeklier, B. ve Ergül, N. (2010). Petrolün uluslararası ilişkilerdeki yeri: jeopolitik teoriler ve petropolitik. *Bilge Strateji Dergisi*, 1(3), 52-74.
- Erhan, Ç. (2001). ABD'nin güvenlik anlayışı. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 56(4), 77-93.
- Erkan, A. (2010). Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki soğuk savaş yıllarında Amerikan dış politikası. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 183-194.
- Ermağan, İ. (2012). Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD dış politikası - Obama dönemi ve Ak Parti. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 21- 35. Web: <http://www.esbadergisi.com/>.
- Ersoy, E. (2009, 17-19 Haziran). 1973 Krizi: Arz şoku mu? düşen kar oranları mı?, *Anadolu Uluslararası İktisat Kongresinde Sunuldu*, Eskişehir.
- Ertosun, E. (2011). Türkiye'nin Filistin politikasında ABD ya da AB çizgisi: Güvenlik etkeninin belirleyiciliği. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, 7(28), 57-88.

Eryılmaz, B. (2013). Kamu yönetiminin yapısı., S. Sözen (Editör). *Kamu Yönetimi*. Birinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 98-127.

Geleri, A. (2010). *Rusya'nın dış güvenlik politikaları*. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü, Grafik Baskı.

Gök, S. (2012, 01-02 Ekim). *Rusya Federasyonu Kamu Yönetimi Sisteminde Değişim Trendleri*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumunda sunuldu, Kahramanmaraş.

Gökçe, M. (2011). Soğuk savaş öncesinden günümüze İran'ın Hazar Denizi siyaseti. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6, 153-176.

Gökçe, A., F. (2012). Başkanlık sistemi uygulamaları: ABD, Venezuela, Meksika, Brezilya, Arjantin. *Akademik Bakış Dergisi(Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi)*, 30, 1-17. Web: <http://www.akademikbakis.org/>.

Gözler, K. ve Kaplan, G. (2012). *İdare hukukuna giriş*. Onaltıncı Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.

Guseinov, K. , Akyar, E. ve Düzce, S. , A. (2012). *Oyun Teorisi: çatışma ve anlaşmanın matematiksel modelleri*. Gözden geçirilmiş ikinci baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gündoğan, Ü. (2011). Geçmişten bugüne İran İslam Devrimi: genel değerlendirme. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 3(29), 93-99.

Gürbüz, V. (2003). Petrol, petrol politikaları ve Ortadoğu: global politikaların bölgesel yansımaları ve Irak savaşı. *Avrasya Dosyası Enerji Özel Sayısı*, 9(1), 133-168.

Haber Bülteni: Dış Ticaret Endeksleri. Web: <http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBARama.do>, (E.T. 10.04.2014).

Halıcı, Ş. (2013). Atatürk dönemi'nde Türkiye'nin siyasal ve hukuksal yapılanması (1923-1938). Ş. Halıcı (Editör). *Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihi*. Birinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.52-89.

Hücümen, M. (2007). *Oyunteorisi ve firmaların stratejik davranışlarının modellenmesi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

İpek, P. (2013). Enerji güvenliğinde Ortadoğu bölgesi'nin jeopolitiği ve enerji piyasalarında “muğlak” bir devrimin yansımaları. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 5(50), 10- 24.

İpekyolu Kalkınma Ajansı. (2011). *Ortadoğu durum raporu*. Gaziantep: İpekyolu Kalkınma Ajansı.

İran Etnik Yapı: Web: <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ran>, (E.T. 26.03.2014).

İsrail Enformasyon Merkezi. (2008). *İsrail hakkında gerçekler*. İsrail-Kudüs: Ruth Ben-Haim Yayınlar, Web: www.mfa.gov.il, (E.T. 01.04.2014).

İstanbul Ticaret Odası Dış Ticaret Araştırma Servisi. (2005). *Rusya Federasyonu ülke raporu*. İstanbul, Web: <http://www.ito.org.tr/Dokuman/Ulke/Rusya.pdf>, (E.T. 10.03.2014).

İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği.[İTKİB]. (2009). *Tekstil sektörleri açısından iran'ın temel ekonomik göstergeleri ve genel sektörel bilgiler 2009*.İstanbul, Web: http://www.itkib.org.tr/ihracat/disticaretbilgileri/raporlar/dosyalar/iran_ulke_raporu.pdf, (E.T.28.03.2013).

İstanbul Sanayi Odası. [İSO] ve Avrupa İşletmeler Ağı. (2010). *Rusya ülke raporu (Rusya ülke günü)*.İstanbul, Web: <http://www.aia->

istanbul.org/files/bilgibankasi/pazarlar/ulkeler/russia_ulkeraporu.pdf, (E.T. 10.03.2014).

İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği. [İTKİB]. (2013). *Hazır giyim ve konfeksiyon sektörü açısından Rusya Federasyonu*. Temel Ekonomik Göstergeler Genel ve Sektörel Bilgiler, İstanbul, Web: http://www.itkib.org.tr/ihracat/DisTicaretBilgileri/raporlar/dosyalar/2013/RUSYA_Hgiyim_Raporu_Agustos_2013.pdf, (E.T. 13.03.2014).

İstanbul Ticaret Odası. (2013). *İsrail ülke raporu 2013*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birliği Genel Sekreterliği.[İTKİB]. (2013). *İran İslam Cumhuriyeti ülke raporu 2012*. İstanbul: İTKİB.

İşcan, İ., H. (2004). Uluslararası ilişkilerde klasik jeopolitik teoriler ve çağdaş yansımalar, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(2), 47-79.

Kaya, İ., S. (2012, 11-12 Mayıs). *Uluslararası enerji politikalarına bir bakış: Türkiye Örneği*. Çağ Üniversitesi Uluslararası Enerji Hukuku Sempozyumunda Sunuldu, Mersin.

Kemaloğlu (Kamalov), İ. (2012). Rusya'nın Ortadoğu politikası. *ORSAM ve The Black Sea International Raporu*, Rapor No:125-23, 1-23, Ankara.

Keskin, İ., H. (2009). *Oyun kuramının ekonomide uygulanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Kılınç, A. (2008). İran anayasa hukukunun genel esasları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1-2), 907-948.

- Kıvırcık, V. (2004). 16-17. Yüzyıl Osmanlı devleti ve günümüz Amerika Birleşik Devletleri eyalet sistemleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Koca, E. (2013). *Amerika Birleşik devletleri ülke raporu*. Ankara: T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü Ülke Masalları Daire: 1, Web: <http://www.aia-istanbul.org/files/etkinlikler/abd-ulke-gunu-2012/abd-rapor-06-03-2012.pdf>, (E.T. 10.03.2014).
- Kona, G., G. (2004). Ortadoğu'da güvenlik algılaması ve dahili risk faktörlerinin etkisi. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8, 113-138.
- Kural, H. (2007). *Karar verme sürecinde oyun teorisi ve sektörel uygulamalar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kurt, B. (2007). Dünden bugüne Şattül-Arap sorunu. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 1(2), 141-160.
- Kuyaş, A. (Yayın Yönetmeni). (2006). *Tarih 1839-1939*. Birinci Baskı. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Kütükçü, M. (2011). Rusya'da Haccın tarihi serüveni. *Karadeniz (Black Sea-ЧерноеМоре) Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 178-190.
- Lazoğlu, E. (2013). *Uluslararası ekonomide ülkeler arası siyasi ilişkilerin yönetimi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Maral, T. (2012). ABD ve Türkiye örnekleri ile siyasal alanda ötekilik.*Turan-Sam Dergisi*, 4(14), 98-105.
- Mikail, H., E. (2007). *Rus dış politikası ve yeni Çar Putin*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

- Mokhtarpour, A. (2012). *İran devlet modeli*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Musaoğlu, N. ve Efegil. E. (2007). Ortadoğu'da Büyük Ortadoğu Projesi uygulanabilir mi?. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 1(2), 1-18.
- Mut, R. (2010). *Ortadoğu'da ekonomi – politik bir kırılma noktası: 1973 petrol krizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Mutlu, K., Taş, R., ve Akpınar, M. (2012). *Ortadoğu'daki gelişmelerin ekonomik anlamı ve küresel, bölgesel ve Türkiye Ekonomisi üzerindeki potansiyel etkileri*. Turgut Özal Üniversitesi Ekonomik Sosyal ve Siyasal Araştırma ve Uygulama Merkezi: Orta Doğu Raporu, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları.
- Müstakil Sanayi ve İşadamları Derneği [MÜSİAD]. (2006). *Türkiye'nin enerji ekonomisi ve petrolün geleceği*. Araştırma Raporu: 49, İstanbul.
- Neziroğlu, İ. (Yayın Yönetmeni). (2013). *Türkiye Büyük Millet Meclisi*. Ankara: TBMM Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, Web: www.tbmm.gov.tr.
- Okur, A., I. (2010). *Ortadoğu'da İslam'ın siyasallaşması ve demokrasi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Orallı, E., L. İsrail Ekonomisinde Dışa Bağımlılık, http://ekoformdergi.com/yazi_oku.php?id=79 (E.T. 16.04.2014).
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı(OKA). (2011). *Rusya ülke raporu*. Web: http://www.oka.org.tr/ContentDownload/Rusya_Ulke_Raporu.pdf, (E.T. 10.03.2014).

Ortadoğu Haritası. Web: (<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/jeopolitik/ortadogu.htm>).
(E.T.06.12.2013).

Ödün, N., R. (2007, 12-13 Kasım). *Geleceğin güvenlik anlayışında Ortadoğu ve Kafkasya*. I. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumunda sunuldu, Kahramanmaraş.

Öksüzler, O. ve İpek, E. (2011). Dünya petrol fiyatlarındaki değişimin büyüme ve enflasyon üzerindeki etkisi: Türkiye Örneği. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 15-34.

Özbudun, E. (2013). *Anayasa Hukuku*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özcan, A., N. (2006). İran sorunun geleceği: senaryolar, bölgesel etkiler ve Türkiye'ye öneriler. *TEPAV Ortadoğu Çalışmaları-I*, Ankara.

Özçelik, S. (2013). Türkiye-Amerika Birleşik devletleri-Irak ilişkileri: Bermuda Şeytan üçgeni – 2000 - 2007 dönemi boyunca Kuzey Irak, jeopolitik ve PKK. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2 (1), 27-46.

Özdemir, Ö. (2011). *Kamu politikalarında verimlilik artırma programları: ABD, İngiltere örnekleri ve Türkiye'ye yansımaları*. Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Verimlilik Genel Müdürlüğü Raporu, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (E.T.09.03.2014).

Özer, O., O. (2004). *Oyun teorisi ve tarımda uygulanması*. Doktora Semineri, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özev, M., H. (2011). Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde siyasi, ekonomik ve sosyal dönüşüm. *Alternatif Politika*, 3(2),228-251.

Özhan, T. (2005). *Petrol fiyatları:ekonomi araştırmaları*. Ankara: Siyaset Ekonomi veToplum Araştırmaları Vakfı. (www.setav.org),

Özlük, E. (2007). Ortadoğu istisnacılığı: sömürünün yeni keşif yolu. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 2(1), 141-164.

Öztürkler, H. (2009). Petrol fiyatlarındaki dalgalanmaların Körfez ülkeleri ekonomileri üzerindeki etkileri.*Ortadoğu Analiz Dergisi*,1(4), 71-74.

Öztürkler, H. (2011). İsrail ekonomisinin genel özellikleri. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 3(36), 73-78.

Öztürkler, H. (2011). Ortadoğu'daki gelişmelerin gerisinde yatan ekonomik nedenler ve Dünya petrol piyasası üzerine etkileri. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 3(28), 26-33.

Öztürkler, H. (2012). İran ekonomisinin genel özellikleri. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4(40), 86-92.

Pala, C. (1993). Uluslararası Enerji Ajansı(IEA)'nın kökenleri. *Ekonomik Yaklaşım*, 4(9), 69-87.

Petrol tanımı: Web: http://www.pigm.gov.tr/dunyada_petrol.php, (E.T.12/02/2014).

Purtaş, F. (2008). Rusya ve Arap Ortadoğusu. *Akademik Orta Doğu*, 2(2), 45-75.

Rusya Federasyonu Anayasası. Çeviren: Aleskerli, A. (2005). A.Ü. SBE Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Web: www.anayasa.gen.tr/rusya.htm;; (E.T. 19.03.2014).

Rusya'da Seçimin Galibi Putin Oldu. (2012). Web: http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/03/120305_putin_victory.shtml (E.T.18.03.2014).

- Sakin, S. ve Deveci, C. (2011). Ortadoğu kavramı ve sınırları üzerine bir değerlendirme. *HistoryStudiesABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı*, 282-293
- Salihi, E. (2011). Ortadoğu’da oluşan yeni dengeler ve ‘‘Şii Hilali’’ söylemi. *Bilge Strateji Dergisi*, 3(4), 193-214.
- Sapmaz, A. (2013). Rusya Federasyonu’nun terörle mücadele stratejisinin Kuzey Kafkasya’nın istikrarı üzerine etkileri. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1-35.
- Sarıkaya, Y. (2012). *Geçmişten günümüze İran: Tarih, siyaset, toplum ve kültür*. Türk Akademisi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, Dış Politika Araştırmaları Merkezi Rapor No: 2, Web: www.turkakademisi.org.tr, (E.T.18.03.2014).
- Savaş, Vural. (2008). *Politik iktisat*. Altıncı Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayınevi.
- Semiz, Y. ve Akgün, B. (2005). Büyük Ortadoğu jeopolitiğinde İran-ABD ilişkileri. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9, 163-181.
- Sevim, C. (2012). Küresel enerji jeopolitiği ve enerji güvenliği. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 26(7), 4378 – 4391.
- Solak, O., A. (2012). Petrol fiyatlarını belirleyici faktörler. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 117-124.
- Svistunova, İ. (2010). Irak faktörünün Türkiye’nin Ortadoğu politikasına etkisi(1990-2008). *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 2(14), 74-84.
- Şahin, İ., T. (2006). *Küresel ekonomi küresel terör ilişkisine Amerika Birleşik devletleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Şahin, M. (2010). Türkiye'nin Ortadoğu politikası: süreklilik ve değişim. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 4(2), 9-22.

Şahin, S. ve Eren E. (2012). Oyun Teorisinin Gelişimi ve günümüz iktisat paradigmasının oluşumuna etkileri. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 265-274.

Şimşek, E. (2010). *Türkiye'nin Ortadoğu politikası*. İstanbul: Kum Saati Yayınları,

Şir, A., Y. (2009). Rusya federasyonu'nun Ortadoğu politikası çerçevesinde Gazze krizine yaklaşımı. *Ortadoğu Analiz Dergisi*. 1(2), 29-38.

Taban, S. (2011). Küresel finans krizi öncesi ve sonrası dönemde Türkiye'de ekonomik büyümenin dinamikleri. *SETA Analiz*, 37, 1-35.

TC Devlet Teşkilat Şeması: Web: <http9://www.ahmetfidan.com/turkiye-cumhuriyeti-devlet-teskilati-cizelgesi/29366/>, (E.T. 12.04.2014).

T.C Ekonomi Bakanlığı. *İsrail ülke sunumları 2013*. Web: http://ekonomi.gov.tr/upload/B150203BBCD8C090657714DEC1960BAB/TE_LAVIV.pdf, (21.05.2014).

T.C Ekonomi Bakanlığı. *İsrail ülke raporu 2013*. Web: www.ekonomi.gov.tr. (E.T. 11.03.2014).

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2013). *Amerika Birleşik Devletleri ülke raporu*. Ankara: T.C. Ekonomi Bakanlığı, Web: <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/9DE74345-D8D3-856645204520A6E698FFC643/ABD-son.pdf>, (E.T.08.03.2014).

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2013). *Rusya federasyonu ülke raporu*. Ankara, Web: <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/731D136E-D8D3-856645201470CEFCB684/Rusya-son.pdf>, (E.T.08.03.2014).

- T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2013). *İran İslam Cumhuriyeti ülke raporu:2013*. Ankara: T.C. Ekonomi Bakanlığı. Web: <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/C74985FF-D8D385664520E92CB063EEF8/%C4%B0ran-son.pdf>, (E.T. 28.03.2014).
- TC Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Uluslararası ekonomik göstergeler 2013*. Ankara: TC Kalkınma Bakanlığı, Web: <http://www.kalkinma.gov.tr>, (E.T. 04.04.2014).
- TC Maliye Bakanlığı. (2013). *Yıllık ekonomik rapor 2013*. Ankara: TC Maliye Bakanlığı, Web: <http://www.maliye.gov.tr>, (E.T. 10.03.2014).
- Tomanbay, M. (1993). İran ekonomisi ne kadar güçlü?, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, 4(10), 39-58.
- Tonus, Ö. (2012). Türkiye ekonomisinin kurumsal yapısı ve dönüşümü. Sungur, Z. (Editör). *Türkiye'nin toplumsal yapısı*. İkinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 118-147.
- Turan, K. (2010). Türk dış politikasında eksen kayması. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 2 (18), 51-58.
- Turan, Ö. (2002). *Tarihin başladığı nokta Ortadoğu*. İstanbul: Step Ajans Yayınları.
- Turocy, T. Stengel, B. (2001). Game theory. CDAM Research Report LSE-CDAM-2001-09, ss.4-5. Web: <http://www.cdam.lse.ac.uk/Reports/Files/cdam-2001-09.pdf> (E.T. 03.05.2014).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (2011). Md:101. Web: www.tbmm.gov.tr. (E.T.06.04.2014).

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Başlangıç maddesi: Web: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2709&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, (E.T. 12.04.2014).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı: *I. Türkiye'nin uluslararası güvenlik perspektifi ve politikaları*, Web: http://www.mfa.gov.tr/i_-turkiye_nin-uluslararasi-guvenlik-perspektifi.tr.mfa, (E.T. 11.04.2014).

Türkiye'nin etnik yapısı. (2011), Web: <http://ismailhakkialtuntas.com/2011/09/09/turkiye-nin-etnik-yapisi/>, (E.T. 11.04.2014).

Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK). *Türkiye Cumhuriyeti dış ticaret istatistikleri*. Web: <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>, (E.T.21.05.2014).

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. (2013). *Ekonomik rapor 2012*. Ankara: TOBB Yayınları, Yayın No: 2013/198, Web: www.tobb.org.tr. (E.T.05.04.2014).

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü. (2011). *2010 yılı ham petrol ve doğal gaz sektör raporu*.Ankara:Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü. Web: http://www.enerji.gov.tr/yayinlar_raporlar/Sektor_Raporu_TPAO_2010.pdf, (E.T. 04.01.2014).

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü. (2012). *2011 yılı ham petrol ve doğal gaz sektör raporu*. Ankara: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü. Web: http://www.tpao.gov.tr/tpfiles/userfiles/files/2011_Yili_Ham petrol ve Dogal Gaz Sektor Raporu.pdf, (E.T. 04.01.2014).

Uçan, Y., M. (2008). *Müzakere yönetimi ve bir model denemesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Ürün, G. (2003). Petrol piyasalarının yapısı, petrolün etkileşim ağları ve petrol şirketleri arasındaki rekabet ortamı. *Avrasya Dosyası Enerji Özel Sayısı*, 9(1), 94-132.
- Yaşar, F., Özcan, S., ve Kor, Z. (2010). *Siyonizm düşünden işgal gerçeğine Filistin*. Yedinci Baskı. İstanbul:İHH Yayınları.
- Yaşar, S. (2013). 1990'lı yıllardan günümüze ekonomik yapı. Yaşar, S. ve Yakut, K. (Editörler). *Türkiye Cumhuriyeti iktisat tarihi*. Birinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınlar. ss. 216-241.
- Yegin, A. (2013). *İran siyasetini anlama kılavuzu*. Birinci Baskı. Ankara: SETA Yayınları XXV.
- Yeğin, F. (2010). *Petrol fiyatlarını etkileyen faktörler*: Araştırma Raporu, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi.
- Yıldırım, S. (2006). *Oyun teorisi ile İMKB'de sektör analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırım, T. (2013). *İdari yargı*. İkinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yılmaz, A. (2012). *Küresel dünyada uluslararası ilişkiler*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Yılmaz, E. (2009). *Oyun teorisi*. Birinci Baskı. İstanbul: Literatür Yayınlar
- Yılmaz, S. (2010). Ortadoğu'ya demokrasiyi getirmek.*Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*,5, 63-82.

Yücel, B. (2013). Yargı organı ve Anayasa yargısı. Esen, S. ve Yücel, B. (Editörler). *Türk Anayasa Hukuku*. Birinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 146-160.

Web: <http://www.tarihibilinci.com/forum/cagdas-turk-ve-dunya-tarihi-haritalari-160/orta-dogu-haritalari-6998/>, (E.T.10.12.2013).

Web: www.tpao.gov.tr/tpfiles/userfiles/files/petrolmerak.pdf. (E.T.04.01.2014)

Web: www.ekonomi.gov.tr (E.T. 08.03.2014)

Web: http://www.mgk.gov.tr/calismalar/calismalar007_rusya_federasyonu_ulusal_guvenlik_stratejisi.pdf, (E.T. 13.03.2014).

Web: http://tr.wikipedia.org/wiki/1973_Petrol_Krizi(E.T. 13.12.2013).

Web: <http10://www.ahmetfidan.com/turkiye-cumhuriyeti-devlet-teskilati-cizelgesi/29366/>,

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : İbrahim AYTEKİN
Doğum Yeri ve Tarihi : Şanlıurfa 1986
Medeni Hali : Bekar
İletişim Bilgileri : aytekin.ibrahim@hotmail.com
05356870857

EĞİTİM

2002-2005 : Şanlıurfa Lisesi
2006-2011 : Çukurova Üniversitesi İktisat Bölümü
2012-2014 : Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat
Ana Bilim Dalı Yüksek Lisan Programı

İŞ DENEYİMİ

2011-..... : Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO -
Bilgisayar İşletmeni.

YAYINLAR

Makaleler

- 1- Uçan O. ve **Aytekin İ.** (2013). Oyun Teorisi Çerçevesinde Ekonominin Dinamik Oyun Modellerine Uygulanması. *JASSS Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, s.747-757, Fransa.
- 2- Demir, H. Kendilci, K. ve **Aytekin, İ.** (2014). Optisyenlik ve Etik Kurallar. *İş Ahlakı Dergisi*, İstanbul. (Değerlendirme Aşamasında).

Bildiri – Sempozyum

- 1- Demir, H. Kendilci, K. ve **Aytekin, İ.** (30-31 Haziran 2014). Optisyenlik ve Etik Kurallar. 1.Ulusal Optisyenlik Sempozyumu (UOS'1), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir. (Çalışmanın Özet Kısmı Bildiri Kitabında Basılmıştır).